

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 28ης Ιουνίου 2005*

Πίνακας περιεχομένων

I — Το νομικό πλαίσιο	I - 5495
Η ευρωπαϊκή σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών	I - 5495
Ο κανονισμός 17	I - 5495
Οι κατευθυντήριες γραμμές	I - 5497
Η ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία των επιχειρήσεων	I - 5498
II — Τα πραγματικά περιστατικά των υποθέσεων	I - 5499
III — Οι προσφυγές ενώπιον του Πρωτοδικείου και οι αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις	I - 5508
IV — Τα αιτήματα των διαδίκων της αναγκαστικής διαδικασίας	I - 5512
V — Οι λόγοι αναρέσεως των αναιρεσιβαλλομένων αποφάσεων	I - 5517
VI — Επί των αιτήσεων αναρέσεως	I - 5525
A — Επί των διαδικαστικών λόγων αναρέσεως	I - 5525
1) Επί του λόγου αναρέσεως που αντλείται από παράβαση του άρθρου 68, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, καθόσον το Πρωτοδικείο απέρριψε το αίτημα του ομίλου Henss/Isorplus να εξετάσει ορισμένους μάρτυρες στο πλαίσιο διεξαγωγής αποδείξεων	I - 5525
2) Επί του λόγου αναρέσεως που η ABB αντλεί από παράβαση των άρθρων 44, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, λόγω του ότι το Πρωτοδικείο απέρριψε την προσκόμιση μιας νομικής γνωμοδότησεως που ήταν προσαρτημένη στο υπόμνημα απαντήσεως	I - 5531

* Γλώσσες διαδικασίας: η δανική, η γερμανική και η αγγλική.

- B — Επί των ουσιαστικών λόγων αναιρέσεως, που αφορούν στον καταλογισμό της παραβάσεως I - 5537
- 1) Επί του λόγου που αντλείται από παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης λόγω του ότι συμπεριλήφθησαν ορισμένες επιχειρήσεις στον όμιλο Henss/Isorplus και καταλογίστηκε η παράβαση στον όμιλο αυτό ως «επιχείρηση» κατά την έννοια της διατάξεως αυτής I - 5538
- 2) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης λόγω του καταλογισμού στον όμιλο Henss/Isorplus και στην Brugge παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού συνεπεία της συμμετοχής τους σε σύσκεψη με αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό I - 5545
- Γ — Επί των επί της ουσίας λόγων αναιρέσεως που αφορούν τον καθορισμό του ύψους των προστίμων I - 5551
- 1) Επί των λόγων αναιρέσεως που αφορούν την παραβίαση των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της μη αναδρομικότητας, λόγω της εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών στις επίμαχες παραβάσεις I - 5551
- α) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης I - 5552
- β) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παραβίαση της αρχής της μη αναδρομικότητας I - 5563
- 2) Επί των λόγων αναιρέσεως που αφορούν τη νομιμότητα της μεθόδου υπολογισμού του ύψους των προστίμων, όπως αυτή προβλέπεται στις κατευθυντήριες γραμμές ή εφαρμόστηκε με την επίδικη απόφαση I - 5572
- α) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, κατά τον καθορισμό με την επίδικη απόφαση, του ύψους των προστίμων σύμφωνα με τη μέθοδο υπολογισμού που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές I - 5573
- β) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως κατά τον καθορισμό, με την επίδικη απόφαση, του ύψους των προστίμων σύμφωνα με τη μέθοδο υπολογισμού που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές ... I - 5591

γ) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλεί ο όμιλος Henss/Isoplus από προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας κατά την εκτίμηση των επιβαρυντικών περιστάσεων	I - 5605
δ) Επί του λόγου αναιρέσεως που αντλεί η LR A/S από το ότι δεν ελήφθησαν υπόψη ελαφρυντικές περιστάσεις	I - 5608
ε) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούν ο όμιλος Henss/Isoplus και η LR A/S από το ότι δεν ελήφθη υπόψη ή ελήφθη ανεπαρκώς υπόψη η συνεργασία τους κατά τη διοικητική διαδικασία	I - 5611
Δ — Επί των λόγων αναιρέσεως που αφορούν το δικαίωμα ακροάσεως και την υποχρέωση αιτιολογήσεως	I - 5622
1. Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως	I - 5622
2. Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως σχετικά με τον υπολογισμό των προστίμων	I - 5630
VII — Επί των δικαστικών εξόδων	I - 5635

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P έως C-208/02 P και C-213/02 P,

με αντικείμενο αιτήσεις αναιρέσεως δυνάμει του άρθρου 49 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου, ασκηθείσες στις 17 Μαΐου 2002, όσον αφορά την πρώτη υπόθεση, στις 29 Μαΐου 2002, όσον αφορά τη δεύτερη, στις 3 Ιουνίου 2002, όσον αφορά τις τέσσερις επόμενες, και στις 5 Ιουνίου 2002, όσον αφορά την τελευταία,

Dansk Rørindustri A/S, με έδρα τη Fredericia (Δανία), εκπροσωπούμενη από τους K. Dyekjær-Hansen και K. Høegh, advokaterne (C-189/02 P),

Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH, με έδρα το Rosenheim (Γερμανία),

Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH, με έδρα το Hohenberg (Αυστρία),

Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, με έδρα το Sondershausen (Γερμανία),

εκπροσωπούμενες από τον P. Krömer, Rechtsanwalt, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο (C-202/02 P),

KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, με έδρα το Λιντς (Αυστρία), εκπροσωπούμενη από τον W. Löbl, Rechtsanwalt, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο (C-205/02 P),

LR af 1998 A/S, πρώην Løgstør Rør A/S, με έδρα το Løgstør (Δανία), εκπροσωπούμενη από τους D. Waelbroeck, avocat, και H. Peytz, advokat (C-206/02 P),

Brugg Rohrsysteme GmbH, με έδρα το Wunstorf (Γερμανία), εκπροσωπούμενη από τους T. Jestaedt, H.-C. Salger και M. Sura, Rechtsanwälte, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο (C-207/02 P),

LR af 1998 (Deutschland) GmbH, πρώην Lögstör Rör (Deutschland) GmbH, με έδρα τη Fulda (Γερμανία), εκπροσωπούμενη από τον H.-J. Hellmann, Rechtsanwalt, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο (C-208/02 P),

ABB Asea Brown Boveri Ltd, με έδρα τη Ζυρίχη (Ελβετία), εκπροσωπούμενη από

τους Α. Weitbrecht, Rechtsanwalt, J. Ruiz Calzado, abogado, και Μ. Bay, avvocato, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο (C-213/02 P),

αναιρεσεύουσες,

όπου οι λοιποί διάδικοι στη διαδικασία είναι:

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους W. Mölls, P. Oliver και H. Støvlbæk, επικουρούμενους από τον A. Böhle, Rechtsanwalt (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P και C-208/02 P), και τον R. Thompson, QC (C-206/02 P και C-213/02 P), με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής πρωτοδίκως,

HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG,

HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft,

εκπροσωπούμενες από τον P. Krömer, Rechtsanwalt, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο (C-202/02 P),

προσφεύγουσες πρωτοδίκως,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C. W. A. Timmermans (εισηγητή) και R. Silva de Lapuerta, προέδρους τμήματος, C. Gulmann, R. Schintgen, N. Colneric, S. von Bahr και J. N. Cunha Rodrigues, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. Tizzano

γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας, και M.-F. Contet, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 16ης Μαρτίου 2004,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 8ης Ιουλίου 2004,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Οι υπό κρίση αιτήσεις αναιρέσεως ασκήθηκαν από τις επιχειρήσεις Dansk Rørindustri A/S (στο εξής: Dansk Rørindustri) (C-189/02 P), Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH, Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH και

Isoplus Fernwärmetechnik GmbH (στο εξής συλλήβδην: όμιλος Henss/Isoplus) (C-202/02 P), KE KELIT Kunststoffwerk GmbH (στο εξής: KE KELIT) (C-205/02 P), LR af 1998 A/S, πρώην Løgstør Rør A/S (στο εξής: LR A/S) (C-206/02 P), Brugg Rohrsysteme GmbH (στο εξής: Brugg) (C-207/02 P), LR af 1998 (Deutschland) GmbH, πρώην Løgstør Rør (Deutschland) GmbH (στο εξής: LR GmbH) (C-208/02 P), και ABB Asea Brown Boveri Ltd (στο εξής: ABB) (C-213/02 P).

- 2 Με τις ως άνω αιτήσεις αναίρεσεως, οι επιχειρήσεις αυτές ζήτησαν την αναίρεση των αποφάσεων του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, της 20ής Μαρτίου 2002, που τις αφορούν, ήτοι, αντιστοίχως, των αποφάσεων T-21/99, Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1681), T-9/99, HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1487), T-17/99, KE KELIT κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1647), T-23/99, LR AF 1998 κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1705), T-15/99, Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1613), T-16/99, Løgstør Rør κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1633) και T-31/99, ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1881) (στο εξής, η αναφορά σε μία από τις αποφάσεις αυτές θα έχει τη μορφή, για παράδειγμα, «η ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής», και η αναφορά στο σύνολο των εν λόγω αποφάσεων θα έχει τη μορφή «οι ανααιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις»).

- 3 Με τις ανααιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, το Πρωτοδικείο, μεταξύ άλλων, μείωσε το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην ABB με την απόφαση 1999/60/ΕΚ της Επιτροπής, της 21ης Οκτωβρίου 1998, σχετικά με διαδικασία κινηθείσα βάσει του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/35.691/E-4 — Καρτέλ προμονωμένων σωλήνων) (ΕΕ 1999, L 24, σ. 1) (στο εξής: επίδικη απόφαση), και απέρριψε κατ' ουσίαν τις προσφυγές ακυρώσεως που στρέφονταν κατά της αποφάσεως αυτής.

I — Το νομικό πλαίσιο

Η ευρωπαϊκή σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών

- 4 Το άρθρο 7 της ευρωπαϊκής συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, που υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), το οποίο επιγράφεται «Μη επιβολή ποινής άνευ νόμου», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Ουδείς δύναται να καταδικασθή διά πράξιν ή παράλειψιν η οποία, καθ' ην στιγμὴν διεπράχθη, δεν απετέλει ἀδίκημα συμφώνως προς το εθνικὸ ἢ διεθνὲς δίκαιον. Ούτε και επιβάλλεται βαρυτέρα ποινὴ ἀπὸ ἐκείνην ἡ οποία ἐπεβάλλετο κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διαπράξεως τοῦ ἀδικήματος.»

Ο κανονισμός 17

- 5 Το άρθρο 15 του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτος κανονισμός εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), προβλέπει τα εξής:

«1. Η Επιτροπή δύναται με απόφασή της να επιβάλλει στις επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμα ύψους εκατό μέχρι και πέντε χιλιάδων λογιστικών μονάδων

όταν εκ προθέσεως ή εξ αμελείας:

[...]

β) παρέχουν ανακριβείς πληροφορίες σε απάντηση αιτήσεως που εγένετο σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 3 ή 5,

[...]

2. Η Επιτροπή δύναται να επιβάλλει με απόφαση στις επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμο ύψους χιλίων μέχρις ενός εκατομμυρίου λογιστικών μονάδων, ή και ποσό μεγαλύτερο από αυτό μέχρι ποσοστού δέκα τοις εκατό του κύκλου εργασιών που επραγματοποιήθη κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο από μία των επιχειρήσεων, οι οποίες έχουν συνεργήσει στην παράβαση, όταν εκ προθέσεως ή εξ αμελείας:

α) διαπράττουν παράβαση των διατάξεων του άρθρου 85, παράγραφος 1, ή του άρθρου 86 της Συνθήκης, [...]

[...]

Κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη, εκτός από την σοβαρότητα της παραβάσεως, και η διάρκεια της.»

Οι κατευθυντήριες γραμμές

- 6 Η ανακοίνωση της Επιτροπής που τιτλοφορείται «Οι κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65 παράγραφος 5 της Συνθήκης ΕΚΑΧ» και δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* στις 14 Ιανουαρίου 1998 (ΕΕ C 9, σ. 3, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές), αναφέρει στο προοίμιό της τα εξής:

«Σκοπός των αρχών που διέπουν τις [...] κατευθυντήριες γραμμές είναι να καταστεί δυνατή η διασφάλιση της διαφάνειας και της αντικειμενικότητας των αποφάσεων της Επιτροπής, τόσο έναντι των επιχειρήσεων, όσο και έναντι του Δικαστηρίου, και παράλληλα να κατοχυρωθεί η διακριτική ευχέρεια που ο νομοθέτης έχει παραχωρήσει στην Επιτροπή για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, με ανώτατο όριο το 10% του συνολικού κύκλου εργασιών των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων. Η άσκηση της διακριτικής αυτής ευχέρειας θα πρέπει, ωστόσο, να εντάσσεται σε μια συνεκτική και απαλλαγμένη από αυθαίρετες διακρίσεις πολιτική, η οποία να είναι κατάλληλα προσαρμοσμένη στους στόχους της καταστολής των παραβιάσεων των κανόνων ανταγωνισμού.

Η νέα μέθοδος η οποία θα εφαρμόζεται για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων θα πρέπει στο εξής να ακολουθεί το ακόλουθο σύστημα, το οποίο

στηρίζεται στον προσδιορισμό ενός βασικού ποσού επί του οποίου εφαρμόζονται προσαυξήσεις, εάν συντρέχουν επιβαρυντικές περιστάσεις, και μειώσεις, εάν συντρέχουν ελαφρυντικές περιστάσεις.»

Η ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία των επιχειρήσεων

- 7 Με την ανακοίνωσή της σχετικά με τη μη επιβολή ή τη μείωση των προστίμων σε περιπτώσεις συμπράξεων, που δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* στις 18 Ιουλίου 1996 (ΕΕ C 207, σ. 4, στο εξής: ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία), το σχέδιο της οποίας είχε δημοσιευθεί στις 19 Δεκεμβρίου 1995 (ΕΕ C 341, σ. 13, στο εξής: σχέδιο της ανακοίνωσης σχετικά με τη συνεργασία), η Επιτροπή καθόρισε τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι επιχειρήσεις που συνεργάζονται με αυτήν κατά την έρευνά της σχετικά με σύμπραξη θα μπορούν να απαλλάσσονται του προστίμου ή να τυγχάνουν μειώσεως του ύψους του προστίμου το οποίο άλλως θα έπρεπε να καταβάλουν, όπως προκύπτει από το κεφάλαιο Α, σημείο 3, της ανακοινώσεως αυτής.
- 8 Σύμφωνα με το κεφάλαιο Α, σημείο 5, εν λόγω της ανακοινώσεως:

«Η συνεργασία μιας επιχείρησης με την Επιτροπή αποτελεί ένα μόνο από τα στοιχεία τα οποία λαμβάνει υπόψη της η τελευταία κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου [...]»

- 9 Το κεφάλαιο Ε, σημείο 3, της ίδιας ανακοινώσεως, που αφορά τη διαδικασία, προβλέπει μεταξύ άλλων τα εξής:

«Η Επιτροπή έχει επίγνωση του γεγονότος ότι η παρούσα ανακοίνωση δημιουργεί δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στις επιχειρήσεις που επιθυμούν να την ενημερώσουν για την ύπαρξη συμπράξεων.»

II — Τα πραγματικά περιστατικά των υποθέσεων

- 10 Τα πραγματικά περιστατικά εν σχέσει προς τα οποία ασκήθηκαν οι προσφυγές ενώπιον του Πρωτοδικείου και όπως αυτά εκτίθενται στις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις μπορούν, όσον αφορά την παρούσα απόφαση, να συνοψισθούν ως εξής:
- 11 Οι αναρесеίοντες είναι εταιρίες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της αστικής κεντρικής θερμάνσεως. Παράγουν και εμπορεύονται προμονωμένους σωλήνες που προορίζονται για τον τομέα αυτό.
- 12 Κατόπιν καταγγελίας που υπέβαλε στις 18 Ιανουαρίου 1995 η σουηδική επιχείρηση Powerpipe AB (στο εξής: Powerpipe), η Επιτροπή και οι εκπρόσωποι των αρχών του ανταγωνισμού των οικείων κρατών μελών διενήργησαν, στις 28 Ιουνίου 1995, ορισμένους ελέγχους, βάσει του άρθρου 14 του κανονισμού 17, σε δέκα επιχειρήσεις ή ενώσεις δραστηριοποιούμενες στον τομέα της αστικής κεντρικής θερμάνσεως, συμπεριλαμβανομένων των αναιρεσιδόντων ή ορισμένων εγκαταστάσεων που ανήκουν σ' αυτούς.

- 13 Η Επιτροπή, δυνάμει του άρθρου 11 του κανονισμού 17, απέστειλε αιτήσεις παροχής πληροφοριών στην πλειονότητα των επιχειρήσεων που σχετίζονταν με τα επίδικα πραγματικά περιστατικά.
- 14 Στις 20 Μαρτίου 1997, η Επιτροπή απέστειλε ανακοίνωση αιτιάσεων σε ορισμένους από τους αναιρεσιόντες και στις λοιπές ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 99/63/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 25ης Ιουλίου 1963 περί των ακροάσεων που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 17 (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 37).
- 15 Μια ακρόαση των οικείων επιχειρήσεων πραγματοποιήθηκε στις 24 και 25 Νοεμβρίου 1997.
- 16 Στις 21 Οκτωβρίου 1998, η Επιτροπή εξέδωσε την επίδικη απόφαση, διαπιστώνοντας τη συμμετοχή διαφόρων επιχειρήσεων, ιδίως δε ορισμένων από τους αναιρεσιόντες, σε ένα σύνολο συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ) (στο εξής: σύμπραξη).
- 17 Σύμφωνα με την εν λόγω απόφαση, μια συμφωνία συνήφθη, κατά τα τέλη του 1990, μεταξύ των τεσσάρων Δανών παραγωγών σωλήνων αστικής κεντρικής θερμάνσεως επί της κατ' αρχήν γενικής συνεργασίας τους στην εγχώρια αγορά. Στη συμφωνία αυτή μετείχαν η ABB IC Møller A/S, η δανική θυγατρική της ABB, η Dansk Rørindustri, γνωστή επίσης με την επωνυμία Starpipe, η LR A/S και η Tarco Energi A/S (στο εξής: «Tarco» και, οι τέσσερις εταιρίες συλλήβδην, «Δανοί παραγωγοί»).

- 18 Ένα από τα πρώτα μέτρα συνίστατο στον συντονισμό μιας αυξήσεως των τιμών τόσο για τη δανική αγορά όσο και για τις προς εξαγωγή αγορές. Για τη διαμοίραση της δανικής αγοράς, καθορίστηκαν ποσοστώσεις οι οποίες κατόπιν εφαρμόστηκαν και ελέγχονταν από μια ομάδα επαφής στην οποία μετείχαν οι υπεύθυνοι πωλήσεων των οικείων επιχειρήσεων.
- 19 Σύμφωνα με την ίδια αυτή απόφαση, δύο γερμανοί παραγωγοί, ο όμιλος Henss/Isoplus και η Pan-Isovit GmbH [η οποία κατέστη στη συνέχεια η Lögstör Rör (Deutschland) GmbH, κατόπιν δε η LR GmbH], άρχισαν να συμμετέχουν, από το φθινόπωρο του 1991, στις τακτικές συσκέψεις των Δανών παραγωγών. Στο πλαίσιο των συσκέψεων αυτών, πραγματοποιήθηκαν διαπραγματεύσεις για την κατανομή της γερμανικής αγοράς. Οι διαπραγματεύσεις αυτές κατέληξαν, τον Αύγουστο του 1993, σε συμφωνίες καθορίζουσες ποσοστώσεις πωλήσεων για κάθε μετέχουσα επιχείρηση.
- 20 Πάντα κατά την απόφαση αυτή, συνήφθη συμφωνία μεταξύ όλων αυτών των παραγωγών, το 1994, για τον καθορισμό των ποσοστώσεων για το σύνολο της ευρωπαϊκής αγοράς. Η ευρωπαϊκών διαστάσεων αυτή σύμπραξη διαρθρώθηκε σε δύο επίπεδα. Η ομάδα των διευθυντών, στην οποία μετείχαν οι πρόεδροι ή οι γενικοί διευθυντές των επιχειρήσεων που μετείχαν στη σύμπραξη, χορήγησε ποσοστό σε κάθε επιχείρηση τόσο στο σύνολο της αγοράς όσο και σε κάθε μία των εγχωρίων αγορών, ιδίως στη βελγική, στη γερμανική, στην ιταλική, στην ολλανδική, στην αυστριακή, στη φινλανδική, και στη σουηδική αγορά. Για ορισμένες εθνικές αγορές, συστάθηκε μια ομάδα επαφής, αποτελούμενη από τους κατά τόπους υπευθύνους πωλήσεων, στους οποίους ανατέθηκε η διαχείριση των συμφωνιών με επιλογή των εταιριών που θα αναλάμβαναν τα διάφορα σχέδια και με τον συντονισμό των συμμετοχών στις προσκλήσεις υποβολής προσφορών.
- 21 Όσον αφορά τη γερμανική αγορά, η επίδικη απόφαση αναφέρει ότι, κατόπιν μιας συσκέψεως, στις 18 Αυγούστου 1994, των έξι κυρίων ευρωπαϊκών παραγωγών, ήτοι

της ABB, της Dansk Rørindustri, του ομίλου Henss/Isoplus, της LR A/S, της LR GmbH και της Tarco, καθώς και της Brugg, πραγματοποιήθηκε μια πρώτη σύσκεψη της ομάδας επαφής για τη Γερμανία στις 7 Οκτωβρίου 1994. Οι συσκέψεις της ομάδας αυτής συνεχίστηκαν επί μακρόν μετά τους ελέγχους της Επιτροπής, κατά τα τέλη του Ιουνίου 1995, μολονότι, από τη στιγμή αυτή και μετά, πραγματοποιούνταν εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη Ζυρίχη (Ελβετία). Οι συσκέψεις στην πόλη αυτή συνεχίστηκαν μέχρι τις 25 Μαρτίου 1996, ήτοι μερικές ημέρες αφού οι επιχειρήσεις αυτές έλαβαν τις αιτήσεις παροχής πληροφοριών που τους απέστειλε η Επιτροπή.

- 22 Ως στοιχείο της συμπράξεως, η εν λόγω απόφαση αναφέρει, μεταξύ άλλων, την υιοθέτηση και την εφαρμογή σύντονων μετρών για την εξαφάνιση της μόνης σημαντικής επιχειρήσεως που δεν μετείχε σε αυτήν, της Powerpipe. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι ορισμένα μέλη της συμπράξεως προσέλαβαν «βασικά στελέχη» της εταιρίας αυτής και της έδωσαν να καταλάβει ότι έπρεπε να αποσυρθεί από τη γερμανική αγορά.
- 23 Μετά την επιλογή της Powerpipe για την εκτέλεση ενός σημαντικού γερμανικού σχεδίου, τον Μάρτιο του 1995, πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στο Düsseldorf (Γερμανία), στην οποία μετέσχον οι επτά επιχειρήσεις που είχαν μετάσχει στη σύσκεψη της 18ης Αυγούστου 1994. Αποφασίστηκε, κατά τη σύσκεψη αυτή, να επιβληθεί συλλογικός εμπορικός αποκλεισμός των πελατών και των προμηθευτών της Powerpipe. Ο εμπορικός αυτός αποκλεισμός τέθηκε κατόπιν σε εφαρμογή.
- 24 Η Επιτροπή εκθέτει στην επίδικη απόφαση τους λόγους για τους οποίους ο ρητός διακανονισμός διαμερισμού των αγορών που συνήφθη μεταξύ των Δανών παραγωγών στα τέλη του 1990, αλλά και οι διακανονισμοί που συνήφθησαν από τον Οκτώβριο του 1991 και μετά, μπορούν, συνολικά, να θεωρηθούν ότι συνιστούν συμφωνία απαγορευόμενη από το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

- 25 Επιπλέον, η Επιτροπή τονίζει ότι η σύμπραξη στη Δανία και η σύμπραξη σε κοινοτική κλίμακα δεν συνιστούσαν παρά την έκφραση μιας και μόνης συμπράξεως η οποία άρχισε στη Δανία, αλλά η οποία είχε, ευθύς εξ αρχής, ως πιο μακροπρόθεσμο σκοπό την επέκταση του ελέγχου των μετεχόντων σε όλη την κοινή αγορά. Κατά την Επιτροπή, η διαρκής συμφωνία μεταξύ παραγωγών είχε σημαντικές συνέπειες για το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.
- 26 Με τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, το Πρωτοδικείο τόνισε ότι δεν αμφισβητείται ότι, στην επίδικη απόφαση, το ύψος των προστίμων υπολογίστηκε σύμφωνα με τη μέθοδο που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές, όπως προκύπτει, μεταξύ άλλων, από τις σκέψεις 222 και 275 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής.
- 27 Δεν αμφισβητείται επιπλέον ότι η επίδικη απόφαση ουδεμία περιέχει αναφορά στις κατευθυντήριες γραμμές, ότι οι επιχειρήσεις δεν πληροφορήθηκαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ότι θα τους εφαρμοζόταν η μέθοδος που προβλέπουν οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές και ότι η εν λόγω μέθοδος δεν μνημονεύθηκε, εξάλλου, στην ανακοίνωση αιτιάσεων ούτε αναφέρθηκε κατά τις ακροάσεις των επιχειρήσεων.
- 28 Πρέπει επίσης να τονισθεί ότι, εξαιρουμένου του ομίλου Henss/Isoplus, όλες οι επιχειρήσεις τις οποίες αφορά η επίδικη απόφαση πέτυχαν μια εκ μέρους της Επιτροπής μείωση του προστίμου τους βάσει της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία. Η μείωση αυτή, που χορηγήθηκε υπό μορφή ποσοστού εφαρμοζόμενου στο ύψος του προστίμου το οποίο κατ' αρχήν θα οφειλόταν, τους παρασχέθηκε ως αντιπαροχή για την αντίστοιχη συνεργασία τους κατά τη διοικητική διαδικασία. Η συνεργασία αυτή συνίστατο στο ότι αρνήθηκαν να αμφισβητήσουν τα ουσιώδη στοιχεία των παραβάσεων ή ότι συνετέλεσαν, σε διάφορους βαθμούς, στην απόδειξη των παραβάσεων.

29 Η επίδικη απόφαση περιέχει τις ακόλουθες διατάξεις:

«Άρθρο 1

Οι επιχειρήσεις ABB [...], Brugg [...], Dansk Rørindustri [...], Henss/Isoplus Group, [KE KELIT], Oy KWH Tech AB, Løgstør Rør A/S, Pan-Isovit GmbH, Sigma Technologie di rivestimento Srl και Tarco [...] παρέβησαν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ λόγω της συμμετοχής τους, με τον τρόπο και στην έκταση που προσδιορίζονται στο αιτιολογικό, σε ένα πλέγμα συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών οι οποίες άρχισαν να εφαρμόζονται στον τομέα των προμονωμένων σωλήνων γύρω στον Νοέμβριο/Δεκέμβριο του 1990 μεταξύ των τεσσάρων Δανών παραγωγών και επεκτάθηκαν ακολούθως σε άλλες εθνικές αγορές με παράλληλο προσεταιρισμό των επιχειρήσεων Pan-Isovit και Henss/Isoplus, μέχρι δε τα τέλη του 1994 αποτελούσαν πλέον ένα ολοκληρωμένο καρτέλ το οποίο κάλυπτε το σύνολο της κοινής αγοράς.

Η διάρκεια των παραβάσεων διαμορφώθηκε ως ακολούθως:

- στην περίπτωση των ABB, Dansk Rør[industri], Løgstør, Pan-Isovit [...]: από τον Νοέμβριο/Δεκέμβριο του 1990 περίπου, μέχρι τον Μάρτιο ή τον Απρίλιο του 1996 τουλάχιστον,

- στην περίπτωση [του ομίλου] Henss/Isoplus: από τον Οκτώβριο του 1991 περίπου, μέχρι την ίδια χρονική περίοδο,

- στην περίπτωση της Brugg: από τον Αύγουστο του 1994 περίπου, μέχρι την ίδια χρονική περίοδο,

- στην περίπτωση της [ΚΕ ΚΕΛΙΤ]: από τον Ιανουάριο του 1995 περίπου, μέχρι την ίδια χρονική περίοδο,

[...]

Τα κύρια χαρακτηριστικά της παράβασης συνίσταντο:

- σε διαμερισμό των εθνικών αγορών και, ενδεχομένως, του συνόλου της ευρωπαϊκής αγοράς μεταξύ των μελών επί τη βάσει ποσοτώσεων,

- σε παραχώρηση εθνικών αγορών σε συγκεκριμένους παραγωγούς και μεθόδευση της απόσυρσης άλλων παραγωγών,

- σε σύναψη συμφωνίας για τις τιμές του προϊόντος και των επιμέρους σχεδίων,

- σε παραχώρηση των διαφόρων σχεδίων σε συγκεκριμένους παραγωγούς και μεθόδευση της συμμετοχής στον οικείο μειοδοτικό διαγωνισμό κατά τέτοιο τρόπο, ώστε το εκάστοτε σχέδιο να κατακυρώνεται πράγματι στον επιλεγέντα παραγωγό,

- σε συνομολόγηση και εφαρμογή σύντονων μέτρων με στόχο την παρεμπόδιση της επιχειρηματικής δραστηριότητας του μόνου αξιολογού μη μέλους, δηλαδή της Powerpipe AB, την πρόκληση βλάβης στα επιχειρηματικά του συμφέροντα και τον εξαναγκασμό του σε πλήρη αποχώρηση από την αγορά, ούτως ώστε να προστατευθεί το καρτέλ από τον ανταγωνισμό εκ μέρους της εν λόγω επιχείρησης.

[...]

Άρθρο 3

Στις επιχειρήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1, επιβάλλονται τα ακόλουθα πρόστιμα σχετικά με τις διαπιστωθείσες στο άρθρο 1 παραβάσεις:

α) ABB [...], πρόστιμο 70 000 000 Ecu·

β) Brugg [...], πρόστιμο 925 000 Ecu·

γ) Dansk Rørindustri [...], πρόστιμο 1 475 000 Ecu·

δ) όμιλος Henss/Isoplus, πρόστιμο 4 950 000 Ecu,

για το οποίο ευθύνονται από κοινού και εις ολόκληρο οι ακόλουθες επιχειρήσεις:

— HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG,

— HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft,

— Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH (anciennement Dipl.-Kfm Walter Henss GmbH Rosenheim),

— Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, Sondershausen,

— Isoplus Fernwärmetechnik Ges.mbH - stille Gesellschaft,

— Isoplus Fernwärmetechnik Ges.mbH, Hohenberg

ε) [ΚΕ ΚΕΛΙΤ], πρόστιμο 360 000 Ecu

[...]

ζ) Løgstør Rør A/S, πρόστιμο 8 900 000 Ecu

η) Pan-Isovit GmbH, πρόστιμο 1 500 000 Ecu

[...]»

III — Οι προσφυγές ενώπιον του Πρωτοδικείου και οι ανατρεσιβαλλόμενες αποφάσεις

³⁰ Με δικόγραφα που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου, οκτώ από τις δέκα επιχειρήσεις στις οποίες επέβαλε κυρώσεις η επίδικη απόφαση, μεταξύ των

οποίων οι επτά αναιρεσείοντες στην υπό κρίση υπόθεση, άσκησαν προσφυγές, ζητώντας όλες την ακύρωση, εν όλω ή εν μέρει, της αποφάσεως αυτής και, επικουρικώς, την ακύρωση του προστίμου που τους επιβλήθηκε ή τη μείωση του ύψους του.

31 Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο:

- ακύρωσε το άρθρο 1 της εν λόγω αποφάσεως, καθόσον με αυτό διαπιστωνόταν η συμμετοχή της Dansk Rørindustri στην προσαπτόμενη παράβαση κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ Απριλίου και Αυγούστου 1994·

- απέρριψε την προσφυγή κατά τα λοιπά·

- καταδίκασε την Dansk Rørindustri στα δικά της έξοδα καθώς και στο 90 % των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή·

- καταδίκασε την Επιτροπή στο 10 % των εξόδων της.

32 Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο:

- ακύρωσε τα άρθρα 3, στοιχείο δ', και 5, στοιχείο δ', της επίδικης αποφάσεως όσον αφορά τις HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG, και HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft

- απέρριψε την προσφυγή κατά τα λοιπά·

- καταδίκασε τις εταιρίες που αποτελούν τον εν λόγω όμιλο να φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων, και το 80 % των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων·

- καταδίκασε την Επιτροπή να φέρει το 20 % των δικαστικών εξόδων, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων.

33 Με τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις ΚΕ ΚΕΛΙΤ κατά Επιτροπής, LR AF 1998 κατά Επιτροπής, Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής και Lögstör Rör κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο:

- απέρριψε τις προσφυγές·

— καταδίκασε τις οικείες προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα.

34 Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο:

— μείωσε στα 65 εκατομμύρια ευρώ το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στην ABB με το άρθρο 3 της επίδικης αποφάσεως·

— απέρριψε την προσφυγή κατά τα λοιπά·

— καταδίκασε την εν λόγω αναιρεσείουσα να φέρει τα έξοδά της και το 90 % των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή·

— καταδίκασε την Επιτροπή να φέρει το 10 % των δικαστικών της εξόδων.

IV — Τα αιτήματα των διαδικών της αναιρετικής διαδικασίας

35 Η Dansk Rørindustri ζητεί από το Δικαστήριο:

- να μειώσει το ύψος του προστίμου που της επιβλήθηκε με την επίδικη απόφαση·

- επικουρικώς, να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής και να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο προκειμένου αυτό να αποφανθεί εκ νέου επί του ύψους του προστίμου·

- να καταδικάσει την Επιτροπή στα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η εν λόγω αναιρεσείουσα στο πλαίσιο των διαδικασιών ενώπιον του Πρωτοδικείου και του Δικαστηρίου.

36 Ο όμιλος Henss/Isorplus ζητεί από το Δικαστήριο:

- να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής εξαιρουμένου του πρώτου σημείου του διατακτικού της, καθώς και να ακυρώσει την επίδικη απόφαση·

- επικουρικός, να αναιρέσει την εν λόγω αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, εξαιρουμένου του πρώτου σημείου του διατακτικού της, και να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο προκειμένου αυτό να ολοκληρώσει τη διαδικασία και να εκδώσει νέα απόφαση·

- επικουρικότερον, να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση όσον αφορά το δεύτερο σημείο του διατακτικού και να μειώσει το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στις εταιρίες του εν λόγω ομίλου με την επίδικη απόφαση·

- να καταδικάσει την Επιτροπή στα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι εν λόγω εταιρίες στο πλαίσιο των διαδικασιών ενώπιον του Πρωτοδικείου και του Δικαστηρίου.

37 Η ΚΕ KELIT ζητεί από το Δικαστήριο:

- να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ΚΕ KELIT κατά Επιτροπής·

- επικουρικός, να αναιρέσει την εν λόγω απόφαση και να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο για νέα εξέταση·

- επικουρικότερον, να μειώσει το ύψος του προστίμου που της επιβλήθηκε με την επίδικη απόφαση·

- εν πάση περιπτώσει, να καταδικάσει την Επιτροπή στα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η εν λόγω αναιρεσείουσα στο πλαίσιο των διαδικασιών ενώπιον του Πρωτοδικείου και του Δικαστηρίου.

38 Η LR A/S ζητεί από το Δικαστήριο:

- να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση LR AF 1998 κατά Επιτροπής·
- να ακυρώσει την επίδικη απόφαση που της επέβαλε πρόστιμο ή, τουλάχιστον, να μειώσει ουσιωδώς το ύψος του προστίμου αυτού ή, επικουρικώς, να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο·
- να κρίνει παράνομες, βάσει του άρθρου 184 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 241 ΕΚ), τις κατευθυντήριες γραμμές·
- να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

39 Η Brugg ζητεί από το Δικαστήριο:

- να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση Brugg Røhrsysteme κατά Επιτροπής, καθώς και να ακυρώσει τα άρθρα 1 και 3 της επίδικης αποφάσεως·

- επικουρικώς, να μειώσει το ύψος του προστίμου που της επιβλήθηκε με την επίδικη απόφαση·

- εν πάση περιπτώσει, να καταδικάσει την Επιτροπή στα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η εν λόγω αναιρεσείουσα στο πλαίσιο των διαδικασιών ενώπιον του Πρωτοδικείου και του Δικαστηρίου.

40 Η LR GmbH ζητεί από το Δικαστήριο:

- να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση Lögstör Rør κατά Επιτροπής και να αποφανθεί οριστικά ως εξής: να ακυρώσει την επίδικη απόφαση καθόσον αφορά την εν λόγω αναιρεσείουσα ή, επικουρικώς, να μειώσει το ύψος του προστίμου και να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα·

— επικουρικότερον, να αναιρέσει την εν λόγω αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο για να αποφανθεί επ' αυτής.

41 Η ABB ζητεί από το Δικαστήριο:

— να αναιρέσει τα σημεία 2 και 3 του διατακτικού της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής·

— να ακυρώσει το άρθρο 3 της επίδικης αποφάσεως καθόσον αφορά την εν λόγω αναιρεσιβούσα·

— να μειώσει περαιτέρω το ύψος του προστίμου που της επιβλήθηκε με την επίδικη απόφαση·

— επικουρικός, να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο προκειμένου αυτό να αποφανθεί σύμφωνα με την απόφαση του Δικαστηρίου·

- να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα του συνόλου των διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε η ABB στο πλαίσιο της αναιρετικής διαδικασίας.

42 Η Επιτροπή, σε εκάστη των υπό κρίση υποθέσεων, ζητεί από το Δικαστήριο:

- να επικυρώσει τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις;
- να καταδικάσει τους αναιρεσιδόντες στα δικαστικά έξοδα της δίκης.

V — Οι λόγοι αναιρέσεως των αναιρεσιβαλλομένων αποφάσεων

43 Η Dansk Rørindustri προβάλλει τρεις λόγους αναιρέσεως:

- παράβαση του κανονισμού 17 και παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως, καθόσον το Πρωτοδικείο δεν έλαβε υπόψη τον λόγο που αφορά το γεγονός ότι το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στην αναιρεσίμουσα αυτή είναι δυσανάλογο σε σχέση με τη διαπραχθείσα παράβαση

— παράβαση του κανονισμού 17 και παραβίαση των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της μη αναδρομικότητας, καθόσον το Πρωτοδικείο δεν έλαβε υπόψη τον λόγο που αφορά το γεγονός ότι το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στην εν λόγω αναιρεσείουσα καθορίστηκε βάσει των αρχών των κατευθυντηρίων γραμμών, μολονότι αυτές διαφέρουν σημαντικά από τις αρχές που ίσχυαν κατά τον χρόνο των καταλογισθεισών πράξεων, της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και της ακροάσεως·

— προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας, καθόσον το Πρωτοδικείο δεν έλαβε υπόψη τον λόγο που αφορά το γεγονός ότι, κατά τη διοικητική διαδικασία, η Dansk Rørindustri δεν είχε τη δυνατότητα να εκφράσει την άποψή της σχετικά με τις τροποποιήσεις που επέφεραν οι κατευθυντήριες γραμμές στην πρακτική της Επιτροπής όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου που επιβάλλεται για παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού.

44 Ο όμιλος Henss/Isorplus προβάλλει επτά λόγους αναιρέσεως, μεταξύ των οποίων ορισμένοι έχουν πολλά σκέλη:

— έλλειψη νομιμότητας των κατευθυντηρίων γραμμών λόγω:

— της αναρμοδιότητας της Επιτροπής·

- της παραβιάσεως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως·
- της προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας·
- της παραβιάσεως της αρχής της μη αναδρομικότητας·
- προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως όσον αφορά την εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων·
- παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων λόγω:
- της μη εφαρμογής στις οικείες εταιρίες της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία·
- της προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας ως θεμελιώδους δικαιώματος κατά την εκτίμηση των επιβαρυντικών περιστάσεων·

- παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, λόγω των συνεπειών που αντλήθηκαν από τη συμμετοχή των οικείων εταιριών σε σύσκεψη με αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό·

- παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, λόγω της συγκέντρωσης των οικείων εταιριών στον όμιλο Henss/Isorplus και του καταλογισμού της παραβάσεως στον όμιλο αυτό ως «επιχείρηση»·

- διαδικαστική πλημμέλεια, λόγω της αρνήσεως του Πρωτοδικείου να διατάξει την ακρόαση μαρτύρων, στο πλαίσιο της διεξαγωγής αποδείξεων, όπως ζήτησε ο αναιρεσείων·

- διαδικαστική πλημμέλεια, λόγω ορισμένων αντιφάσεων μεταξύ της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και της δικογραφίας·

45 Η ΚΕ ΚΕΛΙΤ προβάλλει πέντε λόγους αναιρέσεως:

- παραβίαση των αρχών της ίσης μεταχειρίσεως και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, λόγω του καθορισμού του προστίμου βάσει των κατευθυντηρίων γραμμών·

- παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισεως, όσον αφορά τη διάρκεια της παραβιάσεως·

- παραβίαση της αρχής της μη αναδρομικότητας·

- προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας·

- παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως.

46 Η LR A/S προβάλλει τέσσερις λόγους αναιρέσεως:

- παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχείρισεως, καθώς και παράβαση του κανονισμού 17, λόγω του ότι το πρόστιμο ήταν υπερβολικό και συνεπαγόταν διακρίσεις, και, επικουρικός, έλλειψη νομιμότητας των κατευθυντηρίων γραμμών·

- παραβίαση των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της μη αναδρομικότητας, καθώς και παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 253 ΕΚ), καθόσον η Επιτροπή απέστη εσφαλμένως από την προηγούμενη πρακτική της όσον αφορά τη συνεργασία και εφάρμοσε αναδρομικώς τις κατευθυντήριες γραμμές καθώς και ένα αυστηρότερο κώδικα σχετικά με τη συνεργασία, και, τουλάχιστον, λόγω του ότι δεν αιτιολογήθηκε η αναδρομική αυτή εφαρμογή·

— ανεπαρκή συνεκτίμηση των ελαφρυντικών περιστάσεων που μπορούσαν να εφαρμοστούν στην εν λόγω αναιρεσείουσα·

— ανεπαρκή συνεκτίμηση της συνεργασίας της αναιρεσείουσας αυτής.

47 Η Brugg προβάλλει πέντε λόγους αναιρέσεως:

— παραβίαση των αρχών της μη αναδρομικότητας, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της χρηστής διοικήσεως, λόγω της εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου·

— παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, λόγω της αλλαγής της μεθόδου υπολογισμού του προστίμου μετά τη συνεργασία της εν λόγω αναιρεσείουσας·

— προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας λόγω της εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών, χωρίς να ακουστεί η αναιρεσείουσα αυτή·

- παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισεως λόγω της μη μείωσης του βασικού ποσού που ελήφθη υπόψη για τον καθορισμό του προστίμου που επιβλήθηκε στην Brugg;
- σφάλματα κατά την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, όσον αφορά τη συμμετοχή της εν λόγω αναιρεσειούσας στον εμπορικό αποκλεισμό της Powerpipe.

48 Η LR GmbH προβάλλει τέσσερις λόγους αναιρέσεως:

- παραβίαση των αρχών της μη αναδρομικότητας και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, λόγω της αναδρομικής εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών·
- παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και παραβίαση της αρχής της νομιμότητας της διοικητικής δράσης, λόγω της μη τηρήσεως εκ μέρους της Επιτροπής, κατά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως, των ορίων που συνοδεύουν την παροχή της εξουσίας αυτής και τα οποία προβλέπονται στην εν λόγω διάταξη, καθώς και λόγω εσφαλμένης ασκήσεως της εξουσίας αυτής κατά τη συγκεκριμένη εφαρμογή της ίδιας αυτής διατάξεως, συνεπεία της παραβιάσεως των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχείρισεως εις βάρος της LR GmbH·
- παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως που προβλέπεται στο άρθρο 190 της Συνθήκης, καθόσον η επίδικη απόφαση δεν περιέχει αιτιολογία όσον αφορά την αναδρομική εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών·

- προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας λόγω του ότι η Επιτροπή δεν σεβάστηκε το δικαίωμα ακροάσεως της εν λόγω αναιρεσείουσας όσον αφορά την αναδρομική εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών.

49 Η ABB προβάλλει τρεις λόγους αναιρέσεως:

- παράβαση των άρθρων 44, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου όσον αφορά την απόφαση του Πρωτοδικείου να απορρίψει ως απαράδεκτη μια συνημμένη στο υπόμνημα απαντήσεως νομική γνωμοδότηση·
- παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθόσον, ενόψει ιδίως της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία, η εν λόγω αναιρεσείουσα μπορούσε να έχει εμπιστοσύνη στη σταθερή πρακτική της Επιτροπής όσον αφορά τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου, οπότε η Επιτροπή δεν μπορούσε να αποστεί αυθαίρετα από την πρακτική αυτή·
- παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, καθόσον το Πρωτοδικείο ενέκρινε τον εκ μέρους της Επιτροπής καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως που διέπραξε η ABB, χωρίς να λάβει υπόψη τον κύκλο εργασιών της ABB στη σχετική αγορά.

VI — Επί των αιτήσεων αναιρέσεως

- 50 Κατόπιν ακροάσεως των διαδικών και του γενικού εισαγγελέα επί του σημείου αυτού, πρέπει, λόγω συνάφειας, να συνεκδικαστούν οι υπό κρίση υποθέσεις προς έκδοση κοινής αποφάσεως, σύμφωνα με το άρθρο 43 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

A — Επί των διαδικαστικών λόγων αναιρέσεως

- 51 Πρέπει να εξεταστούν κατ' αρχάς οι λόγοι αναιρέσεως τους οποίους προέβαλαν ο όμιλος Henss/Isorplus και η ABB και οι οποίοι αντλούνται από ορισμένες παραβάσεις του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου.

1. Επί του λόγου αναιρέσεως που αντλείται από παράβαση του άρθρου 68, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, καθόσον το Πρωτοδικείο απέρριψε το αίτημα του ομίλου Henss/Isorplus να εξετάσει ορισμένους μάρτυρες στο πλαίσιο διεξαγωγής αποδείξεων

- 52 Με τον έκτο λόγο του αναιρέσεως, ο όμιλος Henss/Isorplus προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι απέρριψε, στις σκέψεις 36 έως 38 της αναιρεσιβαλλομένης

αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, το αίτημά του να διατάξει την εξέταση ως μαρτύρων των Boysen, B. Hansen, N. Hansen, Hybschmann, Jespersen και Vollandt, σύμφωνα με το άρθρο 68, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου. Οι σκέψεις αυτές παρουσιάζουν διαδικαστική πλημμέλεια.

53 Αντίθετα προς τη σκέψη 37 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης απόφασεως, το αίτημα περί εξετάσεως των έξι ως άνω προσώπων ανέφερε τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων έπρεπε να διαταχθεί η εξέταση μαρτύρων. Στο σημείο 72 του δικογράφου της προσφυγής του ομίλου Henss/Isorplus που κατατέθηκε ενώπιον του Πρωτοδικείου, αναφερόταν ότι το αίτημα αυτό είχε υποβληθεί για να αποδειχθεί ότι οι επιχειρήσεις του εν λόγω ομίλου δεν είχαν μετάσχει στη σύμπραξη πριν από τον Οκτώβριο του 1994.

54 Ο λόγος αυτός αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

55 Συγκεκριμένα, από τη σκέψη 34 της ίδιας αναιρεσιβαλλομένης απόφασεως προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο σημείωσε πράγματι ότι η κατάθεση αυτή των μαρτύρων ζητήθηκε «προς απόδειξη ότι οι προσφεύγουσες ή ο όμιλος Henss/Isorplus δεν μετέσχον σε παράνομη πρακτική ή παράνομο μέτρο ή κάθε ανάλογη συμπεριφορά κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης [...] πριν από τον Οκτώβριο 1994».

56 Το Πρωτοδικείο υπενθύμισε ωστόσο στη σκέψη 36 της εν λόγω απόφασεως ότι, κατά το άρθρο 68, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας του, στην αίτηση διαδίκου για την εξέταση μάρτυρα πρέπει να αναφέρονται με ακρίβεια τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία πρέπει να εξεταστεί ο μάρτυρας και οι λόγοι που δικαιολογούν την εξέτασή του.

- 57 Στην επόμενη σκέψη της αποφάσεως αυτής, το Πρωτοδικείο τόνισε ότι στο δικόγραφο της προσφυγής, ιδίως στα σημεία 20, 40, 50, 66 έως 71, 94, 96, 125 και 142, κατονομάζονταν ορισμένα πρόσωπα τα οποία θα μπορούσαν να καταθέσουν ως μάρτυρες όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά που εκτίθενται σε κάθε ένα από τα σημεία αυτά, αλλ' ότι τα ονόματα των έξι προσώπων των οποίων η εξέταση ζητήθηκε ρητώς ενώπιον του Πρωτοδικείου δεν περιλαμβάνονταν στα σημεία αυτά. Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι, ως εκ τούτου, όσον αφορά τα έξι αυτά πρόσωπα, ο όμιλος Henss/Isorplus είχε παραλείψει να αναφέρει με ακρίβεια, καθ' οιονδήποτε τρόπο, τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία θα έπρεπε να εξεταστούν ως μάρτυρες.
- 58 Το Πρωτοδικείο άντλησε τη συνέπεια, στη σκέψη 38 της ίδιας αποφάσεως, ότι δεν έπρεπε να δοθεί συνέχεια στο αίτημα εξετάσεως μαρτύρων, χωρίς να απαιτείται να εξεταστεί η σκοπιμότητα της εξετάσεως των ως άνω έξι προσώπων.
- 59 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το Πρωτοδικείο αντιμετώπιζε, αφενός, ένα σημαντικό σύνολο συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών για την απόδειξη των οποίων ο όμιλος Henss/Isorplus είχε προτείνει με το δικόγραφο της προσφυγής την ενδεχόμενη εξέταση μιας σειράς προσώπων και, αφετέρου, ένα τυπικό αίτημα εξετάσεως έξι άλλων προσώπων ως μαρτύρων σύμφωνα με το άρθρο 68, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, το οποίο διατυπώθηκε επίσης με την προσφυγή αυτή, προκειμένου να αποδειχθεί γενικώς ότι οι οικείες επιχειρήσεις του εν λόγω ομίλου δεν είχαν μετάσχει στη σύμπραξη πριν από τον Οκτώβριο του 1994, χωρίς ωστόσο να περιλαμβάνεται στο δικόγραφο αυτό αναφορά στα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά των οποίων προτεινόταν η απόδειξη.
- 60 Ενόψει της προφανούς ασάφειας στο σημείο αυτό ενός ογκώδους πάντως δικογράφου προσφυγής, το Πρωτοδικείο ορθώς έκρινε ότι το αίτημα για την εξέταση των έξι ως άνω προσώπων δεν ανέφερε με ακρίβεια τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία έπρεπε να εξεταστούν τα πρόσωπα αυτά ως μάρτυρες.

- 61 Ο όμιλος Henss/Isorplus υποστηρίζει επιπλέον ότι η εξέταση και άλλων προσώπων πέραν των εν λόγω έξι έπρεπε να κατανοηθεί όχι ως απλή προσφορά αποδείξεως, αλλά ως αίτηση για την εξέταση μαρτύρων, κατά την έννοια του άρθρου 68, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου.
- 62 Με την αιτίαση αυτή, ο όμιλος Henss/Isorplus προσάπτει συνεπώς στο Πρωτοδικείο ότι παραμόρφωσε επί του σημείου αυτού το περιεχόμενο της προσφυγής του.
- 63 Η αιτίαση αυτή δεν είναι βάσιμη.
- 64 Από το δικόγραφο αυτό της προσφυγής, ιδίως δε από το σημείο 145 στο οποίο αναφέρεται εξάλλου ειδικότερα ο εν λόγω αναιρεσείων, προκύπτει ότι αυτός ο ίδιος έκανε τη διάκριση μεταξύ των προτεινομένων αποδεικτικών μέσων κατά την έννοια του άρθρου 44, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου και της τυπικής αιτήσεώς του περί διεξαγωγής αποδείξεων, ήτοι για την εξέταση ως μαρτύρων έξι άλλων προσώπων βάσει του άρθρου 68, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας. Επομένως, δεν αποδείχθηκε παραμόρφωση του περιεχομένου της προσφυγής επί του σημείου αυτού.
- 65 Επικουρικώς, ο όμιλος Henss/Isorplus υποστηρίζει ότι, ακόμη και αν υποθεθεί ότι η αίτηση της εξετάσεως ως μαρτύρων των οικείων προσώπων δεν υποβλήθηκε συμφώνως προς το εν λόγω άρθρο 68, παράγραφος 1, το Πρωτοδικείο όφειλε, εν πάση περιπτώσει, να διατάξει αυτεπαγγέλτως την εξέταση αυτή.

- 66 Δεδομένου ότι τα πρόστιμα που επιβάλλονται βάσει του δικαίου του ανταγωνισμού πρέπει να χαρακτηρίζονται ως «ποινικά» κατά την έννοια του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, το Πρωτοδικείο οφείλει εν πάση περιπτώσει, σύμφωνα με την παράγραφο 3 της διατάξεως αυτής και τη γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου περί του δικαιώματος για δίκαιη δίκη, να κλητεύσει και να εξετάσει τους μάρτυρες υπερασπίσεως που όρισε ονομαστικώς ο καθού.
- 67 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το Πρωτοδικείο είναι αποκλειστικά αρμόδιο να κρίνει την ενδεχόμενη ανάγκη συμπληρώσεως των πληροφοριακών στοιχείων που διαθέτει στις υποθέσεις των οποίων επιλαμβάνεται (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-57/00 P και C-61/00 P, Freistaat Sachsen κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-9975, σκέψη 47, και της 7ης Οκτωβρίου 2004, C-136/02 P, Mag Instrument κατά ΓΕΕΑ, Συλλογή 2004, σ. I-9165, σκέψη 76).
- 68 Επιπλέον, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο στο πλαίσιο υποθέσεως αφορώσας το δίκαιο του ανταγωνισμού, ακόμη και όταν μια αίτηση εξετάσεως μαρτύρων, που υποβάλλεται με το δικόγραφο της προσφυγής, αναφέρει με ακρίβεια τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία επιβάλλεται εξέταση μάρτυρα ή μαρτύρων και οι λόγοι που δικαιολογούν την εξέτασή του[ς], εναπόκειται στο Πρωτοδικείο να εκτιμήσει τη χρησιμότητα της αιτήσεως σε σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς και την αναγκαιότητα να προχωρήσει στην εξέταση των προταθέντων μαρτύρων (απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1998, C-185/95 P, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-8417, σκέψη 70).
- 69 Το ότι το Πρωτοδικείο διαθέτει συναφώς εξουσία εκτιμήσεως δεν μπορεί να αμφισβητηθεί με την επίκληση, όπως πράττει ο όμιλος Henss/Isorplus, της γενικής αρχής του κοινοτικού δικαίου η οποία διαπνέεται από το άρθρο 6, παράγραφος 1,

της ΕΣΔΑ και σύμφωνα με την οποία κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσή του δικαστεί δίκαιως, και, ειδικότερα, της αρχής που απορρέει από την παράγραφο 3, στοιχείο δ', του ίδιου αυτού άρθρου, σύμφωνα με την οποία κάθε κατηγορούμενος έχει, εξάλλου, δικαίωμα να επιτύχει την πρόσκληση και εξέταση των μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους που ισχύουν για τους μάρτυρες κατηγορίας, και η οποία αρχή συνιστά μια ιδιαίτερη πτυχή του δικαιώματος για δίκαιη δίκη.

70 Συγκεκριμένα, από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι η τελευταία αυτή διάταξη δεν αναγνωρίζει στον κατηγορούμενο ένα απόλυτο δικαίωμα να επιτύχει την εξέταση μαρτύρων ενώπιον δικαστηρίου και ότι εναπόκειται κατ' αρχήν στο εθνικό δικαστήριο να αποφασίζει για το αν είναι αναγκαίο ή σκόπιμο να κλητεύσει ένα μάρτυρα (βλ., μεταξύ άλλων, ΕΔΔΑ, απόφαση *Pisano* κατά Ιταλίας της 27ης Ιουλίου 2000, η οποία δεν έχει δημοσιευθεί στο *Recueil des arrêts et décisions*, § 21· S.N. κατά Σουηδίας της 2ας Ιουλίου 2002, *Recueil des arrêts et décisions*, 2002-V, § 43, και *Destreheim* κατά Γαλλίας της 18ης Μαΐου 2004, η οποία δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στο *Recueil des arrêts et décisions*, § 39).

71 Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, το άρθρο 6, παράγραφος 3, της ΕΣΔΑ δεν επιβάλλει την κλήτευση οποιουδήποτε μάρτυρα, αλλ' αποσκοπεί στην πλήρη ισότητα των όπλων, διασφαλίζοντας ότι η ένδικη διαδικασία, θεωρούμενη συνολικά, προσέφερε στον κατηγορούμενο μια πρόσφορη και επαρκή ευκαιρία να αμφισβητήσει τις υποψίες που τον βαρύνουν (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση *Pisano* κατά Ιταλίας, § 21).

72 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται, όπως προκύπτει από τη σκέψη 21 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, ότι το Πρωτοδικείο, στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας, ζήτησε από τον όμιλο Henss/Isorplus να απαντήσει σε γραπτές ερωτήσεις και να προσκομίσει ορισμένα έγγραφα και ότι οι διάδικοι ανταποκρίθηκαν στα αιτήματα αυτά. Δεν πρέπει συνεπώς να προσάπτεται στο Πρωτοδικείο ότι παρέβη την υποχρέωσή του να εξετάσει τα πραγματικά περιστατικά (βλ. υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση *Baustahlgewebe* κατά Επιτροπής, σκέψη 76).

- 73 Επιβάλλεται επιπλέον η διαπίστωση ότι, στις σκέψεις 137 έως 181 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης απόφασεως, το Πρωτοδικείο εξέτασε ένα μεγάλο αριθμό εγγράφων που είχαν τοποθετηθεί στη δικογραφία για να καταλήξει ότι η Επιτροπή εδικαιούτο να προσάψει στον όμιλο Henss/Isorplus ότι συμμετείχε σε σύμπραξη από τον Οκτώβριο του 1991 μέχρι τον Οκτώβριο του 1994.
- 74 Εντεύθεν προκύπτει ότι ο εν λόγω αναιρεσείων είχε απολύτως τη δυνατότητα να αποδείξει ότι οι επιχειρήσεις που τον απαρτίζουν δεν είχαν μετάσχει στη σύμπραξη πριν από τον Οκτώβριο του 1994.
- 75 Επομένως, αντίθετα προς τα όσα υποστηρίζει ο ίδιος ο αναιρεσείων, το Πρωτοδικείο δεν ήταν υποχρεωμένο να διατάξει αυτεπαγγέλτως την εξέταση των οικείων μαρτύρων υπερασπίσεως.
- 76 Κατόπιν των προεκτεθέντων, ο εξετασθείς λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

2. Επί του λόγου αναιρέσεως που η ABB αντλεί από παράβαση των άρθρων 44, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, λόγω του ότι το Πρωτοδικείο απέρριψε την προσκόμιση μιας νομικής γνωμοδοτήσεως που ήταν προσαρτημένη στο υπόμνημα απαντήσεως

- 77 Με τον πρώτο λόγο της αναιρέσεως, η ABB υποστηρίζει ότι, το Πρωτοδικείο, κρίνοντας, στις σκέψεις 112 έως 114 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασεως ABB Asea

Brown Boveri κατά Επιτροπής, ότι η νομική γνωμοδότηση του καθηγητή J. Schwarze (στο εξής: νομική γνωμοδότηση), που ήταν προσαρτημένη στο υπόμνημα απαντήσεως που κατέθεσε ενώπιον του Πρωτοδικείου, δεν μπορούσε να ληφθεί εν όλω ή εν μέρει υπόψη, παρέβη τα άρθρα 44, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας.

78 Με το πρώτο σκέλος του λόγου αυτού, η ABB προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι πλανήθηκε περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 112 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, σύμφωνα με το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, η προσκόμιση της νομικής γνωμοδότησεως δεν μπορούσε να γίνει δεκτή, καθόσον η γνωμοδότηση αυτή περιείχε ορισμένες γενικές αρχές που στηρίζουν ισχυρισμούς μη προβληθέντες με την ενώπιον του Πρωτοδικείου προσφυγή.

79 Δεδομένου ότι οι σκέψεις 115 έως 136 της ίδιας αποφάσεως αφορούν την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, το Πρωτοδικείο στηρίχτηκε συναφώς στην παραδοχή ότι ο λόγος αυτός αφορά μόνον την αρχή αυτή, οπότε κάθε άλλη αρχή του διοικητικού δικαίου η οποία αναλύοταν στη νομική γνωμοδότηση συνιστούσε νέο ισχυρισμό και, κατά συνέπεια, ήταν απαράδεκτη κατά την έννοια του άρθρου 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου.

80 Η νομική όμως γνωμοδότηση, αναφερόμενη ιδίως σε ορισμένες αρχές του διοικητικού δικαίου, απλώς ανέπτυξε επιχειρήματα που διασαφήνιζαν τη συγκεκριμένη νομική βάση και κυρίως το περιεχόμενο της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Τα επιχειρήματα αυτά αποσκοπούσαν κατ' ουσίαν να αποδείξουν ότι η διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου ήταν περιορισμένη υπό τις περιστάσεις των υπό κρίση υποθέσεων.

- 81 Επομένως, η νομική γνωμοδότηση περιείχε μόνον επιχειρήματα τα οποία προβλήθηκαν προς στήριξη ενός ισχυρισμού ο οποίος είχε ήδη προβληθεί με το δικόγραφο της ενώπιον του Πρωτοδικείου προσφυγής, αλλά δεν περιείχε νέον ισχυρισμό.
- 82 Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η εν λόγω γνωμοδότηση, η οποία απαρτίζεται συνολικά από 101 παραγράφους, αναπτύσσει μεταξύ άλλων έξι αρχές του κοινοτικού δικαίου, ήτοι την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, την αρχή του αυτοπεριορισμού της διοικήσεως (self-binding), την αρχή του estoppel, την αρχή της δίκαιης διοικήσεως, την αρχή venire contra factum propteritum και το δικαίωμα για δίκαιη δίκη, καθώς και την προστασία των δικαιωμάτων άμυνας.
- 83 Από την παράγραφο 19 της νομικής γνωμοδοτήσεως προκύπτει ότι οι αρχές αυτές εξετάζονται προκειμένου να καθοριστεί αν το κοινοτικό δίκαιο περιέχει κανόνες που περιορίζουν τη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμο στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού και οι οποίοι απαγορεύουν στο θεσμικό αυτό όργανο να αλλάξει την καθιερωμένη πρακτική του όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων και να εφαρμόσει τη νέα πρακτική του σε μια περίπτωση όπως η υπό κρίση.
- 84 Η παράγραφος 43 της γνωμοδοτήσεως αυτής αναφέρει ότι εκάστη των αρχών αυτών μπορεί, από διάφορες απόψεις και ενδεχομένως σε διαφορετικούς βαθμούς, να περιορίσει την εν λόγω διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής.
- 85 Στις παραγράφους 44 έως 96 της νομικής γνωμοδοτήσεως, εκάστη των εν λόγω αρχών αναλύεται χωριστά και εφαρμόζεται στην υπό κρίση περίπτωση.

- 86 Στις παραγράφους 97 έως 101 της γνωμοδοτήσεως αυτής, συνάγεται το συμπέρασμα ότι, εν προκειμένω, η διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής ήταν πράγματι περιορισμένη, υπό την έννοια ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να αποστεί της προηγούμενης πρακτικής της.
- 87 Στο σημείο 98 της εν λόγω γνωμοδοτήσεως, αναφέρεται ότι οι αρχές αυτές, στον βαθμό που είναι δεσμευτικές, είναι παρόμοιες.
- 88 Από την οικονομία και το περιεχόμενο της νομικής γνωμοδοτήσεως προκύπτει ότι, ναί μεν υφίστανται ορισμένες αλληλοεπικαλύψεις μεταξύ των αρχών του διοικητικού δικαίου που προβάλλονται στη γνωμοδότηση αυτή και των λόγων ακυρώσεως που προβλήθηκαν με την προσφυγή, πλην όμως το αντικείμενο της εν λόγω γνωμοδοτήσεως σαφώς δεν περιορίζεται στην έκθεση των επιχειρημάτων που διασαφηνίζουν ή ενισχύουν τον λόγο που αφορά την προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, όπως υποστηρίζει η ABB, αλλά συνίσταται στην ανάπτυξη ορισμένων αυτοτελών αρχών, με σκοπό να αποδειχθεί ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν μπορούσε να αποστεί της προηγούμενης πρακτικής της όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων. Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης δεν συνιστά παρά μία από τις έξι αρχές που αναπτύσσονται προς τούτο.
- 89 Επομένως, όπως υποστήριξε η Επιτροπή, από το κείμενο της νομικής γνωμοδοτήσεως προκύπτει ότι αυτή αποσκοπούσε να προβάλει ορισμένες αρχές οι οποίες δεν είχαν προβληθεί με την προσφυγή ενώπιον του Πρωτοδικείου.
- 90 Κατόπιν των προεκτεθέντων, το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως που προέβαλε η ABB πρέπει να απορριφθεί.

- 91 Με το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, η ίδια αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο πλανήθηκε περί το δίκαιο, κρίνοντας, στη σκέψη 113 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής, ότι η νομική γνωμοδότηση δεν μπορούσε να ληφθεί υπόψη εν όλω ή εν μέρει, δεδομένου ότι, σύμφωνα με το άρθρο 44, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, το δικόγραφο της προσφυγής πρέπει να περιέχει το αντικείμενο της διαφοράς και συνοπτική έκθεση των ισχυρισμών των οποίων γίνεται επίκληση.
- 92 Το Πρωτοδικείο δεν διαπίστωσε κανένα ελάττωμα στο δικόγραφο της προσφυγής ή στο υπόμνημα απαντήσεως που να μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως. Κατά συνέπεια, κακώς έκρινε ότι η ABB θέλησε να αντισταθμίσει έναν ανεπαρκή λόγο ακυρώσεως με μια συνολική παραπομπή στη νομική γνωμοδότηση. Επιπλέον, τίποτα δεν δικαιολογούσε την επίκληση κατ' αναλογία της εν λόγω διατάξεως του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, όπως έπραξε το Πρωτοδικείο στην ίδια σκέψη της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.
- 93 Συναφώς, πρέπει να εξεταστεί η συλλογιστική που ακολούθησε το Πρωτοδικείο στην σκέψη 113 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής.
- 94 Το Πρωτοδικείο υπενθύμισε ότι από το άρθρο 44, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του Κανονισμού Διαδικασίας προκύπτει ότι τα νομικά και πραγματικά στοιχεία στα οποία στηρίζεται μια προσφυγή πρέπει να προκύπτουν, τουλάχιστον συνοπτικά, από το ίδιο το κείμενο του δικογράφου της προσφυγής και ότι δεν αρκεί συνεπώς το δικόγραφο να κάνει αναφορά σε τέτοια στοιχεία περιλαμβανόμενα σε παράρτημά του.

- 95 Το Πρωτοδικείο αναφέρθηκε μεταξύ άλλων στην πάγια νομολογία του Δικαστηρίου που αφορά την υποχρέωση της Επιτροπής, σε κάθε δικόγραφο προσφυγής ασκούμενης βάσει του άρθρου 226 ΕΚ, να αναφέρει τις συγκεκριμένες αιτιάσεις επί των οποίων το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί, καθώς και, τουλάχιστον συνοπτικά, τα νομικά και πραγματικά στοιχεία στα οποία στηρίζονται οι αιτιάσεις αυτές.
- 96 Συναφώς, προκύπτει πράγματι από τη νομολογία αυτή ότι δεν εκπληρούται η υποχρέωση αυτή αν οι αιτιάσεις της Επιτροπής δεν διατυπώνονται στο δικόγραφο της προσφυγής παρά μόνο υπό μορφή παραπομπής στους λόγους που αναφέρονται στο έγγραφο οχλήσεως και στην αιτιολογημένη γνώμη ή ακόμη στο τμήμα του δικογράφου της προσφυγής που αφορά το νομικό πλαίσιο (βλ., υπό την έννοια αυτή, μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσες αποφάσεις της 31ης Μαρτίου 1992, C-52/90, Επιτροπή κατά Δανίας, Συλλογή 1992, σ. I-2187, σκέψεις 17 και 18 της 23ης Οκτωβρίου 1997, C-375/95, Επιτροπή κατά Ελλάδας, Συλλογή 1997, σ. I-5981, σκέψη 35, και της 29ης Νοεμβρίου 2001, C-202/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2001, σ. I-9319, σκέψεις 20 και 21).
- 97 Το Πρωτοδικείο υπενθύμισε επίσης ότι δεν είναι αρμόδιο να αναζητά και να εντοπίζει, στα παραρτήματα, τους ισχυρισμούς που θα μπορούσε να θεωρήσει ότι συνιστούν τη βάση της προσφυγής, δεδομένου ότι τα παραρτήματα επιτελούν απλώς λειτουργία αποδεικτικών και διευκρινιστικών στοιχείων.
- 98 Ενόψει των στοιχείων αυτών, το Πρωτοδικείο κατέληξε ότι, ομοίως, δεν είναι βεβαίως αρμόδιο, δεδομένου ότι ένα τμήμα της νομικής γνωμοδότησεως δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη, να αναζητήσει και να εντοπίσει, στη γνωμοδότηση αυτή, τα χωρία που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη ως παραρτήματα που στηρίζουν και συμπληρώνουν τα υπομνήματα της ΑΒΒ σε συγκεκριμένα σημεία.

- 99 Το συμπέρασμα αυτό, λαμβανομένων υπόψη των σκέψεων που διατυπώθηκαν πριν από αυτό, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η αμιγώς αποδεικτική και διευκρινιστική λειτουργία που επιτελούν τα παραρτήματα συνεπάγεται ότι, στον βαθμό που η νομική γνωμοδότηση περιέχει, πέραν από νέους συνεπώς απαράδεκτους ισχυρισμούς, νομικά στοιχεία στα οποία στηρίζονται ορισμένοι ισχυρισμοί που διατυπώνονται με το δικόγραφο της προσφυγής, τα στοιχεία αυτά πρέπει να περιλαμβάνονται στο κείμενο του υπομνήματος απαντήσεως στο οποίο είναι προσαρτημένη η γνωμοδότηση αυτή ή, τουλάχιστον, να προσδιορίζονται επαρκώς στο υπόμνημα αυτό.
- 100 Χρησιμοποιώντας τα κριτήρια αυτά και κρίνοντας ότι, εν προκειμένω, τα εν λόγω κριτήρια δεν πληρούνται, το Πρωτοδικείο ουδόλως πλανήθηκε περί το δίκαιο.
- 101 Επιπλέον, το Πρωτοδικείο δεν παραμόρφωσε συναφώς το περιεχόμενο του υπομνήματος απαντήσεως που κατατέθηκε ενώπιόν του. Επιβάλλεται, συγκεκριμένα, η διαπίστωση ότι στο σημείο 31 του εν λόγω υπομνήματος γίνεται απλώς συνολική παραπομπή στη νομική γνωμοδότηση. Επιπλέον, το γεγονός που προβάλλει η ABB ότι, σε ορισμένα σημεία του ίδιου υπομνήματος, γίνονται παραπομπές, υπό μορφή υποσημειώσεων, σε ορισμένα χωρία της γνωμοδοτήσεως αυτής δεν μπορεί να θέσει εν αμφιβόλω το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε το Πρωτοδικείο επί του σημείου αυτού.
- 102 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο εξεταζόμενος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

B — Επί των ουσιαστικών λόγων αναιρέσεως, που αφορούν στον καταλογισμό της παραβάσεως

- 103 Πρέπει να εξεταστούν, δεύτερον, οι ουσιαστικοί ισχυρισμοί τους οποίους προέβαλε ο όμιλος Henss/Isoplus και η Brugg και με τους οποίους οι αναιρεσιόντες αυτοί

αμφισβητούν τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις που τους αφορούν όσον αφορά ορισμένα σημεία σχετικά με τη δυνατότητα καταλογισμού σ' αυτούς της παραβάσεως, καταλογισμού ο οποίος περιέχεται στην επίδικη απόφαση και επιβεβαιώθηκε από το Πρωτοδικείο.

1) Επί του λόγου που αντλείται από παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης λόγω του ότι συμπεριλήφθησαν ορισμένες επιχειρήσεις στον όμιλο Henss/Isorplus και καταλογίστηκε η παράβαση στον όμιλο αυτό ως «επιχείρηση» κατά την έννοια της διατάξεως αυτής

104 Με τον πέμπτο λόγο του αναιρέσεως, ο όμιλος Henss/Isorplus προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, στις σκέψεις 54 έως 68 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ΗΦΒ κ.λπ. κατά Επιτροπής, ότι με την επίδικη απόφαση ορθώς η Επιτροπή συμπεριέλαβε ορισμένες επιχειρήσεις στον όμιλο αυτόν και του καταλόγισε την παράβαση.

105 Ο αναιρεσιών αυτός υποστηρίζει, κατ' αρχάς, ότι, στη σκέψη 66 της αναιρεσιβαλλομένης αυτής αποφάσεως, το Πρωτοδικείο πλανήθηκε περί το δικαιο απορρίπτοντας το επιχειρήμα του ότι μια επιχείρηση, κατά την έννοια των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν τον ανταγωνισμό, πρέπει αναγκαστικά να έχει νομική προσωπικότητα.

106 Αυτό όμως δεν συμβαίνει ούτε όσον αφορά τον όμιλο Henss/Isorplus, ακόμη και αν υποτεθεί ότι συνιστά οικονομική οντότητα, ούτε όσον αφορά τον κ. Henss ως πρόσωπο που ελέγχει, σύμφωνα με την ίδια αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, τις διάφορες επιχειρήσεις που ανήκουν στον εν λόγω όμιλο.

- 107 Ο όμιλος Henss/Isoplus ισχυρίζεται ότι η θέση του μπορεί να στηριχθεί στο άρθρο 1 του πρωτοκόλλου 22 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, της 2ας Μαΐου 1992 (ΕΕ 1994, L 1, σ. 3), από το οποίο απορρέει ότι ως «επιχείρηση» κατά την έννοια των περί ανταγωνισμού διατάξεων της Συνθήκης νοείται κάθε νομικός φορέας («Rechtssubjekt» στο γερμανικό κείμενο) που ασκεί δραστηριότητες εμπορικής ή οικονομικής φύσεως.
- 108 Τούτο επιβεβαιώνεται ειδικότερα από τη νομολογία του Δικαστηρίου που αφορά τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚΑΧ στον τομέα του ανταγωνισμού (αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 1962, 17/61 και 20/61, Klöckner-Werke και Hoesch κατά Ανωτάτης Αρχής, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 787, και 19/61, Mannesmann κατά Ανωτάτης Αρχής, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 791).
- 109 Σε άλλες αποφάσεις, ιδίως αυτές που παρέθεσε το Πρωτοδικείο στη σκέψη 66 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης απόφασεως, το Δικαστήριο δεν έχει ακόμη οριστικά απαντήσει στο ζήτημα αρχής που αφορά το αν για να χαρακτηριστεί μια οντότητα ως επιχείρηση κατά την έννοια του δικαίου του ανταγωνισμού απαιτείται υπό όλες τις περιστάσεις η οντότητα αυτή να έχει νομική προσωπικότητα (αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 1972, 48/69, ICI κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 99 της 21ης Φεβρουαρίου 1973, 6/72, Euroemballage και Continental Can κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 445 της 12ης Ιουλίου 1984, 170/83, Hydrotherm, Συλλογή 1984, σ. 2999, και της 23ης Απριλίου 1991, C-41/90, Höfner και Elser, Συλλογή 1991, σ. I-1979).
- 110 Κατά τον αναιρεσιδόντα αυτόν, ναι μεν είναι αληθές ότι η παράβαση την οποία διέπραξε μια επιχείρηση που έχει η ίδια νομική προσωπικότητα μπορεί να καταλογιστεί στη μητρική της εταιρία, που αποτελεί μια εταιρία χαρτοφυλακίου, οσάκις αυτή την ελέγχει και πρόκειται συνεπώς για την ίδια οικονομική ενότητα (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσες αποφάσεις ICI κατά Επιτροπής, και Euroemballage και Continental Can κατά Επιτροπής), πλην όμως για τον καταλογισμό αυτό απαιτείται η ελέγχουσα οντότητα να έχει και η ίδια νομική προσωπικότητα.

- 111 Ένα φυσικό όμως πρόσωπο, όπως είναι εν προκειμένω ο κ. Henss, δεν μπορεί, υπό την ιδιότητά του και μόνον του εταίρου ή του κατόχου μεριδίων, να χαρακτηριστεί ως «επιχείρηση» κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Επομένως, η νομολογία αυτή δεν ασκεί εν προκειμένω επιρροή.
- 112 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, η έννοια της επιχειρήσεως καλύπτει κάθε φορέα που ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς που τον διέπει και τον τρόπο της χρηματοδοτήσεώς του (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2002, C-309/99, Wouters κ.λπ., Συλλογή 2002, σ. I-1577, σκέψη 46 και την παρατιθέμενη εκεί νομολογία).
- 113 Από τη νομολογία αυτή προκύπτει σαφώς ότι η έννοια της επιχειρήσεως κατά τις διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν τον ανταγωνισμό δεν απαιτεί ο οικονομικός φορέας να έχει νομική προσωπικότητα. Ομοίως δεν πρόκειται, όπως υποστηρίζει ο όμιλος Henss/Isoplus, για μια ερμηνεία που περιορίζεται σε συγκεκριμένες υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις του Δικαστηρίου, όπως είναι οι προπαρατεθείσες αποφάσεις Hydrotherm ή Höffner και Elsee, αλλά για μια ερμηνεία γενικής ισχύος.
- 114 Το επιχείρημα που αντλείται από τη γερμανική απόδοση του άρθρου 1 του πρωτοκόλλου 22 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο και, ειδικότερα, από την έννοια του «υποκειμένου δικαίου» («Rechtssubjekt») που περιλαμβάνεται σε αυτό δεν επιτρέπει να τεθεί εν αμφιβόλω η ερμηνεία αυτή.

- 115 Η έννοια του «υποκειμένου δικαίου» δεν αποκλείει κατ' ανάγκη τα φυσικά πρόσωπα. Εν πάση περιπτώσει, η έννοια αυτή δεν εμφανίζεται σε καμία από τις λοιπές γλωσσικές αποδόσεις οι οποίες περιέχουν μόνον την έννοια του «φορέα».
- 116 Ο όμιλος Henss/Isorplus υποστηρίζει, εν συνεχεία, ότι οι επιχειρήσεις που δεν συνδέονται μεταξύ τους ούτε από την άποψη του κεφαλαίου ούτε από την άποψη του δικαίου των εταιριών και οι οποίες, ως εκ τούτου, δεν εξαρτώνται από μια επιχείρηση που τις ελέγχει δεν μπορούν να καταστούν όμιλος από το γεγονός και μόνον της υπάρξεως ενδεχομένων συνδέσμων μεταξύ φυσικών προσώπων που δεν αποτελούν επιχειρήσεις.
- 117 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η αντίθετη στον ανταγωνισμό συμπεριφορά μιας επιχειρήσεως μπορεί να καταλογιστεί σε άλλη όταν η πρώτη δεν έχει καθορίσει αυτοτελώς τη συμπεριφορά της στην αγορά, αλλά έχει ακολουθήσει ουσιαστικά τις οδηγίες της δεύτερης ενόψει ιδίως των οικονομικών και νομικών δεσμών που τις συνδέουν (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-294/98 P, Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-10065, σκέψη 27).
- 118 Είναι αληθές ότι το γεγονός και μόνον ότι το εταιρικό κεφάλαιο δύο διαφορετικών εμπορικών εταιριών ανήκει στο ίδιο πρόσωπο ή στην ίδια οικογένεια δεν αρκεί για να αποδειχθεί η ύπαρξη, μεταξύ των δύο αυτών εταιριών, οικονομικής ενότητας έχουσας ως συνέπεια, δυνάμει του κοινοτικού δικαίου περί ανταγωνισμού, οι ενέργειες της μιας να μπορούν να καταλογίζονται στην άλλη και η μία να μπορεί να υποχρεούται να καταβάλει πρόστιμο για λογαριασμό της άλλης (βλ. απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-196/99 P, Aristrain κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-11005, σκέψη 99).

- 119 Ωστόσο, εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο δεν συνήγαγε την ύπαρξη της οικονομικής ενότητας που συνιστά τον όμιλο Henss/Isorplus από το γεγονός και μόνον ότι οι οικείες επιχειρήσεις ελέγχονταν από την άποψη του εταιρικού κεφαλαίου τους από ένα και μόνο πρόσωπο, εν προκειμένω τον κ. Henss.
- 120 Συγκεκριμένα, από τις σκέψεις 56 έως 64 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο κατέληξε στην ύπαρξη της εν λόγω οικονομικής ενότητας με βάση ένα σύνολο στοιχείων που απεδείκνυαν τον εκ μέρους του κ. Henss έλεγχο των οικείων εταιριών, καθόσον ο κ. Henss, πέραν του ότι κατείχε άμεσα ή έμμεσα, αυτός ή η σύζυγός του, το σύνολο ή σχεδόν το σύνολο των εταιρικών μεριδίων, ασκούσε σημαντικά καθήκοντα στα διαχειριστικά όργανα των εταιριών αυτών, καθώς και το γεγονός ότι το πρόσωπο αυτό εκπροσωπούσε στις συσκέψεις των διευθυντών, όπως αναφέρεται στη σκέψη 20 της παρούσας αποφάσεως, τις διάφορες επιχειρήσεις και ότι στις επιχειρήσεις αυτές η σύμπραξη χορήγησε μία και μόνον ποσόστωση.
- 121 Ο όμιλος Henss/Isorplus υποστηρίζει τέλος, επικουρικώς, ότι οι διάφορες επιχειρήσεις τις οποίες ομαδοποίησε η Επιτροπή δεν ανήκουν σε έναν οικονομικό φορέα, καθόσον δεν στερήθηκαν της αυτοτέλειας και δεν εξαρτώνται από εξωτερικές οδηγίες. Με το επιχείρημα αυτό, ο εν λόγω αναιρεσιβαλλόμενος υποστηρίζει ότι οι οικείες επιχειρήσεις δεν τελούσαν, κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο, υπό τον εκ των πραγμάτων έλεγχο του κ. Henss.
- 122 Συναφώς, πρέπει να τονισθεί ότι οι εκτιμήσεις που διατυπώνει το Πρωτοδικείο στις σκέψεις 56 έως 64 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, με τις οποίες σκοπείται η απόδειξη της υπάρξεως οικονομικής ενότητας, στηρίζεται σε μια σειρά διαπιστώσεων πραγματικού χαρακτήρα που δεν επιδέχονται συζήτηση

στο πλαίσιο της ανααιρετικής διαδικασίας, εκτός αν έχουν αλλοιωθεί κρίσιμα πραγματικά περιστατικά ή αποδεικτικά στοιχεία που υποβλήθηκαν στο Πρωτοδικείο ή αν η ουσιαστική ανακρίβεια των διαπιστώσεων του Πρωτοδικείου προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας (βλ., υπό την έννοια αυτή, μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσες αποφάσεις Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 37, και Mag Instrument κατά ΓΕΕΑ, σκέψεις 39 και 76).

- 123 Όσον αφορά τη σκέψη 57 της εν λόγω ανααιρεσιβαλλομένης απόφασης, το Πρωτοδικείο δεν έκρινε, όπως υποστηρίζει ο όμιλος Henss/Isorplus, ότι, κατά την περίοδο αναφοράς, ήτοι κατά τη διάρκεια της παραβάσεως σύμφωνα με την Επιτροπή, δηλαδή από τον Οκτώβριο του 1991 μέχρι τον Μάρτιο/Απρίλιο 1996, ο κ. Henss ήταν όχι μόνο διευθυντής, αλλά και μέτοχος της Isorplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH. Επί του σημείου αυτού δεν υπάρχει καμία αντίφαση με την δικογραφία, οπότε το διαδικαστικό ελάττωμα που προβάλλει συναφώς ο εν λόγω ανααιρεσίων, ως τμήμα του εβδόμου λόγου του αναιρέσεως, πρέπει να απορριφθεί.
- 124 Όσον αφορά τη σκέψη 58 της ίδιας ανααιρεσιβαλλομένης απόφασης, ομοίως το Πρωτοδικείο δεν έκρινε αυτά που υποστηρίζει ο ίδιος ο ανααιρεσίων, ήτοι ότι, κατά την περίοδο αναφοράς, ο κ. Henss κατείχε την πλειονότητα των μεριδίων της Isorplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH μέσω εντολοδόχων, αλλ' ουδέποτε άσκησε καθήκοντα διευθυντού.
- 125 Επιβάλλεται επομένως η διαπίστωση ότι η ειδική επίκριση των εν λόγω σκέψεων 57 και 58 ουδόλως αποδεικνύει οποιαδήποτε αλλοίωση των κρίσιμων πραγματικών

περιστατικών ή των αποδεικτικών στοιχείων εκ μέρους του Πρωτοδικείου ούτε αποκαλύπτει την ύπαρξη ουσιαστικής ανακρίβειας των διαπιστώσεων του Πρωτοδικείου προκύπτουσας από τα στοιχεία της δικογραφίας.

126 Όσον αφορά την Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, ο όμιλος Henss/Isoplus υποστηρίζει ότι ο κ. Henss και το ζεύγος Papsdorf ουδέποτε ήσαν διευθυντές και ότι τα μερίδια της εταιρίας αυτής τα κατείχαν, κατά την περίοδο αναφοράς, κατά το ένα τρίτο η Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH ιδίω ονόματι, κατά το ένα τρίτο το ζεύγος Papsdorf μέσω της τελευταίας αυτής εταιρίας, που ενεργούσε ως εντολοδόχος, και κατά το ένα τρίτο άλλα φυσικά πρόσωπα ομοίως μέσω του εν λόγω εντολοδόχου.

127 Τα πραγματικά αυτά περιστατικά είναι τα ίδια με αυτά τα οποία ανέφερε το Πρωτοδικείο στη σκέψη 59 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, οπότε ομοίως δεν αποδεικνύεται επί του σημείου αυτού αλλοίωση των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών ή κάποιου αποδεικτικού στοιχείου. Περαιτέρω, από τα στοιχεία της δικογραφίας δεν προκύπτει καμία ουσιαστική ανακρίβεια των διαπιστώσεων του Πρωτοδικείου.

128 Ο όμιλος Henss/Isoplus προσθέτει ότι από τα πραγματικά αυτά περιστατικά προκύπτει ότι η εταιρία Isoplus Fernwärmetechnik GmbH είχε διαφύγει της επιρροής τόσο του κ. Henss όσο και του ζεύγους Papsdorf.

129 Η αιτίαση αυτή δεν είναι παραδεκτή, καθόσον θέτει το ζήτημα αν πληρούντο πράγματι εν προκειμένω οι προϋποθέσεις της υπάρξεως οικονομικής ενότητας.

Συγκεκριμένα, η εξέταση του ζητήματος αυτού, που στηρίζεται σε εκτίμηση πραγματικών περιστατικών, δεν μπορεί αυτή καθαυτή να αμφισβητηθεί στο πλαίσιο της ανααιρετικής διαδικασίας (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 30).

- 130 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να προσάπτεται στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, κατόπιν σφαιρικής και, κατ' αρχήν, κυρίαρχης εκτιμήσεως ενός συνόλου πραγματικών στοιχείων, ότι οι διάφορες επιχειρήσεις που συνιστούσαν τον όμιλο Henss/Isorplus έπρεπε να θεωρηθούν ότι ανήκουν σε ένα και μόνον οικονομικό φορέα.
- 131 Κατά συνέπεια, ο λόγος αναίρέσεως αυτός πρέπει να απορριφθεί.

2) Επί των λόγων αναίρέσεως που αντλούνται από παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης λόγω του καταλογισμού στον όμιλο Henss/Isorplus και στην Brugg παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού συνεπεία της συμμετοχής τους σε σύσκεψη με αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό

- 132 Με τον τέταρτο και τον πέμπτο αντιστοίχως λόγο τους αναίρέσεως, ο όμιλος Henss/Isorplus και η Brugg προσάπτουν, έκαστος καθόσον τον αφορά, στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, στις σκέψεις 223 έως 227 της ανααιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ΗΦΒ κ.λπ. κατά Επιτροπής και 52 έως 66 της ανααιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Brugg κατά Επιτροπής, ότι ορθώς η Επιτροπή, με την επίδικη απόφαση, τους καταλόγισε την παράβαση ή τμήμα της, λόγω συμμετοχής τους σε συσκέψεις με αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό.

- 133 Ο όμιλος Henss/Isorplus αμφισβητεί κυρίως το ότι η συμμετοχή του κ. Henss, πριν από τον Οκτώβριο του 1994, σε συσκέψεις με αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό δικαιολογούσε το συμπέρασμα ότι ο όμιλος αυτός έπρεπε να θεωρηθεί ότι μετέσχε στη σύμπραξη που προέκυψε από τις εν λόγω συσκέψεις, οι οποίες αφορούσαν την περίοδο μεταξύ Οκτωβρίου 1991 και Οκτωβρίου 1994.
- 134 Η Brugg υποστηρίζει ότι κακώς το Πρωτοδικείο συνήγαγε από τη συμμετοχή της στη σύσκεψη της 24ης Μαρτίου 1995, κατά την οποία έγινε λόγος για τον εμπορικό αποκλεισμό της Powerpipe, την απόδειξη της πραγματικής συμμετοχής της στον εν λόγω εμπορικό αποκλεισμό.
- 135 Ο όμιλος Henss/Isorplus στηρίζεται, κατ' αναλογία, στη νομολογία σύμφωνα με την οποία η Επιτροπή μπορεί να αρνηθεί την πρόσβαση σε ορισμένα έγγραφα, για τον λόγο ότι μια επιχείρηση με δεσπόζουσα θέση μπορεί να υιοθετήσει μέτρα αντιποίνων κατά επιχειρήσεως η οποία συνεργάστηκε στην έρευνα που διεξήγαγε η Επιτροπή (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 6ης Απριλίου 1995, C-310/93 P, BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. I-865, σκέψεις 26 και 27, και του Πρωτοδικείου της 1ης Απριλίου 1993, T-65/89, BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. II-389, σκέψη 33).
- 136 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, ακόμη και αν οι οικονομικά ασθενείς επιχειρήσεις δεν αποστασιοποιούνται δημοσίως από το περιεχόμενο συσκέψεων με αντικείμενο προδήλως αντίθετο προς τον ανταγωνισμό και στις οποίες προσκλήθηκαν από επιχειρήσεις με δεσπόζουσα θέση ή οικονομικά πολύ ισχυρότερες από αυτές, οι εν λόγω οικονομικά ασθενείς επιχειρήσεις πρέπει να απαλλάσσονται από την ευθύνη για τη συμμετοχή σε παράνομη σύμπραξη όταν δεν θέτουν σε εφαρμογή τα αποτελέσματα των συσκέψεων αυτών.

- 137 Εν προκειμένω, ο όμιλος Henss/Isoplus δεν κατήγγειλε το περιεχόμενο των συσκέψεων στις οποίες παραβρέθηκε, λόγω της συμμετοχής στη σύμπραξη κυρίως της ABB, η οποία είναι επιχείρηση με δεσπόζουσα θέση, και της LR A/S, η οποία είναι μια επιχείρηση πολύ ισχυρότερη από αυτόν.
- 138 Ωστόσο, ο όμιλος αυτός δεν έθεσε σε εφαρμογή τα αποτελέσματα των εν λόγω συσκέψεων, πράγμα το οποίο αποδεικνύεται από τη συνεχή πτώση των τιμών στην αγορά των προμονωμένων σωλήνων μεταξύ Οκτωβρίου 1991 και Οκτωβρίου 1994.
- 139 Η Brugg ισχυρίζεται ότι, ως απλός μεταπωλητής των οικείων προϊόντων, δεν μπορούσε να θέσει σε εφαρμογή μια δράση εμπορικού αποκλεισμού.
- 140 Επιπλέον, κακώς το Πρωτοδικείο ανέφερε, στη σκέψη 62 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής, ότι, στον βαθμό που η Powerpipe ήταν άμεσος ανταγωνιστής της Brugg στη γερμανική αγορά, η Brugg είχε συμφέρον για κάθε μέτρο εμπορικού αποκλεισμού που θα λαμβανόταν κατά της Powerpipe από άλλους συμμετέχοντες στη σύμπραξη.
- 141 Ορθώς όμως το Πρωτοδικείο απέρριψε τις αιτιάσεις αυτές.
- 142 Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, αρκεί να αποδείξει η Επιτροπή ότι η ενδιαφερόμενη επιχείρηση μετέσχε σε συσκέψεις κατά τις οποίες συνήφθησαν συμφωνίες θίγουσες τον ανταγωνισμό, χωρίς να αντιταχθεί σαφώς στις συμφωνίες

αυτές, προς επαρκή απόδειξη της συμμετοχής της εν λόγω επιχειρήσεως στη σύμπραξη. Όταν έχει αποδειχθεί η συμμετοχή σε τέτοιες συσκέψεις, στην επιχείρηση αυτή εναπόκειται να προβάλει στοιχεία ικανά να αποδείξουν ότι η συμμετοχή της στις εν λόγω συσκέψεις εστερείτο κάθε πνεύματος στρεφόμενου κατά του ανταγωνισμού, αποδεικνύοντας ότι είχε δηλώσει στους ανταγωνιστές της ότι μετείχε στις συσκέψεις αυτές με μια οπτική διαφορετική από τη δική τους (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-123, σκέψη 81 και την παρατιθέμενη εκεί νομολογία).

143 Συναφώς, η σιωπηρή έγκριση μιας παράνομης πρωτοβουλίας, χωρίς δημόσια αποστασιοποίηση από το περιεχόμενό της ή καταγγελία στις διοικητικές αρχές, έχει ως αποτέλεσμα την ενθάρρυνση της συνέχισης της παραβάσεως και τη δυσχέραση της αποκαλύψεώς της. Η συνέργια αυτή συνιστά παθητικό τρόπο συμμετοχής στην παράβαση και είναι συνεπώς ικανή να θεμελιώσει την ευθύνη της επιχειρήσεως στο πλαίσιο μιας ενιαίας συμφωνίας (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 84).

144 Επιπλέον, το γεγονός ότι μια επιχείρηση δεν δίνει συνέχεια στα αποτελέσματα μια συσκέψεως με αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αντικείμενο δεν αποκλείει την ευθύνη της εκ της συμμετοχής της σε σύμπραξη, εκτός αν έχει αποστασιοποιηθεί δημοσίως από το περιεχόμενό της (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 85 και την παρατιθέμενη εκεί νομολογία).

145 Για την εφαρμογή του άρθρου 185, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αρκεί μια συμφωνία να έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό, την παρεμπόδιση ή τη νόθευση του ανταγωνισμού, ανεξάρτητα από τα συγκεκριμένα αποτελέσματά της. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση συμφωνιών που εκδηλώνονται σε συσκέψεις ανταγωνιστικών επιχειρήσεων στοιχειοθετείται παράβαση της διατάξεως αυτής όταν οι συσκέψεις αυτές έχουν ένα τέτοιο αντικείμενο και αποβλέπουν, έτσι, στο να οργανώσουν τεχνητά τη λειτουργία της αγοράς. Σε μια τέτοια περίπτωση, εγκύρω

καταλογίζεται ευθύνη σε συγκεκριμένη επιχείρηση λόγω της παραβάσεως, όταν αυτή μετέσχε στις συσκέψεις αυτές γνωρίζοντας το αντικείμενό τους, έστω και αν εν συνεχεία δεν εφάρμοσε το ένα ή το άλλο από τα συμφωνηθέντα κατά τις συσκέψεις αυτές μέτρα. Η λίγο ή πολύ τακτική συμμετοχή της επιχείρησης στις συσκέψεις, καθώς και η κατά το μάλλον ή ήττον πλήρης εφαρμογή των συμφωνηθέντων μέτρων έχουν συνέπειες όχι ως προς την ύπαρξη της ευθύνης της, αλλά ως προς την έκταση αυτής και, συνεπώς, ως προς το επίπεδο της κυρώσεως (βλ. απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψεις 508 έως 510).

¹⁴⁶ Εντεύθεν προκύπτει ότι το προβαλλόμενο από την Brugg, γεγονός ότι δεν εφάρμοσε και δεν μπορούσε εξάλλου να εφαρμόσει το μέτρο του εμπορικού αποκλεισμού που συμφωνήθηκε κατά τη σύσκεψη της 24ης Μαρτίου 1995 δεν μπορεί να αποκλείσει την ευθύνη της εκ της συμμετοχής της στο μέτρο αυτό, εκτός αν αποστασιοποιήθηκε δημοσίως από το περιεχόμενό του, πράγμα το οποίο δεν προέβαλε η εν λόγω αναιρεσείουσα.

¹⁴⁷ Είναι αληθές, όπως υποστηρίζει η Brugg και αντίθετα προς όσα έκρινε το Πρωτοδικείο στη σκέψη 62 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Brugg κατά Επιτροπής, ότι δεν έχει συναφώς σημασία το ότι η αναιρεσείουσα αυτή είχε συμφέρον για κάθε μέτρο εμπορικού αποκλεισμού κατά ενός από τους άμεσους ανταγωνιστές της που εφάρμοσαν οι λοιποί μετέχοντες στη σύμπραξη (βλ. υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 335).

¹⁴⁸ Πρόκειται ωστόσο για αιτίαση στρεφόμενη κατά ενός πλεοναστικού σημείου του σκεπτικού της αποφάσεως αυτής η οποία δεν μπορεί να επιφέρει την αναίρεσή του

και η οποία συνεπώς είναι αλυσιτελής (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2002, C-184/01 P, Hirschfeldt/AEE, Συλλογή 2002, σ. I-10173, σκέψη 48 και την παρατιθέμενη εκεί νομολογία).

149 Στην περίπτωση της Brugg, από την επίδικη απόφαση προκύπτει περαιτέρω ότι, αντίθετα προς όσα υποστηρίζει η αναιρεσείουσα αυτή, η Επιτροπή δεν θεώρησε τη συμμετοχή της στον εμπορικό αποκλεισμό της Powegríbe ως επιβαρυντική περίπτωση, δεδομένου ότι η μοναδική επιβαρυντική περίπτωση που ελήφθη υπόψη κατ' αυτής αφορά τη συνέχιση της παραβάσεως μετά τους ελέγχους.

150 Ομοίως, σύμφωνα με τη νομολογία που παρατέθηκε στις σκέψεις 142 έως 145 της παρούσας αποφάσεως, το γεγονός που προέβαλε ο όμιλος Henss/Isorplus, ότι στη σύμπραξη μετείχαν δεσπόζουσες ή ιδιαίτερα ισχυρές επιχειρήσεις, που μπορούσαν να λάβουν μέτρα αντιποίνων κατά των λοιπών μετεχόντων, που ήσαν πολύ λιγότερο ισχυροί, στην περίπτωση που αυτοί αποστασιοποιούνταν δημοσίως από το περιεχόμενο των συσκέψεων που είχαν αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό, δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά την ύπαρξη της ευθύνης των τελευταίων αυτών επιχειρήσεων εκ της συμμετοχής τους στο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό μέτρο, αλλά μπορεί, ενδεχομένως, να έχει συνέπειες όσον αφορά τον καθορισμό του επιπέδου της κυρώσεως.

151 Όπως ορθώς τόνισε η Επιτροπή, η αντίθετη θέση θα ήταν απαράδεκτη, δεδομένου ότι θα έχει ως συνέπεια διαφοροποίηση των προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ανάλογα με το μέγεθος των επιχειρήσεων, υπό την έννοια ότι θα ευνοούνταν οι λιγότερο ισχυρές επιχειρήσεις.

152 Κατόπιν των προεκτεθέντων, οι εξετασθέντες λόγοι πρέπει να απορριφθούν.

Γ — Επί των επί της ουσίας λόγων αναιρέσεως που αφορούν τον καθορισμό του ύψους των προστίμων

153 Το σύνολο των αναιρεσιόντων επικρίνει τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις όσον αφορά τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων που τους επιβλήθηκαν.

154 Θα εξεταστούν κατ' αρχάς, πρώτον, οι αιτιάσεις που αντλούνται από την παραβίαση ορισμένων αρχών λόγω της εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών σε παραβάσεις όπως η υπό κρίση και, δεύτερον, οι αιτιάσεις που αφορούν τη νομιμότητα της μεθόδου υπολογισμού των προστίμων την οποία εφαρμόζουν οι κατευθυντήριες γραμμές ή η επίδικη απόφαση.

1) Επί των λόγων αναιρέσεως που αφορούν την παραβίαση των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της μη αναδρομικότητας, λόγω της εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών στις επίμαχες παραβάσεις

155 Η πλειονότητα των αναιρεσιόντων προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι η Επιτροπή, εφαρμόζοντας με την επίδικη απόφαση τις κατευθυντήριες γραμμές στις συγκεκριμένες περιπτώσεις, δεν παραβίασε τις αρχές της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της μη αναδρομικότητας.

α) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης

156 Με τους αντίστοιχους λόγους τους αναιρέσεως, η Dansk Rørindustri (δεύτερος λόγος), η KE KELIT (πρώτος λόγος), η LR A/S (δεύτερος λόγος), η Brugg (πρώτος και δεύτερος λόγος), LR GmbH (πρώτος λόγος, δεύτερο σκέλος) και η ABB (δεύτερος λόγος) ισχυρίζονται κατ' ουσίαν ότι μπορούσαν να στηρίξουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στην προηγούμενη πρακτική ως προς τη λήψη αποφάσεων της Επιτροπής σχετικά με τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, όπως αυτή μπορούσε να συναχθεί κατά τον χρόνο διαπράξεως των παραβάσεων.

157 Πρόκειται για μια μακρόχρονη πρακτική με συνοχή, η οποία συνίσταται στον υπολογισμό του ύψους των προστίμων βάσει του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε με το οικείο προϊόν στη σχετική γεωγραφική αγορά (στο εξής: σχετικός κύκλος εργασιών), ύψος το οποίο δεν μπορεί εξάλλου σε καμία περίπτωση να υπερβεί το ανώτατο προστίμου που ορίζει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ήτοι το 10 % του παγκοσμίου κύκλου εργασιών της επιχειρήσεως για όλα μαζί τα προϊόντα (στο εξής: ολικός κύκλος εργασιών).

158 Από την πρακτική αυτή προκύπτει επίσης ότι το ανώτατο ύψος του προστίμου δεν υπερβαίνει το 10 % του σχετικού κύκλου εργασιών.

159 Κατά τις εν λόγω αναιρεθείσες, η Επιτροπή δεν μπορούσε, χωρίς να παραβιάσει τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη τους σε αυτή την προηγούμενη πρακτική, να

εφαρμόσει κατ' αυτών τη μέθοδο υπολογισμού που χρησιμοποιούν οι κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες υιοθετήθηκαν μετά από τις παραβάσεις και τις ακροάσεις, που αποτελούν το τελευταίο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής, δεδομένου ότι η μέθοδος αυτή είναι ριζικά νέα.

- 160 Το ότι η μέθοδος αυτή είναι νέα οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι λαμβάνει ως αφητηρία του υπολογισμού ορισμένα προκαθορισμένα βασικά ποσά που αντανakλούν τη σοβαρότητα της παραβάσεως και τα οποία δεν έχουν αυτά καθεαυτά σχέση με τον σχετικό κύκλο εργασιών, το δε βασικό αυτό ποσό μπορεί στη συνέχεια να προσαρμοστεί προς τα επάνω ή προς τα κάτω ανάλογα με τη διάρκεια της παραβάσεως και τις ενδεχόμενες επιβαρυντικές και ελαφρυντικές περιστάσεις και μπορεί, σε ένα τελευταίο στάδιο, να μειωθεί επίσης αν υπήρξε ενδεχομένως συνεργασία με την Επιτροπή κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας.
- 161 Οι ίδιες οι αναιρεσείουσες διευκρινίζουν ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να αποστεί αυθαίρετα από την προηγούμενη πρακτική της όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων ή θα έπρεπε, τουλάχιστον, να τις προειδοποιήσει εμπροθέσμως για μια τέτοια τροποποίηση ή να αιτιολογήσει ειδικώς την εφαρμογή της νέας αυτής μεθόδου.
- 162 Υποστηρίζουν επιπλέον ότι η εμπιστοσύνη την οποία μπορούσαν να θεμελιώσουν στην προηγούμενη πρακτική της Επιτροπής όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων, σχετικά με τον υπολογισμό των προστίμων, ήταν τοσούτω μάλλον δικαιολογημένη που η απόφασή τους να συνεργαστούν με την Επιτροπή στηριζόταν αναγκαστικά στην πρακτική αυτή και, ειδικότερα, στα οφέλη που μπορούσαν να προσδοκούν να αντλήσουν από τη συνεργασία τους εν όψει της πρακτικής αυτής.

- 163 Η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη που στηριζόταν στην ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία κάλυπτε, σύμφωνα με το περιεχόμενο της ίδιας αυτής ανακοινώσεως, τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου που χρησιμεύει ως βάση του υπολογισμού, ύψος στο οποίο εφαρμόζεται εν συνεχεία το ποσοστό της μείωσης που χορηγείται λόγω της συνεργασίας.
- 164 Ευθύς εξ αρχής, οι λόγοι αναιρέσεως που η Dansk Rørindustri και KE KELIT αντλούν από παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης πρέπει να απορριφθούν ως απαράδεκτοι.
- 165 Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, αν επιτρεπόταν στον διάδικο να προβάλλει για πρώτη φορά ενώπιον του Δικαστηρίου ισχυρισμό που δεν είχε προβάλει ενώπιον του Πρωτοδικείου, τούτο θα σήμαινε ότι ο διάδικος αυτός θα είχε τη δυνατότητα να υποβάλει στην κρίση του Δικαστηρίου, του οποίου η αρμοδιότητα επί των αιτήσεων αναιρέσεως είναι περιορισμένη, διαφορά με ευρύτερο περιεχόμενο από τη διαφορά που εκδίκασε το Πρωτοδικείο. Στο πλαίσιο της αιτήσεως αναιρέσεως, η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου περιορίζεται συνεπώς στην εξέταση της εκ μέρους του Πρωτοδικείου εκτιμήσεως των ισχυρισμών που συζητήθηκαν ενώπιόν του (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2000, C-458/98 P, *Industrie des poudres sphériques κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2000, σ. I-8147, σκέψη 74*).
- 166 Επιβάλλεται όμως η διαπίστωση ότι, ενώπιον του Πρωτοδικείου, η Dansk Rørindustri και η KE KELIT δεν προέβαλαν ισχυρισμό αντλούμενο από παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης λόγω της εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών.
- 167 Κατά συνέπεια, όσον αφορά τις αναιρεσείουσες αυτές, πρόκειται για ισχυρισμούς νέους και συνεπώς απαράδεκτους στο στάδιο της αναιρετικής διαδικασίας.

- 168 Επί της ουσίας, η LR A/S, η Brugg, η LR GmbH και η ABB προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι, αντιστοίχως στις σκέψεις 241 έως 248 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης LR AF 1998 κατά Επιτροπής, 137 έως 144 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής, 248 έως 257 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης Lögstör Rör κατά Επιτροπής και 122 έως 136 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής, παραβίασε την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, απορρίπτοντας τους ισχυρισμούς που είχαν προβάλει βάσει της αρχής αυτής ενώπιον του Πρωτοδικείου.
- 169 Συναφώς, πρέπει να τονισθεί ότι το Πρωτοδικείο ορθώς υπενθύμισε ότι το γεγονός ότι η Επιτροπή είχε επιβάλει στο παρελθόν πρόστιμα ενός ορισμένου ύψους για ορισμένες μορφές παραβάσεων δεν της στερεί τη δυνατότητα να αυξάνει το ύψος αυτό, εντός των ορίων που τίθενται από τον κανονισμό 17, αν αυτό είναι αναγκαίο προκειμένου να κατοχυρωθεί η εφαρμογή της κοινοτικής πολιτικής ανταγωνισμού, αλλ' ότι, αντιθέτως, η αποτελεσματική εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού απαιτεί η Επιτροπή να μπορεί οποτεδήποτε να προσαρμόζει το επίπεδο των προστίμων στις ανάγκες της πολιτικής αυτής (αποφάσεις της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80 έως 103/80, Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, σκέψη 109, και Aristrain κατά Επιτροπής, όπ.π., σκέψη 81).
- 170 Συγκεκριμένα, η αποστολή επιβλέψεως που αναθέτουν στην Επιτροπή τα άρθρα 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 82 ΕΚ) δεν περιλαμβάνει μόνο το έργο της διώξεως και της καταστολής των μεμονωμένων παραβάσεων, αλλά περιλαμβάνει και το καθήκον ασκήσεως μιας γενικής πολιτικής με στόχο την εφαρμογή στον τομέα του ανταγωνισμού των αρχών που καθορίζονται στη Συνθήκη και τον προσανατολισμό της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων προς την κατεύθυνση αυτή (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 105).
- 171 Όπως όμως ορθώς έχει τονίσει το Πρωτοδικείο, οι επιχειρηματίες δεν μπορούν δικαιολογημένα να τρέφουν προσδοκίες για διατήρηση μιας υφισταμένης

καταστάσεως, η οποία μπορεί να μεταβληθεί από την Επιτροπή στο πλαίσιο της εξουσίας της εκτιμήσεως (απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-350/88, Delacre κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-395, σκέψη 33 και την παρατιθέμενη εκεί νομολογία).

172 Η αρχή αυτή εφαρμόζεται σαφώς στο πλαίσιο της πολιτικής του ανταγωνισμού που χαρακτηρίζεται από ευρεία εξουσία εκτιμήσεως της Επιτροπής, ιδίως όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων.

173 Ορθώς επίσης το Πρωτοδικείο συνήγαγε ότι οι επιχειρήσεις που εμπλέκονται στη διοικητική διαδικασία η οποία μπορεί να καταλήξει στην επιβολή προστίμου δεν μπορούν να έχουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στο γεγονός ότι η Επιτροπή δεν θα υπερβεί το ύψος των προστίμων που εφάρμοζε προηγουμένως, οπότε, εν προκειμένω, οι αναιρεσείουσες δεν μπορούσαν, ιδίως, να στηρίξουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στο επίπεδο των προστίμων που καθορίζει η απόφαση 94/601/EΚ της Επιτροπής, της 13ης Ιουλίου 1994, σχετικά με μια διαδικασία βάσει του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/C/33.833 — Χαρτόνι) (ΕΕ 1994, L 243, σ. 1). Όπως τόνισε η Επιτροπή, εντεύθεν προκύπτει ότι η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη δεν μπορεί να στηρίζεται ούτε στη μέθοδο υπολογισμού των προστίμων.

174 Πολλές αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι η νομολογία αυτή τέθηκε εν αμφιβόλω με την απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 1987, 344/85, Ferriere San Carlo κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 4435, σκέψεις 12 και 13). Στην απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι, δεδομένου ότι ο οικείος επιχειρηματίας δεν είχε

εμπροθέσμως ειδοποιηθεί ατομικώς για την κατάργηση μιας πρακτικής της Επιτροπής, την οποία αυτή ακολουθούσε από δύο ετών και η οποία συνίστατο στην ανοχή ορισμένων υπερβάσεων ποσοστώσεων, το πρόστιμο που επέβαλε το θεσμικό αυτό όργανο για μια τέτοια υπέρβαση συνιστούσε προσβολή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης που ο οικείος επιχειρηματίας μπορούσε να έχει όσον αφορά τη διατήρηση της πρακτική αυτής.

- 175 Όπως όμως τόνισε η Επιτροπή, το ενδεχόμενο δίδαγμα που θα μπορούσε να αντληθεί από την εν λόγω απόφαση δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να προβληθεί στο ειδικό πλαίσιο των εξουσιών επιβλέψεως που κατέχει η Επιτροπή στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού και στις οποίες εφαρμόζονται οι αρχές που υπενθυμίστηκαν στις σκέψεις 169 και 170 της παρούσας αποφάσεως.
- 176 Περαιτέρω, το Πρωτοδικείο ορθώς τόνισε ότι η προηγούμενη πρακτική της Επιτροπής ως προς τη λήψη αποφάσεων δεν στηριζόταν αποκλειστικά στον σχετικό κύκλο εργασιών και ότι, κατά συνέπεια, δεν μπορούσε να στηριχθεί δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στην πρακτική αυτή.
- 177 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το Πρωτοδικείο είναι αποκλειστικά αρμόδιο να προβαίνει στη διαπίστωση και εκτίμηση των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών, καθώς και να εκτιμά τα αποδεικτικά στοιχεία. Η εκτίμηση αυτών των πραγματικών περιστατικών και αποδεικτικών στοιχείων δεν συνιστά συνεπώς, υπό την επιφύλαξη της ενδεχόμενης αλλοιώσεώς τους, νομικό ζήτημα υποκείμενο, αυτό καθαυτό, στον έλεγχο του Δικαστηρίου στο πλαίσιο αιτήσεως αναίρεσεως (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση *Mag Instrument κατά ΓΕΕΑ*, σκέψη 39).
- 178 Η LR A/S, η Brugg, η LR GmbH και η ABB δεν αμφισβητούν την ύπαρξη των αποφάσεων στις οποίες αναφέρεται το Πρωτοδικείο, αλλά υποστηρίζουν ότι πρόκειται για μεμονωμένες περιπτώσεις. Συναφώς, αναφέρουν πολλές αποφάσεις

και θέσεις τις οποίες έλαβε η Επιτροπή και από τις οποίες προκύπτει ότι, αντιθέτως, ήταν όντως εδραιωμένη μια επαρκώς συνεκτική και σαφής πρακτική ως προς τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων με βάση ένα ποσοστό του σχετικού κύκλου εργασιών.

179 Το επιχείρημα αυτό όμως, ακόμη και αν ήταν ακριβές, δεν αποδεικνύει μια οποιαδήποτε αλλοίωση των πραγματικών περιστατικών ή των αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίστηκαν ενώπιον του Πρωτοδικείου. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για επίκριση μιας πραγματικής και συνεπώς κυρίαρχης εκτιμήσεως του Πρωτοδικείου. Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί συνεπώς να ευδοκιμήσει στο στάδιο της ανααιρετικής διαδικασίας.

180 Όσον αφορά τον ισχυρισμό των εν λόγω ανααιρεσιουσών ότι από την προηγούμενη πρακτική της Επιτροπής όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων προκύπτει ότι το ανώτατο ύψος του προστίμου δεν μπορεί να υπερβεί το όριο του 10 % του σχετικού κύκλου εργασιών, πρόκειται επίσης για ζήτημα πραγματικής φύσεως που το Δικαστήριο δεν μπορεί να επιλύσει στο πλαίσιο της ανααιρετικής διαδικασίας.

181 Πρέπει ωστόσο να τονιστεί, όπως εξάλλου έπραξε η Επιτροπή, ότι ένα τέτοιο όριο σε καμία περίπτωση δεν απορρέει από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, δεδομένου ότι το όριο που προβλέπει η διάταξη αυτή αφορά τον ολικό κύκλο εργασιών και όχι τον σχετικό κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων (βλ. υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση *Musique Diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 119).

182 Οι ίδιες οι ανααιρεσείουσες υποστηρίζουν επιπλέον ότι μπορούσαν να στηρίξουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στην προηγούμενη πρακτική της Επιτροπής όσον

αφορά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τον υπολογισμό των προστίμων, στον βαθμό η απόφασή τους να συνεργαστούν με το εν λόγω θεσμικό όργανο στηριζόταν αναγκαστικά στην πρακτική αυτή και, ειδικότερα, στα οφέλη που μπορούσαν να προεξοφλήσουν ότι θα αντλήσουν από τη συνεργασία τους ενόψει μιας τέτοιας πρακτικής.

- 183 Προβάλλουν, κατ' αναλογία ιδίως προς την απόφαση της 28ης Απριλίου 1988, 120/86, Mulder (Συλλογή 1988, σ. 2321, σκέψη 24), ότι η Επιτροπή παρακίνησε τη συνεργασία αυτή με τη δημοσίευση της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία και ωφελήθηκε εν προκειμένω από τη συνεργασία αυτή, οπότε δεσμεύθηκε να μη μεταβάλλει εκ των υστέρων τη βάση στην οποία προσφέρθηκε η εν λόγω συνεργασία.
- 184 Υποστηρίζουν ότι, αν η Επιτροπή εδικαιούτο να μεταβάλλει κατά το δοκούν τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη που οι επιχειρηματίες μπορούν να προσδοκούν ότι θα αντλήσουν από την ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία, ήτοι το δικαίωμα να τύχουν μείωσης του προστίμου τους, κινδυνεύει να καταστεί απατηλή.
- 185 Οι επιχειρηματίες πρέπει συνεπώς να μπορούν να εκτιμούν τα οφέλη από μια ενδεχόμενη συνεργασία και πρέπει να είναι σε θέση να υπολογίζουν εκ των προτέρων το απόλυτο ύψος του οφειλομένου προστίμου ανάλογα με το αν αποφασίζουν ή όχι να συνεργαστούν.
- 186 Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση, όπως έπραξε και το Πρωτοδικείο στη σκέψη 143 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Brugg κατά Επιτροπής καθώς και στις

σκέψεις 127 και 128 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής, ότι δεν μπορεί να συναχθεί από την ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία ότι η ανακοίνωση αυτή μπορούσε να στηρίξει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη όσον αφορά μια μέθοδο υπολογισμού ή ένα επίπεδο του ύψους των προστίμων.

187 Συγκεκριμένα, από το κεφάλαιο E, σημείο 3, της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία προκύπτει ότι η Επιτροπή έχει επίγνωση του γεγονότος ότι η παρούσα ανακοίνωση δημιουργεί δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στις επιχειρήσεις που επιθυμούν να την ενημερώσουν για την ύπαρξη συμπράξεων. Το κεφάλαιο A, σημείο 5, της ανακοινώσεως αυτής αναφέρει ότι η συνεργασία μια επιχειρήσεως με την Επιτροπή αποτελεί ένα μόνον από τα στοιχεία τα οποία λαμβάνει υπόψη της η τελευταία κατά τον καθορισμό του προστίμου.

188 Από τον συνδυασμό των δύο αυτών σημείων προκύπτει ότι η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη που μπορούν να αντιλήσονται οι επιχειρηματίες από μια τέτοια ανακοίνωση περιορίζεται στη διασφάλιση του να μπορούν να τύχουν ενός ορισμένου ποσοστού μειώσεως, αλλ' ότι αυτή δεν καλύπτει τη μέθοδο υπολογισμού των προστίμων ούτε, κατά μείζονα λόγο, ένα συγκεκριμένο επίπεδο του προστίμου που μπορεί να υπολογίζεται όταν ο επιχειρηματίας αποφασίζει να συγκεκριμενοποιήσει την πρόθεσή του να συνεργαστεί με την Επιτροπή.

189 Επιπλέον, η LR A/S και η LR GmbH προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, στις σκέψεις 244 έως 246 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής και 255 έως 257 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Lögstör Rör κατά Επιτροπής, ότι η Επιτροπή δεν υποχρεούνταν να ακολουθήσει την πρακτική της όσον αφορά τη μείωση του προστίμου λόγω της συνεργασίας των αναιρεσειουσών

αυτών όπως αυτή υφίστατο κατά την περίοδο κατά την οποία υλοποιήθηκε η εν λόγω συνεργασία, ήτοι την πρακτική που εξαγγέλθηκε με το σχέδιο ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία και θεωρείται ότι αντιστοιχεί με την πρακτική που υιοθετήθηκε ήδη με την απόφαση 94/601. Οι αναιρεσείουσες αυτές προσάπτουν επιπλέον στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε στις εν λόγω σκέψεις ότι η Επιτροπή όφειλε να εφαρμόσει την ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία, μολονότι η ανακοίνωση αυτή εκδόθηκε μετά την υλοποίηση της συνεργασίας και είναι λιγότερο ευνοϊκή για τις δύο αναιρεσείουσες απ' ό,τι η εν λόγω πρακτική της.

190 Οι αναιρεσείουσες αυτές φρονούν, κατ' ουσίαν, ότι μπορούσαν να στηρίξουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη σε μια τέτοια πρακτική της Επιτροπής και ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε συνεπώς να εφαρμόσει την τελική μορφή της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία που ήταν λιγότερο ευνοϊκή γι' αυτές.

191 Ορθώς όμως το Πρωτοδικείο απέρριψε τον λόγο αυτόν, με το αιτιολογικό ότι οι επιχειρηματίες δεν μπορούν να στηρίζουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στη διατήρηση μιας τέτοιας πρακτικής εφόσον, στον τομέα του καθορισμού του ύψους των προστίμων, η Επιτροπή διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως που της παρέχει τη δυνατότητα να αυξήσει ανά πάσα στιγμή το γενικό επίπεδο των προστίμων, εντός των ορίων που καθορίζει ο κανονισμός 17, αν τούτο είναι αναγκαίο για να διασφαλιστεί η εφαρμογή της κοινοτικής πολιτικής του ανταγωνισμού, όπως τούτο υπενθυμίστηκε στις σκέψεις 169 και 170 της παρούσας αποφάσεως.

192 Εντεύθεν προκύπτει, όπως ορθώς έκρινε το Πρωτοδικείο, ότι το γεγονός και μόνον ότι η Επιτροπή χορήγησε, με την προηγούμενη πρακτική της όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων, ένα ορισμένο ποσοστό μειώσεως για συγκεκριμένη συμπεριφορά δεν συνεπάγεται ότι υποχρεούται να χορηγήσει την ίδια αναλογική μείωση κατά την εκτίμηση μιας παρόμοιας συμπεριφοράς στο πλαίσιο μεταγενέστερης διοικητικής διαδικασίας.

- 193 Το Πρωτοδικείο, επίσης ορθώς, προσέθεσε ότι η LR A/S και η LR GmbH ουδόλως μπορούσαν να πιστεύουν, κατά τον χρόνο κατά τον οποίο ήρθαν σε επαφή με την Επιτροπή, ότι αυτή θα εφάρμοζε στην περίπτωση τους τη μέθοδο που είχε διατυπωθεί στο σχέδιό της για την ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία, δεδομένου ότι από το κείμενο αυτό προκύπτει σαφώς ότι επρόκειτο για ένα σχέδιο.
- 194 Τέλος, δεν μπορεί να προσάπτεται στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, στη σκέψη 245 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, ότι η ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία μπορούσε να στηρίξει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη υποχρεώνουσα πλέον την Επιτροπή να την εφαρμόζει.
- 195 Το κεφάλαιο E, σημείο 3, της εν λόγω ανακοινώσεως αναφέρει συγκεκριμένα σαφώς ότι «η Επιτροπή έχει επίγνωση του γεγονότος ότι η παρούσα ανακοίνωση δημιουργεί δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στις επιχειρήσεις που επιθυμούν να την ενημερώσουν για την ύπαρξη συμπράξεων».
- 196 Η σκέψη 245 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής πρέπει να κατανοηθεί υπό την έννοια ότι οι επιχειρηματίες μπορούσαν να στηρίξουν τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στην εφαρμογή της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία, μολοντί δεν εδικαιολογούντο να στηρίξουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στην προηγούμενη πρακτική της Επιτροπής.

- 197 Από τα προπαρατεθέντα προκύπτει ότι οι εξετασθέντες λόγοι πρέπει να απορριφθούν στο σύνολό τους.
- β) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παραβίαση της αρχής της μη αναδρομικότητας
- 198 Με τους αντίστοιχους λόγους τους αναιρέσεως, η Dansk Rørindustri (δεύτερος λόγος), ο όμιλος Henss/Isorplus (πρώτος λόγος, τέταρτο σκέλος), η ΚΕ ΚΕΛΙΤ (τρίτος λόγος), η LR A/S (δεύτερος λόγος), η Brugg (πρώτος λόγος) και η LR GmbH (πρώτος λόγος) προσάπτουν στο Πρωτοδικείο, έκαστος καθόσον τον αφορά, ότι έκρινε, στις σκέψεις 162 έως 182 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής, 487 έως 496 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, 108 έως 130 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ΚΕ ΚΕΛΙΤ κατά Επιτροπής, 217 έως 238 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, 106 έως 129 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής και 215 έως 238 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Lögstör Rør κατά Επιτροπής, ότι η Επιτροπή, εφαρμόζοντας εν προκειμένω τη μέθοδο υπολογισμού του ύψους των προστίμων όπως αυτή προβλέπεται στις κατευθυντήριες γραμμές, δεν παραβίασε την αρχή της μη αναδρομικότητας.
- 199 Πρέπει κατ' αρχάς να εξεταστεί ο λόγος τον οποίο προέβαλε η LR A/S, καθόσον με αυτόν προσάπτεται ιδίως στο Πρωτοδικείο ότι δεν έλεγξε την επίδικη απόφαση όσον αφορά το ζήτημα της παραβάσεως την οποία αυτή συνιστά λόγω της προβαλλόμενης ως αναδρομικής εφαρμογής της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία.
- 200 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ο λόγος αυτός δεν προβλήθηκε ενώπιον του Πρωτοδικείου. Πρόκειται συνεπώς, σύμφωνα με τη νομολογία που παρατέθηκε στη σκέψη 165 της παρούσας αποφάσεως, για νέο ισχυρισμό και, συνεπώς, απαράδεκτο κατά το στάδιο της αναιρετικής διαδικασίας.

- 201 Στις διάφορες αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, το Πρωτοδικείο απέρριψε τις αιτιάσεις αυτές βάσει μιας κατ' ουσίαν πανομοιότυπης συλλογιστικής. Μπορεί να συνοψιστεί ως εξής.
- 202 Το Πρωτοδικείο τόνισε, κατ' αρχάς και ορθώς, ότι η αρχή της μη αναδρομικότητας των ποινικών νόμων, την οποία καθιερώνει το άρθρο 7 της ΕΣΔΑ ως θεμελιώδες δικαίωμα, συνιστά γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου της οποίας επιβάλλεται η τήρηση όταν επιβάλλονται πρόστιμα για παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού και ότι βάσει της αρχής αυτής οι επιβαλλόμενες κυρώσεις πρέπει να αντιστοιχούν σε εκείνες που είχαν καθοριστεί κατά τον χρόνο της διαπράξεως της παραβάσεως.
- 203 Το Πρωτοδικείο έκρινε, εν συνεχεία, ότι οι κατευθυντήριες γραμμές παραμένουν εντός του νομικού πλαισίου που διέπει τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, όπως αυτό ορίστηκε, πριν από τις παραβάσεις, στο άρθρο 15 του κανονισμού 17.
- 204 Συγκεκριμένα, η μέθοδος υπολογισμού των προστίμων που προβλέπεται στις κατευθυντήριες γραμμές εξακολουθεί να στηρίζεται στις αρχές που επιβάλλει η διάταξη αυτή, καθόσον ο υπολογισμός εξακολουθεί να πραγματοποιείται βάσει της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως και το πρόστιμο δεν μπορεί να υπερβεί ένα ανώτατο ύψος που ισούται με το 10 % του ολικού κύκλου εργασιών.
- 205 Οι κατευθυντήριες γραμμές δεν αλλάζουν συνεπώς το νομικό πλαίσιο των κυρώσεων, το οποίο εξακολουθεί να ορίζεται αποκλειστικά από τον κανονισμό 17. Η προηγούμενη πρακτική της Επιτροπής ως προς τη λήψη αποφάσεων δεν αποτελεί τμήμα αυτού του νομικού πλαισίου.

- 206 Τέλος, κατά το Πρωτοδικείο, δεν υπάρχει αναδρομική επιδείνωση των προστίμων, έστω και αν οι κατευθυντήριες γραμμές μπορούν, σε ορισμένες περιπτώσεις, να έχουν ως συνέπεια αύξηση των προστίμων αυτών. Τούτο προκύπτει από το περιθώριο εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων που έχει η Επιτροπή σύμφωνα με τον κανονισμό 17. Το θεσμικό αυτό όργανο μπορεί έτσι, ανά πάσα στιγμή, να προσαρμόσει το επίπεδο των προστίμων στις ανάγκες της πολιτικής της του ανταγωνισμού, υπό την προϋπόθεση να παραμείνει εντός των ορίων του κανονισμού 17, όπως τούτο προκύπτει από τη νομολογία που παρατέθηκε στη σκέψη 169 της παρούσας αποφάσεως.
- 207 Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η ανάλυση αυτή στηρίζεται κατ' ουσίαν στην παραδοχή ότι οι κατευθυντήριες γραμμές δεν αποτελούν τμήμα του νομικού πλαισίου που καθορίζει το ύψος των προστίμων, καθόσον το πλαίσιο αυτό αποτελείται αποκλειστικά από το άρθρο 15 του κανονισμού 17, οπότε η εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών σε παραβάσεις που διαπράχθηκαν πριν από τη θέσπισή τους δεν μπορεί να προσκρούει στην αρχή της μη αναδρομικότητας.
- 208 Η συλλογιστική αυτή δεν είναι ορθή.
- 209 Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει, αποφαινόμενο σχετικά με μέτρα εσωτερικής τάξεως ληφθέντα από τη διοίκηση, ότι τα μέτρα αυτά, ναι μεν δεν μπορούν να χαρακτηρίζονται ως κανόνας δικαίου τον οποίο οφείλει να τηρεί σε κάθε περίπτωση η διοίκηση, πλην όμως περιέχουν κανόνα συμπεριφοράς που υποδεικνύει την ακολουθητέα τακτική, από την οποία η διοίκηση δεν μπορεί να παρεκκλίνει σε κάποια συγκεκριμένη περίπτωση χωρίς να προσδιορίσει τους σχετικούς λόγους που πρέπει να συμβιβάζονται με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως. Τέτοια μέτρα συνιστούν, επομένως, πράξη γενικής ισχύος, το παράνομο της οποίας μπορούν να προβάλλουν οι ενδιαφερόμενοι κοινοτικοί υπάλληλοι προς στήριξη προσφυγής στρεφόμενης κατά ατομικών αποφάσεων που έχουν εκδοθεί βάσει των μέτρων αυτών (βλ. απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2002, C-171/00 P, Libéros κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-451, σκέψη 35).

- 210 Μια τέτοια νομολογία εφαρμόζεται κατά μείζονα λόγο σε κανόνες συμπεριφοράς που αποβλέπουν στην παραγωγή εξωτερικών αποτελεσμάτων, όπως συμβαίνει με τις κατευθυντήριες γραμμές που αφορούν τους επιχειρηματίες.
- 211 Το εν λόγω θεσμικό όργανο, θεσπίζοντας τέτοιους κανόνες συμπεριφοράς και αναγγέλλοντας με τη δημοσίευσή τους ότι θα τους εφαρμόζει πλέον στις περιπτώσεις που οι κανόνες αυτοί αφορούν, αυτοπεριορίζεται κατά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως και δεν μπορεί να αποκλίνει από τους κανόνες αυτούς, διότι άλλως θα του επιβληθούν ενδεχομένως κυρώσεις λόγω παραβίασεως γενικών αρχών του δικαίου, όπως είναι η ίση μεταχείριση ή η προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Δεν μπορεί συνεπώς να αποκλείεται ότι, υπό ορισμένες προϋποθέσεις και ανάλογα με το περιεχόμενό τους, οι κανόνες αυτοί συμπεριφοράς που είναι γενικής ισχύος μπορούν να παραγάγουν έννομα αποτελέσματα.
- 212 Επιπλέον, όπως τόνισε, κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 59 των προτάσεών του, η νομολογία που παρατέθηκε στη σκέψη 209 της παρούσας αποφάσεως και αφορά τα έννομα αποτελέσματα των κανόνων αυτών συμπεριφοράς επιβεβαιώνει το βάσιμο του συμπεράσματος στο οποίο κατέληξε το Πρωτοδικείο στις σκέψεις 420 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής και 276 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, σύμφωνα με το οποίο οι κατευθυντήριες γραμμές, έστω και αν δεν συνιστούν τη νομική βάση της επίδικης αποφάσεως, καθόσον αυτή στηρίζεται στα άρθρα 3 και 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, μπορούν ωστόσο να αποτελέσουν αντικείμενο ενστάσεως ελλείψεως νομιμότητας βάσει του άρθρου 184 της Συνθήκης.
- 213 Ορθώς εξάλλου το Πρωτοδικείο, στις σκέψεις 418 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής και 274 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, τόνισε ότι οι κατευθυντήριες γραμμές,

και μεν δεν συνιστούν τη νομική βάση της επίδικης αποφάσεως, καθορίζουν ωστόσο κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο τη μεθοδολογία που η Επιτροπή επέβαλε στον εαυτό της για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων που επιβλήθηκαν με την απόφαση αυτή και κατοχυρώνουν κατά συνέπεια την ασφάλεια δικαίου των επιχειρήσεων.

- 214 Όπως και το παραδεκτό της ενστάσεως λήψεως νομιμότητας που προβάλλεται κατά των κανόνων συμπεριφοράς όπως είναι οι κατευθυντήριες γραμμές δεν εξαρτάται από την απαίτηση να αποτελούν οι κανόνες αυτοί τη νομική βάση της πράξεως της οποίας προβάλλεται η έλλειψη νομιμότητας, το εφαρμοστέο των κατευθυντηρίων γραμμών από την άποψη της αρχής της μη αναδρομικότητας δεν προϋποθέτει ομοίως ότι οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές αποτελούν τη νομική βάση για την επιβολή των επίμαχων προστίμων.
- 215 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να υπομνησθεί η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που αφορά το άρθρο 7, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ, την οποία εξάλλου επικαλούνται πολλοί από τους αναιρεσειόντες (βλ., μεταξύ άλλων, ΕΔΔΑ, αποφάσεις S.W. και C.R. κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 22ας Νοεμβρίου 1995, σειρά Α, αριθ. 335-B και 335-C, § 34 έως 36 και § 32 έως 34· *Cantoni κατά Γαλλίας* της 15ης Νοεμβρίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions*, 1996-V, § 29 έως 32, και *Coëme κ.λπ. κατά Βελγίου* της 22ας Ιουνίου 2000, *Recueil des arrêts et décisions* 2000-VII, § 145).
- 216 Από τη νομολογία αυτή προκύπτει πράγματι ότι η έννοια του «δικαίου» κατά το εν λόγω άρθρο 7, παράγραφος 1, αντιστοιχεί σε εκείνη του «νόμου» που χρησιμοποιείται σε άλλες διατάξεις της ΕΣΔΑ και περιλαμβάνει το δίκαιο που προέρχεται τόσο από τη νομοθεσία όσο και από τη νομολογία.

- 217 Η διάταξη αυτή, που καθιερώνει ιδίως την αρχή της νομιμότητας των εγκλημάτων και των ποινών (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), να μην δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως απαγορεύουσα τη σταδιακή διασαφήνιση των κανόνων της ποινικής ευθύνης, πλην όμως μπορεί, κατά τη νομολογία αυτή, να απαγορεύσει την αναδρομική εφαρμογή μιας νέας ερμηνείας ενός κανόνα που ορίζει μια παράβαση.
- 218 Τούτο συμβαίνει ειδικότερα, σύμφωνα με την ίδια νομολογία, αν πρόκειται για νομολογιακή ερμηνεία της οποίας το αποτέλεσμα δεν μπορούσε ευλόγως να προβλεφθεί κατά τον χρόνο της διαπράξεως της παραβάσεως, ενόψει ιδίως της ερμηνείας που χρησιμοποιούσε κατά την περίοδο εκείνη νομολογία που αφορούσε την επίμαχη διάταξη νόμου.
- 219 Από τη νομολογία αυτή του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι το περιεχόμενο της έννοιας της προβλεψιμότητας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το περιεχόμενο του νομοθετήματος για το οποίο πρόκειται, τον τομέα τον οποίο καλύπτει, καθώς και από τον αριθμό και την ιδιότητα των αποδεκτών του. Η προβλεψιμότητα του νόμου δεν εμποδίζει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο να προσφύγει σε πεφωτισμένες συμβουλές για να αξιολογήσει, σε ένα βαθμό που είναι εύλογος με βάση τις συγκεκριμένες περιστάσεις, τις συνέπειες που μπορούν να προκύψουν από μια συγκεκριμένη πράξη. Τούτο ισχύει ειδικότερα όσον αφορά τους επαγγελματίες, οι οποίοι είναι συνηθισμένοι να επιδεικνύουν μεγάλη σύνεση κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους. Γι' αυτό μπορεί κανείς να αναμένει από αυτούς να επιδείξουν ιδιαίτερη μέριμνα κατά την αξιολόγηση των κινδύνων που ενέχει το επάγγελμα αυτό (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Cantoni* κατά Γαλλίας, § 35).
- 220 Οι αρχές αυτές αντανakλώνται εξάλλου στην πάγια νομολογία του Δικαστηρίου σύμφωνα με την οποία η υποχρέωση του εθνικού δικαστή να αναφέρεται στο

περιεχόμενο της οδηγίας όταν ερμηνεύει τους σχετικούς κανόνες του εθνικού του δικαίου περιορίζεται από τις γενικές αρχές του δικαίου που αποτελούν τμήμα του κοινοτικού δικαίου, ιδίως δε από τις αρχές της ασφαλείας δικαίου και της μη αναδρομικότητας, (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 8ης Οκτωβρίου 1987, *Kolpinghuis Nijmegen*, 80/86, Συλλογή 1987, σ. 3969, σκέψη 13).

- 221 Κατά τη νομολογία αυτή, μια τέτοια ερμηνεία δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να αντιτάσσεται σε έναν ιδιώτη μια υποχρέωση προβλεπόμενη σε μια μη μεταφερθείσα στο εσωτερικό δίκαιο οδηγία ούτε, κατά μείζονα λόγο, να έχει ως αποτέλεσμα τον καθορισμό ή την επίταση, βάσει της οδηγίας και ελλείψει νόμου θεσπισθέντος κατά την εφαρμογή της, της ποινικής ευθύνης αυτών που ενεργούν κατά παράβαση των κοινοτικών διατάξεων της (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση *Kolpinghuis Nijmegen*, σκέψη 14, και απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, *C-168/95, Arcaro*, Συλλογή 1996, σ. I-4705, σκέψη 42).
- 222 Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή που αφορά νέες νομολογιακές εξελίξεις, η αλλαγή μιας κατασταλτικής πολιτικής, εν προκειμένω της γενικής πολιτικής ανταγωνισμού της Επιτροπής όσον αφορά τα πρόστιμα, ειδικότερα αν πραγματοποιείται με την θέσπιση κανόνων συμπεριφοράς όπως είναι οι κατευθυντήριες γραμμές, μπορεί να έχει επιπτώσεις όσον αφορά την αρχή της μη αναδρομικότητας.
- 223 Συγκεκριμένα, τέτοιοι κανόνες συμπεριφοράς, λαμβανομένων ιδίως υπόψη των εννόμων αποτελεσμάτων τους και της γενικής ισχύος τους, όπως αναφέρθηκε στη σκέψη 211 της παρούσας απόφασης, εμπίπτουν κατ' αρχήν στην έννοια του «δικαίου» κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ.

- 224 Όπως τονίσθηκε στη σκέψη 219 της παρούσας απόφασεως, για να ελεγχθεί η τήρηση της αρχής της μη αναδρομικότητας, πρέπει να εξεταστεί αν η επίμαχη τροποποίηση μπορούσε ευλόγως να προβλεφθεί κατά τον χρόνο διαπράξεως των οικείων παραβάσεων.
- 225 Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, όπως τόνισαν πολλοί από τους αναιρεσιόντες, η κύρια καινοτομία των κατευθυντηρίων γραμμών συνίσταται στο να λαμβάνει ως σημείο αφετηρίας για τον υπολογισμό ένα βασικό ποσό, που καθορίζεται με βάση ανώτατα και κατώτατα όρια που προβλέπονται συναφώς στις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές και τα οποία ανταναικλούν τους διαφορετικούς βαθμούς σοβαρότητας των παραβάσεων, αλλά τα οποία, αυτά καθεαυτά, δεν έχουν σχέση με τον σχετικό κύκλο εργασιών. Η μέθοδος αυτή στηρίζεται συνεπώς κατ' ουσίαν σε μια τιμολόγηση, αν και σχετική και εύκαμπτη, των προστίμων.
- 226 Πρέπει συνεπώς να εξεταστεί αν η νέα αυτή μέθοδος υπολογισμού των προστίμων, ακόμη και αν υποτεθεί ότι είχε ως αποτέλεσμα την επιδείνωση του επιπέδου των επιβαλλομένων προστίμων, μπορούσε ευλόγως να προβλεφθεί κατά τον χρόνο διαπράξεως των οικείων παραβάσεων.
- 227 Όπως έχει ήδη υπενθυμιστεί στη σκέψη 169 της παρούσας απόφασεως όσον αφορά τους λόγους αναιρέσεως που αντλούνται από παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το γεγονός ότι η Επιτροπή είχε επιβάλει στο παρελθόν πρόστιμα ενός ορισμένου ύψους για ορισμένες μορφές παραβάσεων δεν της στερεί τη δυνατότητα να αυξάνει

το ύψος αυτό, εντός των ορίων που τίθενται από τον κανονισμό 17, αν αυτό είναι αναγκαίο προκειμένου να κατοχυρωθεί η εφαρμογή της κοινοτικής πολιτικής ανταγωνισμού, αλλ' ότι, αντιθέτως, η αποτελεσματική εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού απαιτεί η Επιτροπή να μπορεί οποτεδήποτε να προσαρμόζει το επίπεδο των προστίμων στις ανάγκες της πολιτικής αυτής.

- 228 Από τα ανωτέρω προκύπτει, όπως κρίθηκε ήδη στη σκέψη 173 της παρούσας αποφάσεως, ότι οι επιχειρήσεις που εμπλέκονται σε διοικητική διαδικασία η οποία μπορεί να καταλήξει στην επιβολή προστίμου δεν μπορούν να έχουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στο γεγονός ότι η Επιτροπή δεν θα υπερβεί το ύψος των προστίμων το οποίο εφάρμοζε προηγουμένως ούτε σε μέθοδο υπολογισμού των προστίμων αυτών.
- 229 Κατά συνέπεια, οι εν λόγω επιχειρήσεις πρέπει να λαμβάνουν υπόψη το ενδεχόμενο η Επιτροπή ανά πάσα στιγμή να αποφασίσει να αυξήσει το επίπεδο του ύψους των προστίμων σε σχέση με εκείνο που εφάρμοζε κατά το παρελθόν.
- 230 Τούτο ισχύει όχι μόνον όταν η Επιτροπή προβαίνει σε αύξηση του επιπέδου του ύψους των προστίμων επιβάλλοντας πρόστιμα με ατομικές αποφάσεις, αλλά και όταν η αύξηση αυτή πραγματοποιείται με την εφαρμογή, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, κανόνων συμπεριφοράς που έχουν γενική ισχύ όπως είναι οι κατευθυντήριες γραμμές.
- 231 Πρέπει από τα ανωτέρω να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, λαμβανομένης ιδίως υπόψη της νομολογίας που παρατέθηκε στη σκέψη 219 της παρούσας αποφάσεως,

οι κατευθυντήριες γραμμές και, ειδικότερα, η νέα μέθοδος υπολογισμού των προστίμων που αυτές περιέχουν, ακόμη και αν υποτεθεί ότι είχε ως αποτέλεσμα να επιδεινωθεί το επίπεδο των επιβαλλομένων προστίμων, μπορούσαν ευλόγως να προβλεφθούν από επιχειρήσεις όπως οι αναρρεσείοντες κατά τον χρόνο της διαπράξεως των οικείων παραβάσεων.

232 Κατά συνέπεια, η Επιτροπή, εφαρμόζοντας με την επίδικη απόφαση τις κατευθυντήριες γραμμές σε παραβάσεις που διαπράχθηκαν πριν από τη θέσπισή τους, δεν παραβίασε την αρχή της μη αναδρομικότητας.

233 Κατόπιν των προεκτεθέντων, πρέπει να απορριφθεί το σύνολο των εξετασθέντων λόγων.

2) Επί των λόγων αναιρέσεως που αφορούν τη νομιμότητα της μεθόδου υπολογισμού του ύψους των προστίμων, όπως αυτή προβλέπεται στις κατευθυντήριες γραμμές ή εφαρμόστηκε με την επίδικη απόφαση

234 Με τους αντίστοιχους λόγους της αναιρέσεως, η Dansk Rørindustri (πρώτος λόγος), ο όμιλος Henss/Isoplus (πρώτος και τρίτος λόγος), η KE KELIT (πρώτος και δεύτερος λόγος), ή LR A/S (πρώτος και τρίτος λόγος), η Brugg (τέταρτος λόγος), η LR GmbH (δεύτερος λόγος) και η ABB (τρίτος λόγος) προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι απέρριψε τους ισχυρισμούς τους με τους οποίους προσπαθούσαν να αποδείξουν ότι ορισμένες πτυχές της μεθόδου υπολογισμού του ύψους του προστίμου την οποία προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές και η οποία εφαρμόστηκε με την επίδικη απόφαση είναι αντίθετες προς το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και προς ορισμένες γενικές αρχές, ειδικότερα την αρχή της αναλογικότητας και της ίσης μεταχείρισεως, μάλιστα δε και προς τα δικαιώματα άμυνας.

- 235 Συναφώς, ο όμιλος Henss/Isoplus και η LR GmbH, κυρίως, και η LR A/S, επικουρικώς, αμφισβητούν τη νομιμότητα των κατευθυντηρίων γραμμών, με το αιτιολογικό ότι η έλλειψη νομιμότητας της μεθόδου υπολογισμού που ακολουθήθηκε εν προκειμένω είναι εγγενής στις κατευθυντήριες αυτές γραμμές.
- 236 Το παραδεικτό της ενστάσεως ελλείψεως νομιμότητας που προέβαλαν προς τούτο οι εν λόγω αναιρεσιόντες και έγινε δεκτό από το Πρωτοδικείο δεν μπορεί να αμφισβητηθεί.
- 237 Λαμβανομένων υπόψη των εννόμων αποτελεσμάτων που μπορούν να παραγάγουν κανόνες συμπεριφοράς όπως οι κατευθυντήριες γραμμές και εφόσον οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές περιλαμβάνουν διατάξεις γενικής ισχύος οι οποίες δεν αμφισβητούνται ότι εφαρμόστηκαν από την Επιτροπή με την επίδικη απόφαση, όπως τούτο τονίστηκε στις σκέψεις 209 έως 214 της παρούσας αποφάσεως, επιβάλλεται, συγκεκριμένα, η διαπίστωση ότι υφίσταται άμεσος δεσμός μεταξύ της αποφάσεως αυτής και των κατευθυντηρίων γραμμών.
- α) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, κατά τον καθορισμό με την επίδικη απόφαση, του ύψους των προστίμων σύμφωνα με τη μέθοδο υπολογισμού που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές
- 238 Η Dansk Rørindustri, ο όμιλος Henss/Isoplus, η LR A/S, LR GmbH και η ABB υποστηρίζουν ότι το Πρωτοδικείο πλανήθηκε περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η μέθοδος υπολογισμού του ύψους των προστίμων, όπως εφαρμόστηκε με την επίδικη απόφαση, δεν παραβιάζει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.

- 239 Ο όμιλος Henss/Isoplus, η LR A/S και η LR GmbH αντλούν από αυτό το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή δεν είχε αρμοδιότητα να θεσπίσει τις κατευθυντήριες γραμμές.
- 240 Πρέπει εκ προοιμίου να υπομνησθεί, πρώτον, ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η διάρκεια και όλα τα στοιχεία που μπορούν να επηρεάσουν την εκτίμηση της σοβαρότητας των παραβάσεων (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Musique Diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 129).
- 241 Η σοβαρότητα των παραβάσεων πρέπει να αποδεικνύεται βάσει μεγάλου αριθμού στοιχείων όπως είναι, ιδίως, τα ιδιαίτερα περιστατικά της υποθέσεως, το όλο πλαίσιο της και ο αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων, και τούτο χωρίς να υφίσταται δεσμευτικός ή εξαντλητικός κατάλογος κριτηρίων που πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Limburgse Vinyl Maatschappij* κατά Επιτροπής, σκέψη 465).
- 242 Μεταξύ των στοιχείων που μπορούν να ληφθούν υπόψη κατά την εκτίμηση της σοβαρότητας των παραβάσεων περιλαμβάνονται η συμπεριφορά εκάστης των επιχειρήσεων, ο ρόλος που διαδραμάτισε εκάστη από αυτές στη δημιουργία των εναρμονισμένων πρακτικών, το κέρδος που αποκόμισαν από τις πρακτικές αυτές, το μέγεθός τους και η αξία των οικείων εμπορευμάτων, καθώς και ο κίνδυνος που αντιπροσωπεύουν παραβάσεις της μορφής αυτής για τους στόχους της Κοινότητας (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Musique Diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 129).
- 243 Επομένως, αφενός, είναι δυνατό να λαμβάνεται υπόψη για τον καθορισμό του προστίμου τόσο ο ολικός κύκλος εργασιών της επιχειρήσεως, που αποτελεί ένδειξη, έστω κατά προσέγγιση και ατελή, του μεγέθους και της οικονομικής ισχύος της, όσο

και το ποσοστό του κύκλου εργασιών που προέρχεται από τα εμπορεύματα που συνιστούν το αντικείμενο της παραβάσεως και που, συνεπώς, μπορούν να παράσχουν ένδειξη για την έκτασή της. Ως εκ τούτου, δεν πρέπει, αφετέρου, να προσδίδεται ούτε στο ένα ούτε στο άλλο από τα ποσά αυτά δυσανάλογη σημασία σε σχέση με τα άλλα στοιχεία εκτιμήσεως και, κατά συνέπεια, ο ορθός καθορισμός του προστίμου δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα απλού υπολογισμού που στηρίζεται στον ολικό κύκλο εργασιών. Έτσι έχουν ιδίως τα πράγματα όταν τα οικεία εμπορεύματα δεν αντιπροσωπεύουν παρά μόνο ένα μικρό ποσοστό κύκλου εργασιών (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Musique Diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 121, και απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1983, *Michelin* κατά Επιτροπής, 322/81, Συλλογή 1983, σ. 3461, σκέψη 111).

²⁴⁴ Πρέπει να υπομνησθεί, δεύτερον, ότι, στο πλαίσιο της αιτήσεως αναιρέσεως, ο έλεγχος του Δικαστηρίου έχει ως σκοπό, αφενός, να εξετάζει σε ποιο βαθμό το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη, κατά τρόπον νομικώς ορθό, όλους τους ουσιώδεις παράγοντες για να εκτιμήσει τη σοβαρότητα μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς υπό το φως των άρθρων 85 της Συνθήκης και 15 του κανονισμού 17 και, αφετέρου, να εξακριβώσει αν το Πρωτοδικείο απάντησε επαρκώς κατά νόμο στο σύνολο των επιχειρημάτων που προέβαλε ο αναιρεσείων όσον αφορά την ακύρωση ή τη μείωση του προστίμου (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση *Baustahlgewebe* κατά Επιτροπής, σκέψη 128, και απόφαση της 29 Απριλίου 2004, C-359/01 P, *British Sugar* κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-4933, σκέψη 47).

²⁴⁵ Αντιθέτως, όσον αφορά τον φερόμενο δυσανάλογο χαρακτήρα του προστίμου, πρέπει να υπομνησθεί ότι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο, όταν αποφαινεται επί νομικών ζητημάτων στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως, να υποκαθιστά, για λόγους επιείκειας, την κρίση του στην κρίση του Πρωτοδικείου το οποίο αποφαινεται, κατά πλήρη δικαιοδοσία, επί του ύψους των προστίμων που επιβάλλονται σε επιχειρήσεις οι οποίες παραβιάζουν το κοινοτικό δίκαιο (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσες αποφάσεις *Baustahlgewebe* κατά Επιτροπής, σκέψη 129, και *British Sugar* κατά Επιτροπής, σκέψη 48).

- 246 Επομένως, ένας λόγος αναιρέσεως πρέπει να κρίνεται απαράδεκτος στον βαθμό που έχει ως αντικείμενο την εκ νέου γενική εξέταση των προστίμων (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, σκέψη 129, και British Sugar κατά Επιτροπής, σκέψη 49).
- 247 Η Dansk Rørindustri, ο όμιλος Henss/Isoplus, η LR A/S, η LR GmbH και η ABB υποστηρίζουν, κατ' αρχάς, ότι η μέθοδος υπολογισμού, όπως εφαρμόστηκε εν προκειμένω, καθόσον συνίσταται στο να λαμβάνονται ως αφετηρία τα βασικά ποσά που ορίζουν οι κατευθυντήριες γραμμές και τα οποία δεν καθορίζονται βάσει του σχετικού κύκλου εργασιών, είναι αντίθετη προς το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, όπως το ερμηνεύει το Δικαστήριο.
- 248 Πρόκειται για μια μέθοδο μηχανικού υπολογισμού που δεν λαμβάνει υπόψη, ή λαμβάνει ανεπαρκώς υπόψη, τον σχετικό κύκλο εργασιών και την απαίτηση ατομικής προσαρμογής των προστίμων για κάθε οικεία επιχείρηση.
- 249 Ο όμιλος Henss/Isoplus, η LR A/S και η LR GmbH υποστηρίζουν στη βάση αυτή ότι η Επιτροπή, θεσπίζοντας μια τέτοια μέθοδο υπολογισμού με τις κατευθυντήριες γραμμές, υπερέβη τα όρια της διακριτικής εξουσίας της, την οποία της παρέχει ο κανονισμός 17, οπότε οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές είναι παράνομες λόγω της αναρμοδιότητας του θεσμικού αυτού οργάνου.
- 250 Από την εμπειριστατωμένη ανάλυση του περιεχομένου των κατευθυντηρίων γραμμών, όπως αυτή πραγματοποιήθηκε, ιδίως, στις σκέψεις 223 έως 232 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, προκύπτει όμως ότι, όπως αναφέρει εξάλλου το σημείο 1, πρώτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων αυτών

γραμμών, το βασικό ποσό για τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων καθορίζεται με βάση τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως, που αποτελούν τα μοναδικά κριτήρια που περιλαμβάνονται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, και συνεπώς σε συμφωνία με το νομικό πλαίσιο των κυρώσεων όπως αυτό ορίζεται στη διάταξη αυτή.

251 Όπως προκύπτει ιδίως από τις σκέψεις 225 έως 230 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο στήριξε το συμπέρασμα αυτό στην ακόλουθη ανάλυση των κατευθυντηρίων γραμμών:

«225 Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές, η Επιτροπή εκκινεί, για τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, από ένα ποσό που καθορίζεται ανάλογα με τη σοβαρότητα της παραβάσεως [...]. Κατά την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο χαρακτήρας της ίδιας της παραβάσεως, ο πραγματικός της αντίκτυπος στην αγορά, εφόσον αυτός είναι δυνατόν να υπολογιστεί, και η έκταση της οικείας γεωγραφικής αγοράς (σημείο 1 Α, πρώτο εδάφιο). Στο πλαίσιο αυτό, οι παραβάσεις κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, ήτοι τις “ελαφρές παραβάσεις”, για τις οποίες το ύψος των προστίμων που είναι δυνατόν να επιβληθούν κυμαίνεται από 1 000 έως 1 000 000 ECU, τις “σοβαρές παραβάσεις”, για τις οποίες το ύψος των προστίμων που είναι δυνατόν να επιβληθούν κυμαίνεται από 1 εκατομμύριο έως 20 εκατομμύρια ECU, και τις “πολύ σοβαρές παραβάσεις”, για τις οποίες το ύψος των προστίμων που είναι δυνατόν να επιβληθούν υπερβαίνει τα 20 εκατομμύρια ECU (σημείο 1 Α, πρώτη έως τρίτη περίπτωση). Εντός καθεμιάς από τις κατηγορίες αυτές, και ιδίως για τις κατηγορίες των “σοβαρών” και των “πολύ σοβαρών” παραβάσεων, η κλιμάκωση των προβλεπομένων κυρώσεων καθιστά δυνατή τη διαφοροποίηση της μεταχειρίσεως που επιφυλάσσεται στις επιχειρήσεις ανάλογα με τον χαρακτήρα των διαπραχθεισών παραβάσεων (σημείο 1 Α, τρίτο εδάφιο). Είναι, επιπλέον, απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική οικονομική δυνατότητα της υπεύθυνης για την παράβαση επιχειρήσεως να προξενήσει σημαντική ζημία στους λοιπούς οικονομικούς παράγοντες, ιδίως στους καταναλωτές, καθώς και να καθορίζεται το ύψος του προστίμου σε επίπεδο που να καθιστά την κύρωση επαρκώς αποτρεπτική (σημείο 1 Α, τέταρτο εδάφιο).

226 Περαιτέρω, μπορεί να ληφθεί υπόψη το ότι οι μεγάλοι μεγέθους επιχειρήσεις έχουν ως επί το πλείστον επαρκή υποδομή ώστε να διαθέτουν

τις νομικοοικονομικές γνώσεις που τους επιτρέπουν να αξιολογήσουν καλύτερα τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους και τις συνέπειές της από πλευράς δικαίου του ανταγωνισμού (σημείο 1 Α, πέμπτο εδάφιο).

- 227 Εντός καθεμιάς από τις τρεις ανωτέρω περιγραφείσες κατηγορίες, μπορεί να χρειάζεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, να σταθμιστεί το καθορισμένο ποσό προκειμένου να ληφθεί υπόψη το ειδικό βάρος και, επομένως, ο πραγματικός αντίκτυπος της παράνομης συμπεριφοράς κάθε επιχειρήσεως στον ανταγωνισμό, ιδίως όταν υφίστανται σημαντικές διαφορές μεγέθους μεταξύ των επιχειρήσεων που διαπράττουν το αυτό είδος παραβάσεως, και να προσαρμοστεί αναλόγως το γενικό σημείο εκκινήσεως αναλόγως του συγκεκριμένου χαρακτήρα κάθε επιχειρήσεως [...] (σημείο 1 Α, έκτο εδάφιο).
- 228 Όσον αφορά το στοιχείο της διάρκειας της παραβάσεως, οι κατευθυντήριες γραμμές καθιερώνουν διάκριση μεταξύ των παραβάσεων σύντομης διάρκειας (κατά κανόνα βραχύτερης του έτους), για τις οποίες δεν προβλέπεται προσαύξηση του ποσού που έχει καθοριστεί βάσει της σοβαρότητας, των παραβάσεων μέσης διάρκειας (κατά κανόνα από ένα έως πέντε έτη), για τις οποίες η προσαύξηση μπορεί να φθάσει έως το 50 %, και των παραβάσεων μεγάλης διάρκειας (κατά κανόνα άνω των πέντε ετών), για τις οποίες μπορεί να υπάρξει προσαύξηση του ποσού αυτού κατά 10 % για κάθε έτος (σημείο 1 Β, πρώτη έως τρίτη περίπτωση).
- 229 Στη συνέχεια, οι κατευθυντήριες γραμμές παραθέτουν, υπό τύπον παραδείγματος, έναν κατάλογο επιβαρυντικών και ελαφρυντικών περιστάσεων που μπορούν να ληφθούν υπόψη για την αύξηση ή τη μείωση του βασικού ποσού, κατόπιν δε παραπέμπουν στην ανακοίνωση [σχετικά με τη συνεργασία].

230 Ως γενική παρατήρηση, διευκρινίζεται ότι το τελικό αποτέλεσμα του υπολογισμού του προστίμου βάσει της μεθόδου αυτής (εφαρμογή ποσοστών αυξήσεως ή μειώσεως επί του βασικού ποσού) δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να υπερβεί το 10% του παγκοσμίου κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων, σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 (σημείο 5, στοιχείο α'). Επιπλέον, οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν ότι, αναλόγως των δεδομένων κάθε υποθέσεως και μετά την εκτέλεση των ανωτέρω υπολογισμών, ενδείκνυται να λαμβάνονται υπόψη ορισμένοι αντικειμενικοί παράγοντες, όπως οι συγκεκριμένες οικονομικές παράμετροι της παραβάσεως, το οικονομικό ή χρηματοοικονομικό όφελος που έχουν ενδεχομένως αποκομίσει οι παραβάτες, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εμπλεκομένων επιχειρήσεων καθώς και η πραγματική τους ικανότητα να επωμισθούν το βάρος ενός προστίμου υπό τις συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες, ούτως ώστε να αναπροσαρμόζεται τελικά το ύψος των προστίμων που πρόκειται να επιβληθούν (σημείο 5, στοιχείο β').»

252 Το Πρωτοδικείο μπορούσε εντεύθεν να συναγάγει, χωρίς να πλανηθεί περί το δίκαιο, ότι η Επιτροπή, περιγράφοντας στις κατευθυντήριες γραμμές τη μέθοδο που προετίθετο να εφαρμόζει για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλει κατ'εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, παρέμεινε εντός του νομίμου πλαισίου που επιβάλλει η διάταξη αυτή και ουδόλως υπερέβη τη διακριτική εξουσία που της παρέσχε ο νομοθέτης, όπως αναφέρεται στις σκέψεις 432 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής και 277 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής.

253 Ορθώς συνεπώς επί του σημείου αυτού το Πρωτοδικείο απέρριψε τις ενστάσεις ελλείψεως νομιμότητας που στρέφονταν κατά των κατευθυντηρίων γραμμών και αντλούνταν από την αναρμοδιότητα της Επιτροπής να τις θεσπίσει.

254 Το συμπέρασμα αυτό δεν τίθεται εν αμφιβόλω από την πρώτη αιτίαση που προέβαλαν οι αναιρεσιδόντες, ήτοι ότι η Επιτροπή, περιγράφοντας στις κατευθυντήριες γραμμές μια μέθοδο υπολογισμού του ύψους των προστίμων που δεν στηρίζεται στον κύκλο εργασιών των οικείων υπηρεσιών, απέστη της νομολογιακής ερμηνείας του άρθρου 15 του κανονισμού 17.

- 255 Όπως έκρινε το Πρωτοδικείο, ιδίως στις σκέψεις 442 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής και 278 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, η Επιτροπή δεν υποχρεούται, όταν καθορίζει το ύψος των προστίμων αναλόγως της σοβαρότητας και της διάρκειας της συγκεκριμένης παραβάσεως, να πραγματοποιεί τον υπολογισμό του προστίμου με βάση ποσά στηριζόμενα στον κύκλο εργασιών των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων.
- 256 Όπως είπε το Πρωτοδικείο, ιδίως στις σκέψεις 443 και 444 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής καθώς και 280 και 281 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, το συμπέρασμα αυτό στηρίζεται σαφώς στις αρχές οι οποίες, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου της οποίας η υπόμνηση έγινε στις σκέψεις 240 έως 243 της παρούσας αποφάσεως, απορρέουν από το άρθρο 15 του κανονισμού 17.
- 257 Από τις αρχές αυτές προκύπτει συγκεκριμένα ότι, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως του ανωτάτου ορίου που προβλέπει η διάταξη αυτή και το οποίο αναφέρεται στον ολικό κύκλο εργασιών (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Musique Diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 119), η Επιτροπή μπορεί να λάβει υπόψη τον κύκλο εργασιών της οικείας επιχειρήσεως για να εκτιμήσει τη σοβαρότητα της παραβάσεως κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, αλλ' ότι δεν πρέπει να αποδίδεται δυσανάλογη σημασία στον εν λόγω κύκλο εργασιών σε σχέση με άλλα στοιχεία εκτιμήσεως.
- 258 Πρέπει συναφώς να προστεθεί, όπως ορθώς τόνισε το Πρωτοδικείο, ιδίως, στις σκέψεις 447 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής και 283 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, ότι οι κατευθυντήριες γραμμές, καιτοι δεν προβλέπουν ότι το ποσό των προστίμων πρέπει να υπολογίζεται με βάση τον ολικό κύκλο εργασιών ή τον σχετικό κύκλο εργασιών, δεν εμποδίζουν να ληφθούν υπόψη αυτοί οι κύκλοι εργασιών κατά την επιμέτρηση του προστίμου, προκειμένου να τηρηθούν οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου και όταν το επιβάλλουν οι περιστάσεις.

259 Συναφώς, το Πρωτοδικείο έκρινε, ιδίως στις σκέψεις 284 και 285 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, τα εξής:

«284 Πράγματι, αποδεικνύεται ότι, κατά την εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών, ο κύκλος εργασιών των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων μπορεί να ληφθεί υπόψη όταν εξετάζεται η πραγματική οικονομική ικανότητα των παραβατών να προξενήσουν σημαντική ζημία στους άλλους επιχειρηματίες και η ανάγκη να εξασφαλιστεί ότι το πρόστιμο θα έχει επαρκώς αποτρεπτικό χαρακτήρα ή όταν λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους έχουν στις περισσότερες περιπτώσεις επαρκείς υποδομές ώστε να διαθέτουν τις νομικοοικονομικές γνώσεις που τους επιτρέπουν να αξιολογήσουν καλύτερα τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους και τις συνέπειές της (βλ. ανωτέρω σκέψη 226). Ο κύκλος εργασιών των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων μπορεί επίσης να ληφθεί υπόψη κατά τον καθορισμό του ειδικού βάρους και, συνεπώς, του πραγματικού αντίκτυπου της παράνομης συμπεριφοράς εκάστης επιχειρήσεως για τον ανταγωνισμό, ιδίως όταν υφίστανται σημαντικές διαφορές ως προς το μέγεθος μεταξύ των επιχειρήσεων που διαπράττουν παράβαση της αυτής φύσεως (βλ. ανωτέρω σκέψη 227). Ομοίως, ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων μπορεί να παράσχει ένδειξη σχετικά με το οικονομικό ή χρηματοοικονομικό όφελος που έχουν ενδεχομένως αποκομίσει οι παραβάτες ή σχετικά με άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους τα οποία, αναλόγως της περιστάσεως, πρέπει να ληφθούν υπόψη (βλ. ανωτέρω σκέψη 230).

285 Επιπλέον, οι κατευθυντήριες γραμμές αναφέρουν ότι η αρχή της επιβολής ισοδυνάμων κυρώσεων για την ίδια συμπεριφορά μπορεί να οδηγήσει, όταν το απαιτούν οι περιστάσεις, στον καθορισμό διαφορετικών ποσών για τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, χωρίς η διαφοροποίηση αυτή να ανταποκρίνεται σε κάποιον αριθμητικό υπολογισμό (σημείο 1 Α, έβδομο εδάφιο).»

260 Αντιθέτως, η μέθοδος υπολογισμού που προτείνουν οι κατευθυντήριες γραμμές, καθόσον προβλέπει τη συνεκτίμηση μεγάλου αριθμού στοιχείων κατά την εκτίμηση

της σοβαρότητας των παραβάσεων για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται ιδίως τα κέρδη που απέφερε η παράβαση ή η ανάγκη διασφάλισης του αποτρεπτικού αποτελέσματος των προστίμων, φαίνεται να αντιστοιχεί καλύτερα στις αρχές που διατυπώνει ο κανονισμός 17, όπως τις έχει ερμηνεύσει το Δικαστήριο, ιδίως με την προπαρατεθείσα απόφαση *Musique Diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, απ' ό,τι η προηγούμενη πρακτική της Επιτροπής την οποία επικαλούνται οι αναιρεσείοντες και στην οποία ο σχετικός κύκλος εργασιών είχε κυρίαρχο και σχετικά μηχανικό ρόλο.

261 Οι αναιρεσείοντες δεν μπορούν συνεπώς να ισχυρίζονται ότι η μέθοδος υπολογισμού των κατευθυντηρίων γραμμών, καθόσον συνίσταται στο να λαμβάνονται ως αφετηρία βασικά ποσά τα οποία δεν καθορίζονται με βάση τον σχετικό κύκλο εργασιών, είναι αντίθετη προς το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 όπως το ερμηνεύει το Δικαστήριο.

262 Όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 73 των προτάσεών του, από την ίδια την επίδικη απόφαση καταδεικνύεται εξάλλου ότι η μέθοδος των κατευθυντηρίων γραμμών επιτρέπει τη συνεκτίμηση του κύκλου εργασιών καθόσον, με την απόφαση αυτή, η Επιτροπή κατένειμε τους αναιρεσείοντες, ανάλογα με το μέγεθός τους, σε τέσσερις ομάδες και, κατά συνέπεια, διαφοροποίησε σε μεγάλο βαθμό τα βασικά ποσά.

263 Συναφώς, το Πρωτοδικείο τόνισε τα ακόλουθα στις σκέψεις 295 έως 297 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής:

«295 Περαιτέρω, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή, προκειμένου να λάβει υπόψη της τις διαφορές μεγέθους μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέσχαν

στην παράβαση, ταξινομήσε τις επιχειρήσεις σε τέσσερις κατηγορίες ανάλογα με την σχετική σημασία τους στην κοινοτική αγορά, υπό την επιφύλαξη αναπροσαρμογών για να ληφθεί υπόψη η ανάγκη να εξασφαλιστεί το αποτρεπτικό αποτέλεσμα του προστίμου (δεύτερο έως τέταρτο εδάφιο της εκατοστής εξηκοστής έκτης αιτιολογικής σκέψεως της αποφάσεως). Από την εκατοστή εξηκοστή όγδοη έως και την εκατοστή ογδοηκοστή τρίτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως προκύπτει ότι στις τέσσερις κατηγορίες εφαρμόστηκαν, κατά σειρά σπουδαιότητας, για τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου, ειδικά σημεία εκκινήσεως 20, 10, 5 και 1 εκατομμυρίων ECU.

296 Όσον αφορά τον καθορισμό των σημείων εκκινήσεως για κάθε μία από τις κατηγορίες, η Επιτροπή εξήγησε, κατόπιν ερωτήσεως του Πρωτοδικείου, ότι τα ποσά αυτά αντικατοπτρίζουν τη σχετική σημασία κάθε επιχειρήσεως στον τομέα των προμωμένων σωλήνων, λαμβανομένων υπόψη του μεγέθους και του βάρους της σε σχέση προς την ABB και στο πλαίσιο της συμπράξεως. Προς τούτο, η Επιτροπή έλαβε υπόψη της όχι μόνον τον κύκλο εργασιών τους στην επίδικη αγορά, αλλά και τη σχετική σημασία την οποία απέδιδαν τα μέλη της συμπράξεως σε κάθε ένα μέλος, όπως προκύπτει από τις ποσοστώσεις που προβλέπονταν στο πλαίσιο της συμπράξεως, που μνημονεύονται στο παράρτημα 60 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, και από τα αποτελέσματα που πραγματοποιήθηκαν και αναμένονταν για το 1995, τα οποία μνημονεύονται στα παραρτήματα 169 έως 171 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

297 Επιπλέον, η Επιτροπή αύξησε το σημείο εκκινήσεως για τον υπολογισμό του προστίμου που επρόκειτο να επιβληθεί στην ABB, έως 50 εκατομμύρια ECU, ώστε να ληφθεί υπόψη η θέση της ABB ως μιας από τις μεγαλύτερες βιομηχανικές μονάδες στην Ευρώπη (εκατοστή εξηκοστή όγδοη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως).»

264 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, μολονότι οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν ενδεχόμενο βασικό ποσό υπερβαίνον τα 20 εκατομμύρια ευρώ για πολύ σοβαρές

παραβάσεις όπως η προκείμενη, το ποσό αυτό, με την επίδικη απόφαση, προσαρμόστηκε σημαντικά για όλες τις οικείες επιχειρήσεις κατόπιν των ενεργειών της Επιτροπής που υπενθυμίστηκαν από το Πρωτοδικείο, όπως τονίστηκε στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως.

265 Συγκεκριμένα, με την επίδικη απόφαση, το σημείο αφετηρίας καθορίστηκε στα 10 εκατομμύρια ευρώ για τη LR A/S, επιχείρηση της δεύτερης κατηγορίας, στα 5 εκατομμύρια ευρώ για την Dansk Rørindustri, τον όμιλο Henss/Isoplus και την LR GmbH, επιχειρήσεις της τρίτης κατηγορίας, και στο 1 εκατομμύριο ευρώ για την Brugg, επιχείρηση της τέταρτης κατηγορίας. Όσον αφορά την ABB, καθορίστηκε ειδικό σημείο αφετηρίας στα 50 εκατομμύρια ευρώ.

266 Από την ανάλυση των κατευθυντηρίων γραμμών την οποία πραγματοποίησε το Πρωτοδικείο προκύπτει, όπως τονίστηκε στη σκέψη 251 της παρούσας αποφάσεως, ότι, αντίθετα προς όσα υποστηρίζουν οι αναιρεσείοντες, δεν πρόκειται για μέθοδο αριθμητικού υπολογισμού που δεν επιτρέπει την ατομική προσαρμογή των προστίμων για κάθε οικεία επιχείρηση με βάση τη σχετική σοβαρότητα της συμμετοχής της στην παράβαση.

267 Όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 75 των προτάσεών του, η ανάλυση αυτή αποδεικνύει αντιθέτως ότι οι κατευθυντήριες γραμμές περιέχουν διάφορα στοιχεία ευκαμψίας που παρέχουν τη δυνατότητα στην Επιτροπή να ασκεί τη διακριτική εξουσία της σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 15 του κανονισμού 17, όπως έχουν ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, του οποίου η νομολογία υπενθυμίστηκε συναφώς στις σκέψεις 240 έως 243 της παρούσας αποφάσεως.

- 268 Όπως διαπιστώθηκε στη σκέψη 264 της παρούσας αποφάσεως, η μέθοδος των κατευθυντηρίων γραμμών όπως εφαρμόστηκε με την επίδικη απόφαση περιλαμβάνει εξάλλου σημαντικές προσαρμογές του ύψους των προστίμων ανάλογα με τις ιδιομορφίες του κάθε επιχειρηματία, ιδίως όσον αφορά τα βασικά ποσά.
- 269 Στον βαθμό που οι ισχυρισμοί των αναιρεσιόντων πρέπει να νοηθούν ως επικρίνοντας το Πρωτοδικείο για το ότι δεν θεώρησε ελαττωματική την επίδικη απόφαση καθόσον ο σχετικός κύκλος εργασιών τους ελήφθη υπόψη ανεπαρκώς, οι ισχυρισμοί αυτοί πρέπει να απορριφθούν.
- 270 Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου από την οποία προκύπτει ότι ο κύκλος εργασιών δεν αποτελεί παρά έναν από τους παράγοντες τους οποίους μπορεί να λαμβάνει υπόψη η Επιτροπή κατά τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, όπως αναφέρθηκε στη σκέψη 243 της παρούσας αποφάσεως, και εφόσον δεν αμφισβητείται ότι, με την επίδικη απόφαση, ο εν λόγω κύκλος εργασιών ελήφθη πράγματι υπόψη, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις δεν παρουσιάζουν πλάνη περί το δίκαιο επί του σημείου αυτού.
- 271 Στον βαθμό που, με τους ισχυρισμούς αυτούς, οι αναιρεσιόντες προτίθενται να προσάψουν στο Πρωτοδικείο ορισμένα σφάλματα σχετικά με τη διαπίστωση ή την εκτίμηση πραγματικών περιστατικών, αρκεί να αναφερθεί ότι δεν αποδείχθηκε καμία άλλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών και από τα στοιχεία της δικογραφίας δεν προκύπτει καμία ουσιαστική ανακρίβεια των διαπιστώσεων του Πρωτοδικείου.
- 272 Η Dansk Rørindustri, ο όμιλος Henss/Isoplus, η LR A/S και η LR GmbH ισχυρίζονται, εν συνεχεία, ότι, δεδομένου ότι τα βασικά ποσά δεν καθορίστηκαν με βάση τον σχετικό κύκλο εργασιών κάθε επιχειρήσεως, αλλά ως απόλυτα ποσά που

αποδείχθηκαν ιδιαίτερα υψηλά όσον αφορά μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, υπάρχει ήδη υπέρβαση του ορίου του 10 % του ολικού κύκλου εργασιών, που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, στο αρχικό αυτό στάδιο του υπολογισμού για επιχειρήσεις του μεγέθους τους, οπότε, τελικώς, σε μια τέτοια κατάσταση, το τελικό ποσό του επιβληθέντος προστίμου υπολογίστηκε αριθμητικώς με βάση τον ολικό κύκλο εργασιών και μόνον.

273 Τούτο έχει ως αποτέλεσμα ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, οι προσαρμογές ανάλογα με τη διάρκεια της παραβάσεως ή λόγω ενδεχομένων επιβαρυντικών ή ελαφρυντικών περιστάσεων, εφόσον πραγματοποιήθηκαν επί ενός ποσού που υπερέβαινε το ύψος του ορίου του 10 % του ολικού κύκλου εργασιών, δεν μπορούν να επηρεάσουν το τελικό ύψος του προστίμου και, κατά συνέπεια, δεν λαμβάνονται υπόψη ή λαμβάνονται υπόψη μόνον αφηρημένα ή θεωρητικά.

274 Το άρθρο όμως 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 απαιτεί τα στοιχεία αυτά να λαμβάνονται πράγματι υπόψη κατά τον υπολογισμό του προστίμου και να επηρεάζουν κατά τρόπο συγκεκριμένο το τελικό ύψος του προστίμου αυτού.

275 Ο όμιλος Henss/Isoplus, η LR A/S και η LR GmbH υποστηρίζουν τέλος, στη βάση αυτή, ότι η Επιτροπή, υιοθετώντας μια τέτοια μέθοδο υπολογισμού με τις κατευθυντήριες γραμμές, υπερέβη τα όρια της διακριτικής εξουσίας της που στηρίζεται στον κανονισμό 17, οπότε οι κατευθυντήριες γραμμές είναι παράνομες λόγω της αναρμοδιότητας του εν λόγω θεσμικού οργάνου.

- 276 Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η συλλογιστική του Πρωτοδικείου, ιδίως στις σκέψεις 287 έως 290 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, που οδήγησε στην απόρριψη της επιχειρηματολογίας αυτής δεν παρουσιάζει καμία πλάνη περί το δίκαιο.
- 277 Συγκεκριμένα, ορθώς το Πρωτοδικείο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι το ανώτατο όριο του ύψους του προστίμου που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι το ύψος του προστίμου που τελικά επιβάλλεται σε μια επιχείρηση δεν μπορεί να υπερβαίνει το όριο αυτό και ότι οι κατευθυντήριες γραμμές υιοθετούν την ίδια προσέγγιση, όπως προκύπτει από το σημείο 5, στοιχείο α', των κατευθυντηρίων γραμμών.
- 278 Όπως ορθώς έκρινε το Πρωτοδικείο, το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 δεν απαγορεύει συνεπώς στην Επιτροπή να αναφέρεται, κατά τον υπολογισμό της, σε ενδιάμεσο ποσό υπερβαίνον το όριο αυτό. Ομοίως δεν απαγορεύει οι ενδιάμεσες πράξεις υπολογισμού που λαμβάνουν υπόψη τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως να πραγματοποιούνται επί ενός ποσού που είναι ανώτερο από το όριο αυτό.
- 279 Αν μετά τον υπολογισμό προκύψει ότι το τελικό ποσό του προστίμου πρέπει να μειωθεί κατά το ποσό που υπερβαίνει το εν λόγω ανώτατο όριο, το γεγονός ότι ορισμένοι παράγοντες όπως η σοβαρότητα και η διάρκεια της παραβάσεως δεν επηρεάζουν πραγματικά το ύψος του επιβληθέντος προστίμου αποτελεί απλή συνέπεια της εφαρμογής του ανωτάτου αυτού ορίου στο εν λόγω τελικό ποσό.
- 280 Όπως υποστήριξε η Επιτροπή, το εν λόγω ανώτατο όριο αποβλέπει στο να αποφευχθεί η επιβολή προστίμων για τα οποία μπορεί να προβλεφθεί ότι οι

επιχειρήσεις, ενόψει του μεγέθους τους, όπως αυτό καθορίζεται από τον ολικό κύκλο εργασιών τους έστω και κατά προσέγγιση και ατελώς, δεν θα είναι σε θέση να τα καταβάλουν (βλ. υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση *Musique Diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 119 και 121).

- 281 Πρόκειται συνεπώς για ένα όριο το οποίο εφαρμόζεται ομοιόμορφα σε όλες τις επιχειρήσεις και καθορίζεται με βάση το μέγεθος εκάστης αυτών και το οποίο αποσκοπεί το να αποφευχθούν πρόστιμα υπερβολικού και δυσανάλογου ύψους.
- 282 Το ανώτατο αυτό όριο έχει συνεπώς διακριτό και αυτοτελή σκοπό σε σχέση με τον σκοπό των κριτηρίων της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως.
- 283 Έχει ως μοναδική συνέπεια το ότι το ύψος του προστίμου που υπολογίζεται με βάση τα κριτήρια αυτά μειώνεται μέχρι ένα ανώτατο επιτρεπόμενο όριο. Η εφαρμογή του συνεπάγεται ότι η επιχείρηση δεν καταβάλλει το πρόστιμο το οποίο, κατ' αρχήν, θα οφειλόταν με βάση μια εκτίμηση στηριζόμενη στα εν λόγω κριτήρια.
- 284 Τούτο συμβαίνει κατά μείζονα λόγο αν, όπως εν προκειμένω στην περίπτωση της *Dansk Rørindustri*, του ομίλου *Henss/Isoplus*, της *LR A/S* και της *LR GmbH*, οι σχετικές προσαρμογές ενδέχεται να αυξήσουν περαιτέρω το ύψος του προστίμου.

- 285 Συγκεκριμένα, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, για τους αναιρεσειόντες αυτούς, η Επιτροπή δεν δέχθηκε καμία ελαφρυντική περίπτωση και ότι το βασικό ποσό μπορεί μόνο να εφαρμοστεί προς τα πάνω λόγω παραγόντων που έλαβε υπόψη η Επιτροπή, ήτοι λόγω της διάρκειας της παραβάσεως και ορισμένων επιβαρυντικών περιστάσεων.
- 286 Επομένως, η εφαρμογή του ανωτάτου ορίου είχε ως αποτέλεσμα να μην υποστούν οι εν λόγω αναιρεσειόντες προσαυξήσεις οι οποίες θα οφείλονταν, κατ' αρχήν, λόγω των ως άνω επιβαρυντικών παραγόντων.
- 287 Αντίθετα προς όσα υποστήριξαν η Dansk Rørindustri και η LR A/S, η εφαρμογή του ανωτάτου ορίου, που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, δεν συνεπάγεται ότι το ύψος του προστίμου υπολογίστηκε με βάση τον ολικό κύκλο εργασιών της επιχειρήσεως και μόνον.
- 288 Το γεγονός ότι το τελικό ύψος του προστίμου ισούται προς το εν λόγω ανώτατο όριο δεν σημαίνει ότι υπολογίστηκε με βάση το όριο αυτό και μόνον, αλλ' ότι το εν λόγω ύψος, το οποίο έπρεπε να καθοριστεί κατ' αρχήν με βάση τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως, μειώθηκε στο επίπεδο του εν λόγω ορίου.
- 289 Η LR A/S δεν μπορεί συνεπώς να προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι περιέπεσε σε αντίφαση κρίνοντας, αφενός, ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου δεν μπορεί να στηρίζεται σε ένα και μόνον παράγοντα και, αφετέρου, ότι, με την επίδικη απόφαση, τα ποσά των προστίμων καθορίστηκαν στο επίπεδο του εν λόγω ανωτάτου ορίου.

- 290 Ο όμιλος Henss/Isorplus υποστηρίζει, αναφερόμενος στο σημείο 2, πέμπτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών, ότι οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές εισήγαγαν μια νέα επιβαρυντική κατάσταση, αφορώσα τα αθέμιτα οφέλη που μια επιχείρηση προσπορίστηκε χάρη στην παράβαση.
- 291 Η εν λόγω περίπτωση δεν καλύπτεται από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17. Επιπλέον, υφίσταται κίνδυνος να ληφθεί δις υπόψη το όφελος της επιχειρήσεως, καθόσον έχει ήδη ληφθεί υπόψη κατά τον καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως. Κατά συνέπεια, οι κατευθυντήριες γραμμές είναι, στο σημείο αυτό, παράνομες λόγω της αναρμοδιότητας της Επιτροπής να τις θεσπίσει.
- 292 Ορθώς όμως το Πρωτοδικείο έκρινε, στις σκέψεις 454 έως 456 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ΗΦΒ κ.λπ. κατά Επιτροπής, ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το όφελος που αποκόμισαν οι επιχειρήσεις από τις πρακτικές τους συμπεριλαμβάνεται στα στοιχεία που μπορούν να ληφθούν υπόψη κατά την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως και ότι η συνεκτίμηση του στοιχείου αυτού αποσκοπεί στο να εξασφαλίσει τον αποτρεπτικό χαρακτήρα του προστίμου (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Musique diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 129).
- 293 Συνεπώς, πρόκειται σαφώς για στοιχείο που μπορεί να ληφθεί υπόψη σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ανεξάρτητα από το αν αναφέρεται ρητώς στις κατευθυντήριες γραμμές.
- 294 Οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές προβλέπουν ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, ως επιβαρυντική κατάσταση, η αναγκαιότητα προσαύξεσης του προστίμου, ούτως ώστε

αυτό να υπερβεί το ύψος του αθέμιτου οφέλους που αποκομίστηκε χάρη στην παράβαση, εφόσον είναι αντικειμενικά δυνατός ο υπολογισμός του. Όπως υποστήριξε η Επιτροπή, εντεύθεν προκύπτει ότι η επιβαρυντική αυτή κατάσταση αποσκοπεί στην προσαύξηση του βασικού ποσού αν από αντικειμενική εκτίμηση των αθέμιτων αυτών κερδών μπορεί να διαπιστωθεί ότι το ύψος του βασικού ποσού δεν επαρκεί για να εξουδετερωθεί το όφελος που αποκομίζει μια επιχείρηση από την παράβαση.

295 Υπό τις συνθήκες αυτές, οι κατευθυντήριες γραμμές δεν ενέχουν τον κίνδυνο να ληφθεί δις υπόψη το όφελος.

296 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι οι προβληθέντες λόγοι αναιρέσεως πρέπει να απορριφθούν.

β) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως κατά τον καθορισμό, με την επίδικη απόφαση, του ύψους των προστίμων σύμφωνα με τη μέθοδο υπολογισμού που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές

297 Η Dansk Rørindustri, ο όμιλος Henss/Isoplus, η KE KELIT, η LR A/S, η Brugg και η LR GmbH προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι απέρριψε τους λόγους τους ακυρώσεως που αντλούνταν από παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και, ενδεχομένως, της ίσης μεταχειρίσεως κατά τον καθορισμό, με την επίδικη απόφαση, του ύψους των προστίμων σύμφωνα με τη μέθοδο υπολογισμού που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές.

298 Οι εν λόγω αναιρεσιόντες υποστηρίζουν κατ' ουσίαν ότι, σύμφωνα με τη μέθοδο που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές, τα βασικά ποσά δεν καθορίζονται με

βάση τον σχετικό κύκλο εργασιών, αλλά με βάση κατ' αποκοπή ποσά που καθορίζονται σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα για επιχειρήσεις του μεγέθους τους, ήτοι για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες αποκαλούνται στην επίδικη απόφαση οι επιχειρήσεις της δεύτερης και της τρίτης κατηγορίας.

299 Από αυτό προκύπτει ότι, όσον αφορά τις επιχειρήσεις αυτές, έχει ήδη υπάρξει κατά πολύ υπέρβαση του ανωτάτου ορίου του 10 % του ολικού κύκλου εργασιών που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 στο αρχικό αυτό στάδιο υπολογισμού, οπότε, αν δεν ληφθεί υπόψη ενδεχόμενη μείωση βάσει της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία, τα πρόστιμα που τους επιβλήθηκαν καθορίστηκαν πράγματι στο επίπεδο του εν λόγω ανωτάτου ορίου και αντιστοιχούν συνεπώς στο ανώτατο ύψος του προστίμου.

300 Το επίπεδο αυτό του ύψους των προστίμων που επιβλήθηκαν στους εν λόγω αναιρεσείοντες συνεπάγεται άνιση μεταχείριση και παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας που θα ήσαν ιδιαίτερα έκδηλες αν γινόταν σύγκριση με το επίπεδο του ύψους του προστίμου που επιβλήθηκε στην ABB, η οποία αποτελεί τη μοναδική πολυεθνική επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον τομέα της αστικής θέρμανσης και αποτελεί αναμφισβήτητη την ηγετική επιχείρηση της συμπράξεως, δεδομένου ότι το τελευταίο αυτό ύψος δεν αντιπροσωπεύει παρά μικρό μόνο ποσοστό του ολικού κύκλου εργασιών της ABB πριν από τη μείωση βάσει της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία, ήτοι το 0,36 %.

301 Πρέπει ευθύς εξ αρχής να απορριφθεί ως απαράδεκτος ο λόγος αναίρεσεως που προέβαλε η LR A/S και με τον οποίο επιχειρείται να αποδειχθεί η παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχείρισεως, η οποία απορρέει από το

γεγονός ότι το ανώτατο ύψος του προστίμου επιβλήθηκε στην αναιρεσείουσα αυτή παρά τις ακόλουθες ελαφρυντικές περιστάσεις τις οποίες αυτή θεωρεί αναμφισβήτητες:

- δεν αποτελεί ηγετική επιχείρηση της συμπράξεως

- υπέστη σημαντική πίεση εκ μέρους της ABB, η οποία είναι πολύ ισχυρότερη επιχείρηση απ' ό,τι αυτή. Η παράβαση η οποία προσάπτεται στην LR A/S είναι επιπλέον πολύ λιγότερο σοβαρή από εκείνη η οποία προσάπτεται στην ABB·

- η LR A/S, δεδομένου ότι πραγματοποίησε μόνο το 36,8 % του κύκλου εργασιών της στην αγορά των σχετικών προϊόντων, δεν αποτελεί επιχείρηση εξειδικευμένη σε ένα και μόνο προϊόν·

- η σύμπραξη περιορίστηκε αρχικά στη Δανία και έλαβε κοινοτικές διαστάσεις μόνον επί μια σχετικά σύντομη περίοδο·

- δεν έχει αποδειχθεί το όφελος το οποίο η LR A/S αποκόμισε από τις παραβάσεις·

- υπάρχουν πολλές άλλες ελαφρυντικές περιστάσεις.

- 302 Έτσι όπως έχει διατυπωθεί, ο λόγος αυτός αναιρέσεως έχει ως αντικείμενο τη γενική επανεξέταση του προστίμου που επιβλήθηκε στη LR A/S και, στον βαθμό αυτό, είναι, σύμφωνα με τη νομολογία που υπενθυμίστηκε στις σκέψεις 245 και 246 της παρούσας αποφάσεως, απαράδεκτος στο στάδιο της αναιρετικής διαδικασίας.
- 303 Πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο της αιτήσεως αναιρέσεως, ο έλεγχος του Δικαστηρίου έχει ως σκοπό, αφενός, να εξετάζει σε ποιο βαθμό το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη, κατά τρόπον νομικώς ορθό, όλους τους ουσιώδεις παράγοντες για να εκτιμήσει τη σοβαρότητα μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς υπό το φως των άρθρων 85 της Συνθήκης και 15 του κανονισμού 17 και, αφετέρου, να εξακριβώσει αν το Πρωτοδικείο απάντησε επαρκώς κατά νόμο στο σύνολο των επιχειρημάτων που προέβαλε ο αναιρεσιών όσον αφορά την ακύρωση ή τη μείωση του προστίμου, όπως αναφέρθηκε ήδη στη σκέψη 244 της παρούσας αποφάσεως.
- 304 Στις σκέψεις όμως 198 έως 210 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής, 292 έως 301 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, και 299 έως 305 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Lögstör Rör κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο έκρινε, χωρίς να διαπράξει σφάλμα που να μπορεί να ελεγχθεί κατά το στάδιο της αναιρετικής διαδικασίας, ότι το επίπεδο του ύψους του προστίμου που επιβλήθηκε στους αναιρεσιώντες που ανήκουν στη δεύτερη και την τρίτη κατηγορία δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνεπάγεται άνιση μεταχείριση λόγω ιδίως του επιπέδου του ύψους του προστίμου που επιβλήθηκε στην ABB.
- 305 Το Πρωτοδικείο συνήγαγε το συμπέρασμα αυτό από εμπειριστατωμένη εξέταση της μεθόδου υπολογισμού του ύψους των προστίμων την οποία ακολούθησε η επίδικη απόφαση.
- 306 Συναφώς, το Πρωτοδικείο εξέθεσε ότι τα ποσά των προστίμων ορίστηκαν σε συνάρτηση με κάποια βασικά ποσά, τα οποία και αυτά καθορίστηκαν με βάση το

ποσό των 20 εκατομμυρίων ευρώ που αναφέρουν οι κατευθυντήριες γραμμές για πολύ σοβαρές παραβάσεις και στο οποίο έγιναν προσαρμογές για όλες τις οικείες επιχειρήσεις, ανάλογα ιδίως με το αντίστοιχο μέγεθός τους και τη σχετική σοβαρότητα της συμμετοχής τους στην παράβαση.

- 307 Έτσι, το βασικό ποσό καθορίστηκε στα 5 εκατομμύρια ευρώ για την Dansk Rørindustri, την LR A/S και την LR GmbH. Το Πρωτοδικείο τόνισε επίσης ότι το βασικό ποσό που ελήφθη υπόψη για την ABB καθορίστηκε στα 50 εκατομμύρια ευρώ για να ληφθεί υπόψη η θέση της επιχειρήσεως αυτής που αποτελεί έναν από τους κύριους ευρωπαϊκούς ομίλους στον οικείο τομέα.
- 308 Επιπλέον, το Πρωτοδικείο τόνισε ότι το βασικό ποσό που ελήφθη υπόψη από την ABB, μετά την προσαύξησή του λόγω της διάρκειας της παραβάσεως, προσαυξήθηκε περαιτέρω κατά 50 % λόγω επιβαρυντικών περιστάσεων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται το γεγονός ότι η ABB ήταν ηγετική επιχείρηση στο πλαίσιο της συμπράξεως.
- 309 Προκύπτει εξάλλου ότι τα ποσοστά που ελήφθησαν συναφώς υπόψη για την Dansk Rørindustri, την LR A/S και την LR GmbH καθορίστηκαν σε σημαντικά κατώτερα επίπεδα λαμβανομένων υπόψη των αντίστοιχων και λιγότερων σημαντικών ρόλων που οι επιχειρήσεις αυτές διαδραμάτισαν στη σύμπραξη, όπως τούτο προκύπτει, μεταξύ άλλων, από τη σκέψη 306 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Lögstör Rör κατά Επιτροπής.
- 310 Στις σκέψεις 210 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής, 298 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής,

και 304 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης *Lögstör Rör* κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο κατέληξε από τα ανωτέρω, χωρίς να πλανηθεί περί το δίκαιο, στο ότι, ενόψει του συνόλου των σχετικών παραγόντων που ελήφθησαν υπόψη, η διαφορά μεταξύ του σημείου αφετηρίας που ελήφθη υπόψη για την *Dansk Rørindustri*, την *LR A/S* και την *LR GmbH*, αφενός, και του σημείου αφετηρίας που ελήφθη υπόψη για την *ABB*, αφετέρου, είναι αντικειμενικά δικαιολογημένη.

311 Το βάσιμο του συμπεράσματος αυτού επιρρωννύεται εξάλλου από τις πολλές προσαρμογές που περιλαμβάνει η επίδικη απόφαση με βάση τη διάρκεια της παραβάσεως και τις επιβαρυντικές περιστάσεις και οι οποίες είναι πολύ διαφορετικές ανάλογα με τη σοβαρότητα της συμμετοχής εκάστης εμπλεκόμενης επιχειρήσεως στην επίμαχη παράβαση.

312 Όπως ορθώς έκρινε το Πρωτοδικείο, ιδίως, στις σκέψεις 442 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης *HFB κ.λπ.* κατά Επιτροπής και 278 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης *LR AF 1998* κατά Επιτροπής, από τις αρχές που υπενθυμίστηκαν στις σκέψεις 240 έως 243 της παρούσας απόφασης προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν υποχρεούται, κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων βάσει της σοβαρότητας και της διάρκειας της επίμαχης παραβάσεως, να εξασφαλίζει, σε περίπτωση που επιβάλλει πρόστιμα σε πολλές επιχειρήσεις εμπλεκόμενες στην ίδια παράβαση, ότι τα τελικά ποσά των προστίμων στα οποία καταλήγει ο υπολογισμός της για τις οικείες επιχειρήσεις αντανακλούν κάθε διαφοροποίηση μεταξύ των επιχειρήσεων αυτών όσον αφορά τον ολικό ή τον σχετικό κύκλο εργασιών τους.

313 Ορθώς συνεπώς το Πρωτοδικείο απέρριψε την ένσταση ελλείψεως νομιμότητας που προέβαλε ο όμιλος *Henss/Isoplus*, στον βαθμό που η ένσταση αυτή στηρίζεται στην έλλειψη νομιμότητας των κατευθυντηρίων γραμμών λόγω της παραβίασεως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, συνεπεία του ότι η μέθοδος υπολογισμού που περιέχουν οι κατευθυντήριες γραμμές δεν στηρίζεται στον κύκλο εργασιών των οικείων επιχειρήσεων.

- 314 Επομένως, ο λόγος αναιρέσεως που προέβαλε επί του σημείου αυτού ο όμιλος Henss/Isorplus δεν μπορεί να γίνει δεκτός.
- 315 Το Πρωτοδικείο ορθώς επίσης συνήγαγε από τις αρχές που υπενθυμίστηκαν στις σκέψεις 240 έως 243 της παρούσας αποφάσεως ότι δεν μπορεί να προσάπτεται στην Επιτροπή ότι επέβαλε ένα σημείο αφετηρίας το οποίο οδήγησε σε ένα τελικό ποσό προστίμου ανώτερο, ως ποσοστό του ολικού κύκλου εργασιών, από το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στην ABB.
- 316 Εξάλλου, στη βάση κατ' ουσίαν της ίδιας συλλογιστικής με αυτή που συνοψίστηκε στις σκέψεις 306 έως 310 της παρούσας αποφάσεως, το Πρωτοδικείο απέρριψε, στις σκέψεις 303 και 304 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, το επιχείρημα ότι η Επιτροπή δεν έλαβε επαρκώς υπόψη τον σχετικό κύκλο εργασιών της LR A/S, πράγμα το οποίο είχε ως αποτέλεσμα να επιβληθεί στην εταιρία αυτή ένα πρόστιμο που συνεπάγεται διακρίσεις σε σχέση με τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στις επιχειρήσεις της τρίτης κατηγορίας.
- 317 Ο λόγος αναιρέσεως που προβλήθηκε επί του σημείου αυτού από την LR A/S, στον βαθμό που είναι παραδεκτός, δεν μπορεί συνεπώς να ευδοκιμήσει.
- 318 Ο λόγος αναιρέσεως που αντλείται από δυσμενή διάκριση σε σχέση με τις επιχειρήσεις της τέταρτης κατηγορίας και τον οποίο προέβαλε η εν λόγω αναιρεσείουσα δεν είναι παραδεκτός στο πλαίσιο της παρούσας αναιρετικής διαδικασίας, δεδομένου ότι από το δικόγραφο της προσφυγής το οποίο η εταιρία αυτή κατέθεσε ενώπιον του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι τέτοιος λόγος δεν είχε προβληθεί με την προσφυγή.

- 319 Με βάση την ίδια συλλογιστική που αναπτύχθηκε στις σκέψεις 306 έως 310 της παρούσας αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε επίσης, χωρίς ουδόλως να πλανηθεί περί το δίκαιο, ότι τα ως άνω επιβληθέντα πρόστιμα δεν είναι δυσανάλογα.
- 320 Δεδομένου, αφενός, ότι το Πρωτοδικείο, κατά την εκτίμηση του αναλογικού χαρακτήρα του ύψους των προστίμων, έλαβε υπόψη, κατά τρόπο νομικά ορθό, όλους τους παράγοντες που είναι ουσιώδεις για την εκτίμηση της σοβαρότητας μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς με γνώμονα τα άρθρα 85 της Συνθήκης και 15 του κανονισμού 17 και, αφετέρου, ότι δεν αποδείχθηκε ότι το Πρωτοδικείο δεν απάντησε επαρκώς κατά νόμο στο σύνολο των επιχειρημάτων που προέβαλαν οι αναιρεσείοντες με σκοπό την κατάργηση ή τη μείωση του προστίμου, τα επιχειρήματα που προέβαλαν οι αναιρεσείοντες αυτοί και τα οποία αποσκοπούν στο να αποδειχθεί ότι κάποιος από τους ως άνω παράγοντες ελήφθη μόνο ανεπαρκώς υπόψη από το Πρωτοδικείο, είναι απαράδεκτα στο στάδιο της αναιρετικής διαδικασίας.
- 321 Η Dansk Rørindustri και η LR GmbH προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι δεν έκρινε ελαττωματική την επίδικη απόφαση για τον λόγο ότι η εφαρμογή του ανωτάτου ορίου, που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, στο τελικό ύψος του προστίμου είχε ως αποτέλεσμα ότι, για ορισμένες επιχειρήσεις μεταξύ των οποίων και οι αναιρεσείουσες αυτές, οι προσαρμογές του βασικού ποσού, που ήσαν ευνοϊκές για τις επιχειρήσεις αυτές από απόλυτη ή σχετική άποψη, δεν επηρέασαν το τελικό αυτό ποσό, καθόσον πραγματοποιήθηκαν επί του ποσού που υπερέβαινε το ανώτατο όριο, ενώ, για άλλες επιχειρήσεις εμπλεκόμενες στην ίδια σύμπραξη, οι προσαρμογές αυτές επηρέασαν πράγματι το τελικό ύψος του προστίμου που τους επιβλήθηκε. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα είναι αντίθετο προς την αρχή της ίσης μεταχείρισεως.
- 322 Συναφώς, η LR GmbH επικρίνει το γεγονός ότι η σχετικά μικρότερη διάρκεια της παραβάσεως που ελήφθη υπόψη κατ' αυτής σε σχέση με τις λοιπές επιχειρήσεις όπως είναι η ABB δεν επηρέασε το τελικό ύψος του προστίμου της ενώ, για άλλες

επιχειρήσεις όπως η Brugg και ΚΕ ΚΕΛΙΤ, τούτο πράγματι συνέβη, οπότε το τελικό ύψος του προστίμου τους δεν χρειάστηκε να μειωθεί στο επίπεδο του ανωτάτου ορίου που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17. Η Dansk Rørindustri προσάπτει, ειδικότερα, στο Πρωτοδικείο ότι η μείωση της διάρκειας της παραβάσεως που ελήφθη υπόψη δεν επηρέασε το τελικό ύψος του προστίμου της.

323 Όπως όμως απορρέει από τις σκέψεις 278 έως 283 της παρούσας αποφάσεως, ένα τέτοιο αποτέλεσμα δεν μπορεί να επικρίνεται από την άποψη της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, καθόσον αποτελεί απλή συνέπεια της εφαρμογής του εν λόγω ανωτάτου ορίου στο τελικό ύψος του προστίμου, δεδομένου ότι, για τις αναιρεσείουσες αυτές, υπήρξε τελικώς υπέρβαση του εν λόγω ανωτάτου ορίου.

324 Πρέπει να εξεταστούν επιπλέον τρεις ειδικές αιτιάσεις που αντλούνται από παραβίαση των αρχών της ισότητας και της αναλογικότητας.

325 Κατ' αρχάς, στο πλαίσιο του πρώτου λόγου της αναιρέσεως, η LR A/S προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι απέρριψε, στη σκέψη 308 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, το επιχειρήμά της ότι το πρόστιμο είναι δυσανάλογο, στον βαθμό που η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη την ικανότητα της αναιρεσείουσας αυτής να καταβάλει το πρόστιμο και καθόρισε έτσι το ύψος του προστίμου σε επίπεδο που απειλεί την επιβίωσή της.

326 Ο λόγος αυτός όμως δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

327 Συγκεκριμένα, ορθώς το Πρωτοδικείο έκρινε, στην εν λόγω σκέψη, ότι η Επιτροπή δεν υποχρεούται να λαμβάνει υπόψη την ελλειμματική οικονομική κατάσταση μιας επιχειρήσεως, δεδομένου ότι η αναγνώριση μιας τέτοιας υποχρεώσεως θα ισοδυναμούσε με παροχή αδικαιολόγητου από απόψεως ανταγωνισμού πλεονεκτήματος στις επιχειρήσεις που έχουν προσαρμοστεί λιγότερο στους όρους της αγοράς (βλ. υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 1983, IAZ International Belgium κ.λπ. κατά Επιτροπής, 96/82 έως 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 και 110/82, Συλλογή 1983, σ. 3369, σκέψεις 54 και 55).

328 Εν συνεχεία, με τον δεύτερο λόγο της αναιρέσεως, η ΚΕ KELIT προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, στις σκέψεις 167, 169 και 170 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ΚΕ KELIT κατά Επιτροπής, ότι δεν μπορούσε να προσάπτεται στην Επιτροπή ότι προσ αύξησε κατά 10 % το πρόστιμο που της επιβλήθηκε λόγω της διάρκειας της παραβάσεως που της καταλογίστηκε, ήτοι δεκαπέντε περίπου μήνες, ενώ, αν η διάρκεια αυτή ήταν δώδεκα μηνών, δεν θα είχε υποστεί για τον λόγο αυτό καμία προσ αύξηση.

329 Όσον αφορά παράβαση μέσης διάρκειας κατά την έννοια του σημείου 1, Β, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών –ήτοι παράβαση ενός έως πέντε ετών για την οποία η ανώτατη προσ αύξηση μπορεί να φθάσει στο 50 %–, η προσ αύξηση, που οφείλεται λόγω των τριών μηνών που υπερβαίνουν την περίοδο του ενός έτους για την οποία δεν προβλέπεται κανένα πρόσθετο ποσό, όπως προκύπτει από το σημείο 1, Β, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, των ίδιων κατευθυντηρίων γραμμών, θα έπρεπε να υπολογιστεί κατά τρόπον γραμμικό για κάθε μήνα που υπερβαίνει το όριο. Η οφειλόμενη προσ αύξηση θα ήταν συνεπώς 1,042 % ανά μήνα, το δε 50 % θα κατενέμετο στους 48 μήνες, ήτοι 3,126 % για τους τρεις μήνες της υπερβάσεως.

- 330 Η γραμμική αυτή προσέγγιση επιβάλλεται δυνάμει της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, σύμφωνα με την οποία οι διαφορές μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέσχον στη σύμπραξη όσον αφορά τη διάρκεια της παραβάσεως πρέπει να ανταναικλώνονται στο ύψος του προστίμου.
- 331 Το ίδιο το Πρωτοδικείο ενήργησε εξάλλου κατ' αυτόν τον τρόπο στις σκέψεις 214 έως 216 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής, καθόσον μείωσε το πρόστιμο κατά 1 % ανά μήνα, για τους μήνες για τους οποίους η παράβαση δεν είχε, κατ' αυτό, αποδειχθεί.
- 332 Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο παραβίασε την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως μη εφαρμόζοντας την ίδια προσέγγιση έναντι της ΚΕ KELIT (βλ. υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-280/98 P, Weig κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-9757, σκέψη 63).
- 333 Ο λόγος αυτός αναιρέσεως δεν είναι βάσιμος.
- 334 Στις σκέψεις 167 έως 171 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ΚΕ KELIT κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο έκρινε κατ' ουσίαν ότι η διάρκεια της παραβάσεως που ελήφθη υπόψη για την ΚΕ KELIT δεν ήταν δυσανάλογη λόγω του ότι η Επιτροπή, με την επίδικη απόφαση, δεν στηρίχθηκε σε μια τέτοια γραμμική προσέγγιση.
- 335 Όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 170 και 178 της επίδικης αποφάσεως, στις οποίες αναφέρεται το Πρωτοδικείο στη σκέψη 170 της εν λόγω αναιρεσι-

βαλλομένης απόφασης, η Επιτροπή έλαβε υπόψη, για όλες τις επιχειρήσεις, το γεγονός ότι, πρώτον, οι ρυθμίσεις, στην αρχή, ήταν ατελείς και περιορισμένης ισχύος εκτός της δανικής αγοράς, δεύτερον, ότι οι ρυθμίσεις αυτές είχαν ανασταλεί μεταξύ τέλους 1993 και αρχών 1994 και, τρίτον, ότι δεν έφθασαν στο απόγειο της ανάπτυξής τους παρά με τη σύμπραξη σε κοινοτικό επίπεδο που δημιουργήθηκε το 1994 και το 1995.

336 Λαμβανομένης υπόψη της ευρείας εξουσίας εκτιμήσεως της Επιτροπής στον τομέα του καθορισμού του ύψους του προστίμου, το Πρωτοδικείο μπορούσε να συναγάγει χωρίς να πλανηθεί περί το δίκαιο ότι η προσαύξηση λόγω της διάρκειας της παραβάσεως που επιβλήθηκε στην ΚΕ ΚΕΛΙΤ δεν συνιστούσε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως.

337 Όσον αφορά το επιχείρημα που προέβαλε η ΚΕ ΚΕΛΙΤ και το οποίο αντλείται από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει βεβαίως ότι η άσκηση αρμοδιότητας πλήρους δικαιοδοσίας δεν μπορεί να συνεπάγεται, κατά την επιμέτρηση των προστίμων, διακρίσεις μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέσχον σε συμφωνία αντίθετη προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και ότι, αν το Πρωτοδικείο σκοπεύει να αποκλίσει, ειδικώς έναντι μιας από τις επιχειρήσεις αυτές, από τη μέθοδο υπολογισμού της Επιτροπής την οποία δεν έχει αμφισβητήσει, πρέπει να εξηγήσει τους λόγους με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2003, C-338/00 P, Volkswagen κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-9189, σκέψη 146).

338 Ωστόσο, η αρχή αυτή δεν μπορεί να εφαρμοστεί στη συγκεκριμένη περίπτωση, δεδομένου ότι δεν αμφισβητείται ότι το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στην ΚΕ ΚΕΛΙΤ δεν καθορίστηκε από το Πρωτοδικείο στο πλαίσιο της ασκήσεως της πλήρους δικαιοδοσίας του, αλλά από την Επιτροπή με την επίδικη απόφαση.

- 339 Επιπλέον, από τον συνδυασμό των σκέψεων 55 και 215 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο δεν σκόπευε να αποκλίσει από τη μέθοδο υπολογισμού που ακολούθησε η Επιτροπή, αλλά, αντιθέτως, θέλησε να εξασφαλίσει ότι οι τρεις παράγοντες που έλαβε υπόψη η Επιτροπή κατά την εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως, όπως αναφέρθηκε στη σκέψη 335 της παρούσας αποφάσεως, θα ανακλαστούν στην περίοδο που ελήφθη υπόψη για την Dansk Rørindustri.
- 340 Περαιτέρω, δεν απεδείχθη ότι η κατάσταση της ΚΕ KELIT είναι συγκρίσιμη με εκείνη της Dansk Rørindustri, δεδομένου ότι, ιδίως, πρόκειται, όσον αφορά την πρώτη επιχείρηση, για παράβαση μέσης διάρκειας κατά την έννοια του σημείου του σημείου 1, Β, των κατευθυντηρίων γραμμών, ήτοι ενός έως πέντε ετών, ενώ στη δεύτερη επιχείρηση καταλογίστηκε παράβαση μακράς διάρκειας κατά την έννοια της ίδιας διατάξεως, ήτοι πέραν των πέντε ετών.
- 341 Τέλος, με τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως, η Brugg επικρίνει τις σκέψεις 149 έως 157 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής.
- 342 Κατ' αυτήν, η Επιτροπή χρησιμοποίησε ως ειδικό σημείο αφετηρίας του υπολογισμού του προστίμου για τις επιχειρήσεις αντιστοίχως της τρίτης και της τετάρτης κατηγορίας έναν, καθεαυτό πρόσφορο, λόγο πέντε προς ένα.
- 343 Ωστόσο, δεδομένου ότι το βασικό ποσό που ελήφθη υπόψη για τις επιχειρήσεις της τρίτης κατηγορίας υπερβαίνει ήδη το ανώτατο όριο του 10 % που διαλαμβάνεται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ο λόγος αυτός εγκαταλείφθηκε λόγω της μείωσης του ποσού αυτού στο ύψος του ανωτάτου ορίου.

344 Πρέπει συνεπώς, κατά την εν λόγω αναιρεσείουσα, να μειωθεί επίσης το βασικό ποσό που ελήφθη υπόψη για τις επιχειρήσεις της τετάρτης κατηγορίας, προκειμένου να αποκατασταθεί στο στάδιο αυτό του υπολογισμού ο λόγος πέντε προς ένα.

345 Ο λόγος αυτός αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

346 Συγκεκριμένα, ορθώς το Πρωτοδικείο απέρριψε τον λόγο αυτόν με το αιτιολογικό, που διατυπώθηκε στη σκέψη 155 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής, ότι δεν μπορούσε να θεωρηθεί δυσμενής διάκριση το γεγονός ότι το σημείο αφετηρίας που ελήφθη υπόψη, για τις επιχειρήσεις της τρίτης κατηγορίας, κατέληξε σε ποσά τα οποία έπρεπε να μειωθούν, για να ληφθεί υπόψη το όριο του 10% του κύκλου εργασιών που προβλέπει το άρθρο 15 του κανονισμού 17, ενώ μια τέτοια μείωση δεν ήταν αναγκαία για τις επιχειρήσεις της τετάρτης κατηγορίας. Η διαφορετική αυτή μεταχείριση αποτελεί συγκεκριμένα απλώς την άμεση συνέπεια του ανωτάτου ορίου στο οποίο υπόκεινται τα πρόστιμα βάσει του εν λόγω κανονισμού, του οποίου η νομιμότητα δεν αμφισβητήθηκε και το οποίο εφαρμόζεται, προφανώς, μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες το ύψος του εξεταζομένου προστίμου έχει υπερβεί το 10% του κύκλου εργασιών της οικείας επιχειρήσεως, όπως αναφέρθηκε στις σκέψεις 278 έως 283 της παρούσας αποφάσεως.

347 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι οι λόγοι αναιρέσεως που προέβαλαν οι αναιρεσείοντες και οι οποίοι αντλούνται από παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως πρέπει να απορριφθούν στο σύνολό τους.

γ) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλεί ο όμιλος Henss/Isorplus από προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας κατά την εκτίμηση των επιβαρυντικών περιστάσεων

348 Με το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, ο όμιλος Henss/Isorplus προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι πλανήθηκε περί το δίκαιο απορρίπτοντας, στις σκέψεις 474 έως 481 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, την ένσταση ελλείψεως νομιμότητας που προεβλήθη κατά των κατευθυντηρίων γραμμών και, ειδικότερα, κατά του σημείου 2, δεύτερη περίπτωση, των κατευθυντηρίων αυτών γραμμών, που προβλέπει αύξηση του βασικού ποσού «εάν συντρέχουν ειδικές επιβαρυντικές περιστάσεις, π.χ. στις ακόλουθες περιπτώσεις: [...] παντελής άρνηση συνεργασίας, ή ακόμη και απόπειρες παρεμπόδισης της έρευνας κατά τη διεξαγωγή της».

349 Κατά τον αναιρεσειόντα αυτόν, οι κατευθυντήριες γραμμές ενέχουν, επί του σημείου αυτού, προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και, κατά συνέπεια, πρέπει να κηρυχθούν ανεφάρμοστες, καθόσον η επιβαρυντική αυτή περίσταση εφαρμόζεται αφ ης στιγμής μια επιχείρηση ασκήσει τα δικαιώματά της άμυνας, ιδίως αν αρνηθεί, σύμφωνα με τη νομολογία, να παράσχει πληροφορίες κατά την έννοια του άρθρου 11 του κανονισμού 17, με το αιτιολογικό ότι οι πληροφορίες αυτές θα συντελούσαν στη δική της ενοχοποίηση.

350 Η αιτίαση αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

351 Συγκεκριμένα, όπως το Πρωτοδικείο ορθώς υπενθύμισε στη σκέψη 475 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, η συμπεριφορά της επιχειρήσεως κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας μπορεί να συμπεριληφθεί στα στοιχεία τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-298/98 P, Finnboard κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-10157, σκέψη 56).

- 352 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 478 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης απόφασεως, το σημείο 2, δεύτερη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι σε μια επιχείρηση η οποία, αμφισβητώντας τη θέση της Επιτροπής, δεν προσφέρει άλλη συνεργασία παρά μόνον εκείνη την οποία υποχρεούται να προσφέρει από τον κανονισμό 17 δεν θα επιβληθεί, για τον λόγο αυτόν, προσαυξημένο πρόστιμο (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Finnboard κατά Επιτροπής, σκέψη 58).
- 353 Κατά συνέπεια, η επιβαρυντική κατάσταση που συνίσταται στην παντελή άρνηση συνεργασίας, ή ακόμη και στις απόπειρες παρεμπόδισης της έρευνας κατά τη διεξαγωγή της, δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση που απλώς ασκούνται τα δικαιώματα άμυνας.
- 354 Επιπλέον, με το δεύτερο σκέλος του τρίτου του λόγου αναιρέσεως, ο όμιλος Henss/Isorplus προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι πλανήθηκε περί το δίκαιο κρίνοντας, στις σκέψεις 555 έως 565 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ΗΦΒ κ.λπ. κατά Επιτροπής, ότι το θεμελιώδες δικαίωμά του να αμυνθεί δεν προσεβλήθη καθόσον η Επιτροπή έλαβε υπόψη ως επιβαρυντική κατάσταση κατ' αυτού το γεγονός ότι επιχείρησε να εξαπατήσει το εν λόγω θεσμικό όργανο όσον αφορά τις πραγματικές σχέσεις μεταξύ των επιχειρήσεων του ομίλου αυτού.
- 355 Κατά τον εν λόγω αναιρεσίοντα, κακώς το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή μπορούσε να του προσάψει ότι αμφισβήτησε την ύπαρξη σχέσεων εμπιστοσύνης στο δίκαιο των εταιριών και ότι δεν αποκάλυψε αυστηρά εμπιστευτικές καταπιστευτικές σχέσεις μεταξύ διαφόρων εταιριών.
- 356 Ενεργώντας έτσι, ο όμιλος Henss/Isorplus δεν άσκησε παρά το δικαίωμά του άμυνας, οπότε τα πραγματικά αυτά περιστατικά δεν μπορούσε η Επιτροπή να τα λάβει υπόψη κατ' αυτού ως επιβαρυντικές περιστάσεις.

- 357 Το επιχείρημα αυτό στηρίζεται σε εσφαλμένη ανάγνωση των σκέψεων 556 έως 560 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.
- 358 Συγκεκριμένα, με τις σκέψεις αυτές, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ο εν λόγω όμιλος, κατά τη διοικητική διαδικασία, δεν περιορίστηκε στο να αμφισβητήσει την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και τη νομική θέση της Επιτροπής, αλλά παρέσχε σε αυτή ελλιπή και εν μέρει ανακριβή στοιχεία.
- 359 Το Πρωτοδικείο συνήγαγε το συμπέρασμα αυτό κατόπιν μιας κατ' αρχήν κυρίαρχης εκτιμήσεως των αποδεικτικών στοιχείων που του υποβλήθηκαν, ειδικότερα δε κατόπιν εξετάσεως των απαντήσεων στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών, καθώς και των παρατηρήσεων επί της ανακοινώσεως αιτιάσεων που υπέβαλε ο όμιλος Henss/Isoplus.
- 360 Τελικώς, αντίθετα προς όσα υποστηρίζει ο εν λόγω αναιρεσειών, η σκέψη 557 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ΗΦΒ κ.λπ. κατά Επιτροπής δεν συνεπάγεται ότι το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η αίτηση παροχής πληροφοριών που απεστάλη στον αναιρεσειόντα, βάσει του άρθρου 11 του κανονισμού 17, περιείχε ερώτημα που αφορούσε ειδικώς τις καταπιστευτικές σχέσεις μεταξύ των επιχειρήσεων του εν λόγω ομίλου, σχέσεις τις οποίες εξάλλου η Επιτροπή δεν έπρεπε ούτε μπορούσε να γνωρίζει.
- 361 Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε μόνον ότι ο εν λόγω αναιρεσειών, απαντώντας σε μια γενικότερη ερώτηση με την οποία του ζητήθηκε ο προσδιορισμός όλων των στοιχείων που αφορούσαν τις συσκέψεις που είχαν πραγματοποιηθεί με τις ανταγωνίστριες εταιρίες και, ιδίως, όσον αφορά τους μετασχόντες στις σκέψεις αυτές, το όνομά τους, την επιχείρηση και τα καθήκοντα, παρέσχε ορισμένα ελλιπή και εν μέρει ανακριβή στοιχεία.

362 Επομένως, δεν υφίσταται προδήλως επί του σημείου αυτού καμία αντίφαση μεταξύ της διαπιστώσεως αυτής και της δικογραφίας. Κατά συνέπεια, το διαδικαστικό ελάττωμα που προβάλλει συναφώς ο όμιλος Henss/Isorlus ως τμήμα του εβδομού λόγου του αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

363 Κατόπιν των προεκτεθέντων, οι λόγοι αναιρέσεως που προέβαλε ο όμιλος Henss/Isorlus και οι οποίοι αντλούνται από προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας κατά την εκτίμηση των επιβαρυντικών περιστάσεων πρέπει να απορριφθούν.

δ) Επί του λόγου αναιρέσεως που αντλεί η LR A/S από το ότι δεν ελήφθησαν υπόψη ελαφρυντικές περιστάσεις

364 Με τον τρίτο λόγο της αναιρέσεως, η LR A/S προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, στις σκέψεις 336 έως 346 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, ότι η Επιτροπή μπορούσε θεμιτώς να θεωρήσει ότι ουδεμία ελαφρυντική περίσταση έπρεπε να ληφθεί υπόψη ως προς αυτήν.

365 Επί του σημείου αυτού, η LR A/S υποστηρίζει, κατ' αρχάς, ότι έπρεπε να τύχει μειώσεως λόγω των ακόλουθων ελαφρυντικών περιστάσεων:

- της υποδεέστερης κατάστασής της σχετικά με την ABB, η οποία αποτελεί τον ισχυρότερο επιχειρηματία και τον μοναδικό πολυεθνικό όμιλο στον τομέα της αστικής θέρμανσης, καθώς και την ηγετική επιχείρηση της συμπράξεως

— της οικονομικής πίεσης που άσκησε η ABB στη LR A/S τόσο για να μετάσχει στη σύμπραξη όσο και για να εκτελέσει τις αποφάσεις που έλαβε το καρτέλ·

— του γεγονότος ότι οι παραβάσεις που καταλογίστηκαν στην ABB ήταν πολύ πιο σοβαρές από εκείνες που καταλογίστηκαν στη LR A/S.

366 Ορθώς όμως το Πρωτοδικείο έκρινε, μεταξύ άλλων, στη σκέψη 338 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης απόφασης, ότι το μεσαίο μέγεθος της αναιρεσείουσας αυτής δεν μπορούσε να αποτελεί ελαφρυντική περίσταση.

367 Όσον αφορά ειδικότερα τη θέση της σε σχέση με την ABB, η LR A/S ισχυρίζεται ότι, αντίθετα προς όσα έκρινε το Πρωτοδικείο στη σκέψη 339 της ίδιας αναιρεσιβαλλομένης απόφασης, η υποχρέωση καθορισμού του ύψους του προστίμου που της επιβλήθηκε με βάση όλους τους επιμέρους κρίσιμους παράγοντες καθιστούσε αναγκαίο οι πιέσεις που άσκησε η ABB στις λοιπές επιχειρήσεις που μετέσχον στη σύμπραξη, όπως η LR A/S, να έχουν ως αποτέλεσμα μια προς τα κάτω προσαρμογή του δικού της προστίμου και όχι μόνο μια προς τα άνω προσαρμογή του προστίμου της ABB.

368 Η τελευταία αυτή προσαρμογή δεν εξασφαλίζει εξάλλου το ότι το πρόστιμο αντικατοπτρίζει ενδεχόμενες διαφορές μεταξύ της καταστάσεως της LR A/S και της καταστάσεως άλλων επιχειρήσεων που δεν υπέστησαν ή υπέστησαν σε μικρότερο βαθμό τέτοιες πιέσεις και έχει ως αποτέλεσμα συστηματική δυσμενή διάκριση της αναιρεσείουσας αυτής έναντι των εν λόγω επιχειρήσεων.

- 369 Δεν μπορεί όμως να προσάπτεται στο Πρωτοδικείο ότι απέρριψε την εν λόγω αιτίαση, με το αιτιολογικό ότι η LR A/S θα μπορούσε να καταγγείλει τις πιέσεις που υφίστατο στις αρμόδιες αρχές και να υποβάλει στην Επιτροπή καταγγελία κατ'εφαρμογή του άρθρου 3 του κανονισμού 17, αντί να μετάσχει στη σύμπραξη.
- 370 Η ύπαρξη τέτοιων πιέσεων ουδόλως μεταβάλλει, συγκεκριμένα, το υποστατό και τη σοβαρότητα της παραβάσεως που διέπραξε η εν λόγω αναιρεσίουσα.
- 371 Τέλος, η LR A/S βάλλει κατά της σκέψεως 345 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής, με την οποία το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η εφαρμογή εκ μέρους της αναιρεσίουσας αυτής ενός προγράμματος συμμορφώσεως προς το κοινοτικό δίκαιο δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί ελαφρυντική περίπτωση έχουσα ως αποτέλεσμα τη μείωση του προστίμου. Το Πρωτοδικείο δεν έλαβε έτσι υπόψη μια εδραιωμένη πρακτική.
- 372 Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό.
- 373 Το Πρωτοδικείο, συγκεκριμένα, ουδόλως πλανήθηκε περί το δίκαιο κρίνοντας, στην οικεία σκέψη της εν λόγω αποφάσεως, ότι, ναι μεν είναι βεβαίως σημαντικό το ότι η LR A/S έλαβε μέτρα για να εμποδίσει τη διάπραξη νέων παραβάσεων του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού από το προσωπικό της στο μέλλον, πλην όμως το γεγονός αυτό ουδόλως μεταβάλλει το υποστατό της παραβάσεως που διαπιστώθηκε εν προκειμένω. Ορθώς το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η ως άνω περίπτωση, αυτή καθεαυτή, δεν υποχρέωνε την Επιτροπή να μειώσει, λόγω ελαφρυντικής περιστάσεως, το ύψος του προστίμου της αναιρεσίουσας αυτής.

374 Κατόπιν των προεκτεθέντων, πρέπει να απορριφθεί ο εξετασθείς λόγος αναιρέσεως.

ε) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούν ο όμιλος Henss/Isorplus και η LR A/S από το ότι δεν ελήφθη υπόψη ή ελήφθη ανεπαρκώς υπόψη η συνεργασία τους κατά τη διοικητική διαδικασία

375 Με το πρώτο σκέλος του τρίτου του λόγου αναιρέσεως, ο όμιλος Henss/Isorplus προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, στις σκέψεις 607 έως 623 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, ότι ορθώς η Επιτροπή δεν του χορήγησε μείωση του ύψους του προστίμου βάσει της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία και ότι, κατά συνέπεια, το εν λόγω θεσμικό όργανο δεν παρέβη το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 επί του σημείου αυτού.

376 Συναφώς, ο όμιλος Henss/Isorplus προσάπτει στο Πρωτοδικείο, κατ' αρχάς, ότι έκρινε, στις σκέψεις 609 και 610 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι ορθώς η Επιτροπή δεν του χορήγησε μείωση βάσει του σημείου 3, έκτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών, με το αιτιολογικό ότι μια τέτοια μείωση προϋποθέτει ότι πρόκειται για παράβαση η οποία δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία, ενώ μια σύμπραξη παρεμφερής με την επίμαχη εμπίπτει σαφώς στο εν λόγω πεδίο, όπως αυτό περιγράφεται στο κεφάλαιο Α, σημείο 1, της ανακοινώσεως αυτής.

377 Το κείμενο αυτού του κεφαλαίου Α, σημείο 1, δεν αναφέρει ότι η εν λόγω ανακοίνωση εφαρμόζεται αποκλειστικά σε τέτοιες παραβάσεις.

- 378 Ομοίως δεν απορρέει από την ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία ότι η Επιτροπή μπορεί να λαμβάνει υπόψη μερικές ομολογίες ή συνεργασίες μόνο βάσει της ανακοινώσεως αυτής. Μια τόσο περιοριστική ερμηνεία θα ήταν, εν πάση περιπτώσει, αντίθετη προς το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και προς την αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας ως γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου.
- 379 Η επιχειρηματολογία του ομίλου Henss/Isoplus επί του σημείου αυτού προέρχεται από μια εσφαλμένη ανάγνωση των σκέψεων 609 και 610 της ίδιας αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.
- 380 Συγκεκριμένα, με βάση μια ερμηνεία του σημείου 3, έκτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών, η οποία εξάλλου δεν παρουσιάζει καμία πλάνη περί το δίκαιο, το Πρωτοδικείο απλώς διαπίστωσε ότι η ειδική ελαφρυντική περίπτωση που περιλαμβάνεται στη διάταξη αυτή εφαρμόζεται μόνο στις παραβάσεις που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία.
- 381 Είναι όμως αναμφισβήτητο, όπως τονίζει το Πρωτοδικείο, ότι πρόκειται στη συγκεκριμένη περίπτωση για σύμπραξη και, κατά συνέπεια, για παράβαση που όντως εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω ανακοινώσεως.
- 382 Κατά συνέπεια, ορθώς το Πρωτοδικείο κατέληξε ότι δεν μπορεί να προσάπτεται στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη τη συνεργασία του αναιρεσιβόλου αυτού στο πλαίσιο της εν λόγω ελαφρυντικής περιστάσεως.

- 383 Ο όμιλος Henss/Isoplus υποστηρίζει, εν συνεχεία, ότι η τελευταία περίοδος του σημείου 615 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης απόφασεως παρουσιάζει διαδικαστικό ελάττωμα, καθόσον στη δικογραφία αναφέρεται ότι, με την απάντησή τους στην ανακοίνωση αιτιάσεων, όλες οι εταιρίες που ανήκουν στον όμιλο αυτό αναγνώρισαν ότι μετέσχον στη σύμπραξη σε κοινοτικό επίπεδο μεταξύ του τέλους του 1994 και των αρχών του 1996.
- 384 Με την αιτίαση αυτή, ο εν λόγω αναιρεσείων προσάπτει κατ' ουσίαν στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε ότι η εκ μέρους των οικείων εταιριών του εν λόγω ομίλου αμφισβήτηση, με τις παρατηρήσεις τους επί της ανακοινώσεως αιτιάσεων, της συμμετοχής τους, στη σύμπραξη, δεν περιοριζόταν στην περίοδο πριν από τον Οκτώβριο του 1994, αλλά ίσχυε για όλη τη διάρκεια της παραβάσεως που ελήφθη υπόψη.
- 385 Από την επιχειρηματολογία που ανέπτυξε συναφώς ο όμιλος Henss/Isoplus ενώπιον του Δικαστηρίου ουδόλως μπορεί να αποδειχθεί ότι, επί του σημείου αυτού, το Πρωτοδικείο παρερμήνευσε το περιεχόμενο της απαντήσεως στην ανακοίνωση αιτιάσεων, ερμηνεύοντάς την ως εάν με το έγγραφο αυτό οι οικείες εταιρίες του ομίλου αυτού αμφισβήτησαν τη συμμετοχή τους στη σύμπραξη για όλη τη διάρκειά της.
- 386 Επομένως, δεν προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας ότι οι διαπιστώσεις του Πρωτοδικείου είναι επί του σημείου αυτού ελαττωματικές λόγω ουσιαστικής ανακρίβειας.

- 387 Ο όμιλος Henss/Isoplus ισχυρίζεται τέλος ότι, αντίθετα προς όσα έκρινε το Πρωτοδικείο, η Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη, δυνάμει του κεφαλαίου Δ της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία, να του χορηγήσει σημαντική μείωση του ύψους του προστίμου.
- 388 Αντίθετα προς τα κεφάλαια Β και Γ της ανακοινώσεως αυτής, για τη χορήγηση μειώσεως δυνάμει του εν λόγω κεφαλαίου Δ δεν απαιτείται συνεχής και πλήρης συνεργασία, αλλά η μείωση αυτή εξαρτάται από την προϋπόθεση και μόνο της παροχής, πριν από την αποστολή ανακοινώσεως αιτιάσεων, ορισμένων πληροφοριών ή ορισμένων εγγράφων ή άλλων αποδεικτικών στοιχείων που συμβάλλουν στην επιβεβαίωση του υποστατού της διαπραχθείσας παραβάσεως.
- 389 Τόσο όμως το Πρωτοδικείο, στη σκέψη 617 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, όσο και η Επιτροπή, κατά την ακρόαση και στις αιτιολογικές σκέψεις 110 και 180 της επίδικης αποφάσεως, αναγνώρισαν ότι η συνεργασία και οι ομολογίες των αναιρεσιδόντων, έστω και αν δεν ήσαν παρά μερικές, πληρούσαν κατ' αρχήν τις προϋποθέσεις εφαρμογής του κεφαλαίου Δ, σημείο 2, πρώτη περίπτωση, της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία.
- 390 Κατά τον όμιλο Henss/Isoplus, η Επιτροπή δεν μπορούσε να του αρνηθεί το ευεργέτημα της μειώσεως αυτής λόγω της υπάρξεως επιβαρυντικών περιστάσεων ή λόγω του ότι, κατά την άσκηση των δικαιωμάτων του άμυνας, δεν αποκάλυψε στην Επιτροπή ορισμένες περιστάσεις, ή λόγω του ότι της παρέσχε ορισμένα εσφαλμένα στοιχεία ή αμφισβήτησε ορισμένα πραγματικά περιστατικά.

- 391 Η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί.
- 392 Βεβαίως, όπως τονίζει ο εν λόγω αναιρεσείων, από τη σκέψη 617 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ΗΦΒ κ.λπ. κατά Επιτροπής προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο του αναγνώρισε μια συνεργασία, αν και όχι καθοριστική, και μια ομολογία, αν και μερική.
- 393 Ωστόσο, το Πρωτοδικείο, ορθώς και χωρίς να πλανηθεί περί το δίκαιο κατά τρόπο που να μπορεί να ελεγχθεί στο στάδιο της αναιρετικής διαδικασίας, έκρινε ότι τα πληροφοριακά αυτά στοιχεία που παρέσχε ο εν λόγω αναιρεσείων και από τα οποία μπορούσαν, κατ' αρχήν, να προκύψουν καταστάσεις που να καθιστούν δυνατή τη μείωση του ύψους του προστίμου βάσει του κεφαλαίου Δ, σημείο 2, της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία δεν έπρεπε αναγκαστικά να οδηγήσουν την Επιτροπή να αναγνωρίσει στον αναιρεσείοντα αυτόν μια μείωση βάσει της εν λόγω ανακοινώσεως.
- 394 Συγκεκριμένα, η Επιτροπή διαθέτει συναφώς εξουσία εκτιμήσεως, όπως προκύπτει από το γράμμα του εν λόγω σημείου 2 και, ειδικότερα, από την εισαγωγική διατύπωση «Αυτό μπορεί ιδίως να συμβεί [...]».
- 395 Επιπλέον και κυρίως, μια μείωση βάση της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον όταν τα παρασχεθέντα πληροφοριακά στοιχεία και, γενικότερα, η συμπεριφορά της οικείας επιχειρήσεως μπορούν συναφώς να θεωρηθούν ότι αποδεικνύουν μια πραγματική συνεργασία εκ μέρους της.

- 396 Όπως προκύπτει από την ίδια την έννοια της συνεργασίας, όπως η έννοια αυτή διασαφηνίζεται στο κείμενο της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία και ειδικότερα στην εισαγωγή και στο κεφάλαιο Δ, σημείο 1, της ανακοινώσεως αυτής, μόνον όταν η συμπεριφορά της οικείας επιχειρήσεως μαρτυρεί ένα τέτοιο πνεύμα συνεργασίας μπορεί να χορηγηθεί μείωση βάσει της εν λόγω ανακοινώσεως.
- 397 Όπως όμως διαπίστωσε το Πρωτοδικείο, στις σκέψεις 618 και 622 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, δεδομένου ότι εν προκειμένω, ο όμιλος Henss/Isorlus παρέσχε ελλιπή και εν μέρει ανακριβή στοιχεία δεν μπορεί να επικαλεστεί μια τέτοια συμπεριφορά.
- 398 Αντίθετα προς όσα υποστηρίζει ο εν λόγω αναιρεσείων, το Πρωτοδικείο δεν αγνόησε μια αρχή του ποινικού δικαίου σύμφωνα με την οποία κάθε ομολογία, έστω και αν είναι απλώς μερική, πρέπει οπωσδήποτε να οδηγήσει σε μείωση του προστίμου, όπως εξάλλου δεν παρεμύνηυσε τα δικαιώματα άμυνας ή την αρχή non bis in idem.
- 399 Όσον αφορά τη μείωση του ύψους του προστίμου, που αποσκοπεί στο να ανταμείψει μια επιχείρηση για τη συμβολή της κατά τη διοικητική διαδικασία που παρέσχε τη δυνατότητα στην Επιτροπή να διαπιστώσει μια παράβαση με λιγότερες δυσχέρειες και, ενδεχομένως, να θέσει τέρμα σε αυτήν, θα ήταν παράλογο, όπως υποστηρίζει το εν λόγω θεσμικό όργανο, να υποχρεωθεί το όργανο αυτό να χορηγήσει μια τέτοια μείωση αν η εν λόγω συμβολή δεν παρέχει τη δυνατότητα να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, αλλά, αντιθέτως, εμπόδισε την επίτευξη αυτή.

- 400 Όπως έχει ήδη κριθεί στις σκέψεις 358 έως 362 της παρούσας αποφάσεως, ο όμιλος Henss/Isorplus δεν μπορεί, σε μια κατάσταση όπως η επίμαχη, να ισχυρίζεται ότι προσεβλήθησαν τα δικαιώματά του άμυνας.
- 401 Συγκεκριμένα, ο εν λόγω αναιρεσείων δεν υποχρεώθηκε να προβεί σε οποιαδήποτε συνεργασία ή ομολογία. Επιπλέον, τα δικαιώματα άμυνας δεν συνεπάγονται το δικαίωμα κοινοποίησης ελλিপών και εν μέρει ανακριβών στοιχείων.
- 402 Ομοίως δεν μπορεί να γίνει δεκτή παραβίαση της αρχής non bis in idem, αν αυτή στηριζόταν στο γεγονός ότι η επίμαχη συμπεριφορά έχει ήδη ληφθεί υπόψη ως επιβαρυντική περίπτωση.
- 403 Το ότι δεν ανταμείφθηκε μια επιχείρηση για μια συνεργασία η οποία δεν παρέσχε τη δυνατότητα στην Επιτροπή να διαπιστώσει μια παράβαση με λιγότερες δυσχέρειες και, ενδεχομένως, να θέσει τέρμα σε αυτήν δεν μπορεί να χαρακτηριστεί κύρωση προστιθέμενη στη δυσμενή συνέπεια που συνίσταται στην αναγνώριση μιας επιβαρυντικής περιστάσεως.
- 404 Με τον τέταρτο λόγο της αναιρέσεως, η LR A/S ισχυρίζεται ότι οι σκέψεις 359 έως 370 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής είναι

ελαττωματικές λόγω πλάνης περί το δίκαιο, καθόσον το Πρωτοδικείο με τις σκέψεις αυτές ενέκρινε το επίπεδο της μείωσης του ύψους του προστίμου που χορήγησε η Επιτροπή, λόγω της συνεργασίας της αναιρεσείουσας αυτής κατά τη διοικητική διαδικασία, ήτοι μείωση κατά 30 %, ενώ η εν λόγω αναιρεσείουσα εδικαιούτο, κατά τη γνώμη της, μια μεγαλύτερη μείωση για τον λόγο αυτόν.

405 Πρώτον, όπως έχει ήδη κριθεί στις σκέψεις 191 έως 196 της παρούσας αποφάσεως σε απάντηση στον δεύτερο λόγο αναιρέσεως της ίδιας αναιρεσείουσας, η αναιρεσείουσα αυτή δεν μπορούσε να στηρίξει οποιαδήποτε δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στην πρακτική της Επιτροπής ως προς τη λήψη αποφάσεων, όπως αυτή υφίστατο όταν υλοποιήθηκε η συνεργασία της και η οποία, εν προκειμένω, ήταν πιο ευνοϊκή απ' ό,τι η ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία.

406 Κατά συνέπεια, ο τέταρτος λόγος αναιρέσεως που προέβαλε η LR A/S, στον βαθμό που αποσκοπεί στο να αμφισβητηθούν στη βάση αυτή οι σκέψεις 361 και 366 της εν λόγω της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, πρέπει να απορριφθεί.

407 Η εν λόγω αναιρεσείουσα υποστηρίζει, δεύτερον, ότι έπρεπε να της χορηγηθεί μεγαλύτερη μείωση λόγω του ότι ήταν η πρώτη επιχείρηση που συνεργάστηκε με την Επιτροπή, πράγμα το οποίο οδήγησε και άλλες επιχειρήσεις να πράξουν το ίδιο.

408 Συναφώς, αρκεί να διαπιστωθεί ότι, στις σκέψεις 363 έως 365 της εν λόγω αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε, μετά από κυρίαρχη εκτίμηση στοιχείων πραγματικής φύσεως, ότι το ύψος της μείωσης που

χορηγήθηκε στην LR A/S λόγω της συνεργασίας της ήταν το ενδεικνυόμενο, εφόσον κυρίως από την επίδικη απόφαση απορρέει ότι η Επιτροπή δεν ήταν διατεθειμένη να χορηγήσει μείωση του προστίμου κατά 50 % στις επιχειρήσεις που δεν της είχαν κοινοποιήσει πληροφορίες πριν από τη λήψη αιτήσεως παροχής πληροφοριών και εφόσον δεν αμφισβητείται ότι η ίδια αναιρεσείουσα δεν κοινοποίησε έγγραφα στο εν λόγω θεσμικό όργανο παρά μόνον αφού έλαβε από το όργανο αυτό μια τέτοια αίτηση.

409 Τρίτον, η LR A/S προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι απέρριψε, στη σκέψη 368 της ίδιας αποφάσεως, το επιχειρήμα της ότι εδικαιούτο απαλλαγή από το πρόστιμο για την μετά τους ελέγχους περίοδο, καθόσον ήταν η πρώτη επιχείρηση που αποκάλυψε ότι η σύμπραξη συνεχίστηκε μετά τους ελέγχους της Επιτροπής.

410 Ο λόγος που διατύπωσε το Πρωτοδικείο στην εν λόγω σκέψη 368, ότι δηλαδή η παράβαση, και συνεπώς η μείωση, πρέπει να θεωρηθούν συνολικά κατά την εκτίμηση της συνεργασίας, δεν είναι καθοριστικός και δεν εμποδίζει τη χορήγηση υψηλότερης μειώσεως.

411 Συναφώς, το Πρωτοδικείο έκρινε, χωρίς να πλανηθεί περί το δίκαιο κατά τρόπο που να μπορεί να ελεγχθεί κατά το στάδιο της ανααιρετικής διαδικασίας, ότι η συνέχιση της συμπράξεως, ιδίως μετά τη διενέργεια των ελέγχων, αποτελούσε αναπόσπαστη πτυχή της παραβάσεως και ότι η παράβαση αυτή δεν μπορούσε να ληφθεί υπόψη παρά σφαιρικά, κατά την εφαρμογή της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία.

- 412 Όσον αφορά το ύψος της μείωσης που αμφισβητεί η LR A/S, το Πρωτοδικείο, με τη συλλογιστική που εξέθεσε στη σκέψη 368 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής και η οποία στηρίζεται στην ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία, ουδόλως πλανήθηκε περί το δικαίο όσον αφορά την ερμηνεία της εν λόγω ανακοινώσεως. Κατά συνέπεια, η αιτίαση αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή.
- 413 Η LR A/S ισχυρίζεται, τέταρτον, ότι το Πρωτοδικείο, κρίνοντας στις σκέψεις 240 έως 245 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής ότι η ABB έπρεπε να τύχει μείωσης του προστίμου μεγαλύτερης από 30% λόγω του ότι η αναιρεσείουσα αυτή, αντίθετα ιδίως προς την ίδια, δεν αμφισβήτησε το υποστατό των κύριων πραγματικών περιστατικών μετά τη λήψη της ανακοινώσεως αιτιάσεων, επέβαλε κύρωση στη LR A/S λόγω της ασκήσεως και μόνον των δικαιωμάτων της άμυνας. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο παραβίασε θεμελιώδεις αρχές, όπως αυτές που διαλαμβάνονται κυρίως στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και της επιφύλαξε, επιπλέον, μεταχείριση ενέχουσα διακρίσεις.
- 414 Από τη σκέψη 243 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής προκύπτει όμως ότι το Πρωτοδικείο, αναφερόμενο στις αιτιολογικές σκέψεις 26, δεύτερο εδάφιο, και 27, πέμπτο εδάφιο, της επίδικης αποφάσεως, διαπίστωσε ότι, αντίθετα προς την ABB, η LR A/S ισχυρίστηκε ότι, πριν από το 1994, δεν υφίστατο σύμπραξη εκτός της δανικής αγοράς και ότι, επιπλέον, δεν υπήρχε συνεχής σύμπραξη. Επιπλέον, αρνήθηκε ότι μετέσχε σε δράσεις που αποσκοπούσαν στην εξάλειψη της Powerpipe ή ότι έθεσε σε εφαρμογή τις κυρώσεις αυτές.
- 415 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να προσάπτεται στο Πρωτοδικείο οποιαδήποτε ενέχουσα διακρίσεις μεταχείριση της LR A/S σε σχέση με την ABB.

- 416 Η LR A/S, αντίθετα προς όσα υποστηρίζει, δεν υπέστη δυσμενή μεταχείριση σε σχέση με την ABB λόγω του γεγονότος και μόνον ότι άσκησε τα δικαιώματα άμυνας.
- 417 Συγκεκριμένα, εν προκειμένω, αντίθετα προς τις άλλες επιχειρήσεις όπως η LR A/S, η ABB επέλεξε να παραιτηθεί από το δικαίωμα να αμφισβητήσει τα κύρια πραγματικά περιστατικά που περιέγραψε η Επιτροπή, καθώς και τα συμπεράσματα της Επιτροπής, και συναφώς συνεργάστηκε πλήρως με το θεσμικό αυτό όργανο, για να μπορέσει να τύχει πρόσθετης μείωσης του ύψους του προστίμου.
- 418 Πρόκειται συνεπώς για ελεύθερη επιλογή στην οποία προέβη η ABB και λόγω της οποίας η Επιτροπή χορήγησε στην εταιρία αυτή ευνοϊκή μεταχείριση.
- 419 Η οδός αυτή όμως ήταν ανοικτή και για την LR A/S. Εντεύθεν δεν προκύπτει ότι, επειδή δεν χορηγήθηκε πρόσθετη μείωση στη LR A/S για τον λόγο ότι είχε αποφασίσει να μην ακολουθήσει την οδό αυτή, η εν λόγω επιχείρηση αναγκάστηκε σε μαρτυρία υπό την απειλή κυρώσεως κατά παράβαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ ή έτυχε δυσμενούς μεταχειρίσεως λόγω της ασκήσεως και μόνον των δικαιωμάτων της άμυνας.

420 Κατόπιν των προεκτεθέντων, ο τέταρτος λόγος που προέβαλε η LR A/S πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Δ — Επί των λόγων αναιρέσεως που αφορούν το δικαίωμα ακροάσεως και την υποχρέωση αιτιολογήσεως

1. Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως

421 Με τους αντίστοιχους λόγους τους αναιρέσεως, η Dansk Rørindustri (τρίτος λόγος), ο όμιλος Henss/Isoplus (δύο πρώτοι λόγοι), η KE KELIT (τέταρτος λόγος), η Brugg Rohrsysteme (τρίτος λόγος) και η LR GmbH (τέταρτος λόγος) προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι απέρριψε τους λόγους τους που αντλούνται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως λόγω του ότι, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας και ειδικότερα σε απάντηση στην ανακοίνωση αιτιάσεων, δεν μπορούσαν να διατυπώσουν την άποψή τους επί του ζητήματος της θεωρούμενης ως αναδρομικής εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών στη συγκεκριμένη περίπτωση, στον βαθμό που η Επιτροπή δεν ανέφερε σε κανένα σημείο της διοικητικής διαδικασίας την πρόθεσή της να εφαρμόσει τις κατευθυντήριες αυτές γραμμές.

422 Επιβάλλεται ευθύς εξ αρχής η διαπίστωση, όπως ορθώς υποστηρίζει η Επιτροπή, ότι ο λόγος που προέβαλε προς τούτο η Dansk Rørindustri δεν προεβλήθη ενώπιον του Πρωτοδικείου και συνιστά συνεπώς νέο ισχυρισμό και, κατά συνέπεια, απαράδεκτο στο στάδιο της αναιρετικής διαδικασίας.

- 423 Με το υπόμνημα απαντήσεως, η αναιρεσείουσα αυτή υποστηρίζει κατ' ουσίαν ότι δεν πρόκειται για νέο ισχυρισμό, δεδομένου ότι ο ισχυρισμός αυτός θα μπορούσε να συναχθεί σιωπηρώς από τους ισχυρισμούς και τα επιχειρήματα που ανέπτυξε ενώπιον του Πρωτοδικείου σχετικά με τον καθορισμό του προστίμου.
- 424 Από τη δικογραφία ωστόσο προκύπτει ότι ούτε με το δικόγραφο της προσφυγής ούτε με το υπόμνημα απαντήσεως που κατέθεσε ενώπιον του Πρωτοδικείου η εν λόγω αναιρεσείουσα προέβαλε τον ισχυρισμό που αφορά το δικαίωμα ακρόασεως προς στήριξη ενός από τους λοιπούς ισχυρισμούς που αυτή προέβαλε πρωτοδίκως.
- 425 Επιβάλλεται επιπλέον η διαπίστωση ότι, συναφώς, η αίτηση αναιρέσεως δεν αναφέρει και δεν παρέχει εξάλλου τη δυνατότητα να εντοπιστούν οι επικρινόμενες σκέψεις ή το επικρινόμενο τμήμα της οικείας αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.
- 426 Πρέπει όμως να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, από τα άρθρα 168 Α της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 225 ΕΚ), 51, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου και 112, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η αίτηση αναιρέσεως πρέπει να παραθέτει επακριβώς τα επικρινόμενα σημεία της αποφάσεως της οποίας ζητείται η αναίρεση, καθώς και τα νομικά επιχειρήματα που στηρίζουν κατά τρόπο συγκεκριμένο το αίτημα αυτό επί ποινή απαραδέκτου της αιτήσεως αναιρέσεως ή του συναφούς λόγου αναιρέσεως (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 497 και την παρατιθέμενη εκεί νομολογία).
- 427 Όσον αφορά τους λόγους που προέβαλαν επί του σημείου αυτού ο όμιλος Henss/Isoplus, η KE KELIT, η Brugg Rohrsysteme και η LR GmbH, πέραν ορισμένων

πτυχών που αφορούν ειδικώς τους αναιρεσιόντες αυτούς και οι οποίες θα εξεταστούν κατωτέρω καθόσον επικρίνονται με την παρούσα αίτηση αναιρέσεως, το Πρωτοδικείο τους απέρριψε κατ' ουσία για τους ίδιους λόγους, με τις σκέψεις 310 έως 322 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, 75 έως 89 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως KE KELIT κατά Επιτροπής, 82 έως 98 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής και 192 έως 206 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Lögstör Rör κατά Επιτροπής.

428 Στις εν λόγω αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, το Πρωτοδικείο ορθώς υπενθύμισε κατ' αρχάς ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, αν η Επιτροπή αναφέρει ρητώς, με την ανακοίνωση αιτιάσεων, ότι πρόκειται να εξετάσει αν πρέπει να επιβάλει πρόστιμα στις οικείες επιχειρήσεις και αν αναφέρει τα κύρια πραγματικά και νομικά στοιχεία που μπορούν να επισύρουν πρόστιμο, όπως είναι η σοβαρότητα και η διάρκεια της υποτιθεμένης παραβάσεως και το γεγονός ότι αυτή διεπράχθη «εκ προθέσεως ή εξ αμελείας», πληροί την υποχρέωσή της σεβασμού του δικαιώματος ακροάσεως των επιχειρήσεων. Το Πρωτοδικείο έκρινε, ορθώς επίσης, ότι η Επιτροπή, ενεργώντας έτσι, παρέχει στις επιχειρήσεις τα αναγκαία στοιχεία για να αμυνθούν όχι μόνον έναντι της διαπιστώσεως της παραβάσεως, αλλά και έναντι της επιβολής προστίμου (βλ., υπό την έννοια αυτή, μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση *Musique diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 21).

429 Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε εν συνεχεία ότι, για έκαστον των εν λόγω αναιρεσιόντων, από την εξέταση της ανακοινώσεως αιτιάσεων προέκυψε ότι η ανακοίνωση αυτή περιέχει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία στα οποία η Επιτροπή προετίθετο να στηρίξει τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου που επρόκειτο να επιβάλει στις οικείες επιχειρήσεις και συνήγαγε εντεύθεν το συμπέρασμα ότι, συναφώς, η Επιτροπή σεβάστηκε δεόντως το δικαίωμα ακροάσεως των αναιρεσιόντων αυτών.

430 Όσον αφορά την εκτίμηση αποδεικτικών στοιχείων, ήτοι της ανακοινώσεως αιτιάσεων εκάστου των ίδιων αναιρεσιόντων, ο έλεγχος του Δικαστηρίου στο στάδιο της αναιρετικής διαδικασίας περιορίζεται αποκλειστικά στις περιπτώσεις αλλοιώσεως των στοιχείων αυτών (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση *Mag Instrument* κατά ΓΕΕΑ, σκέψη 39).

- 431 Τα επιχειρήματα όμως του ομίλου Henss/Isoplus, της ΚΕ ΚΕΛΙΤ, της Brugg Rohrsysteme και της LR GmbH δεν αποσκοπούν στην απόδειξη μιας τέτοιας αλλοιώσεως, οπότε δεν μπορεί να επικρίνεται το τμήμα αυτό των εν λόγω αναιρεσιβαλλομένων αποφάσεων.
- 432 Οι εν λόγω αναιρεσιόντες υποστηρίζουν ότι το Πρωτοδικείο πλανήθηκε περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η ανακοίνωση αιτιάσεων εκάστου των οικείων αναιρεσιόντων περιείχε επαρκή στοιχεία προκειμένου να γίνει σεβαστό το δικαίωμα ακροάσεως και ότι εντεύθεν προέκυπτε ότι, εν προκειμένω, για τον σεβασμό του δικαιώματος αυτού δεν απαιτούνταν τίποτα περισσότερο και ότι, κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη, κατά τη διοικητική διαδικασία, να ανακοινώσει στους εν λόγω αναιρεσιόντες την πρόθεσή της να εφαρμόσει μια νέα μέθοδο υπολογισμού των προστίμων.
- 433 Οι ίδιοι αναιρεσιόντες ισχυρίζονται, κατ' ουσίαν, ότι, εν προκειμένω, η πρόθεση εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών έπρεπε να είχε αναφερθεί κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, εφόσον οι κανόνες αυτοί συνεπάγονται θεμελιώδη αναθεώρηση της μεθόδου υπολογισμού των προστίμων και εφόσον πρόκειται επιπλέον για αναδρομική εφαρμογή. Υπό τις συνθήκες αυτές, η πληροφορία αυτή αποτελούσε αναγκαίο στοιχείο για την άμυνα των αναιρεσιόντων αυτών όσον αφορά το ζήτημα του υπολογισμού του ύψους των προστίμων.
- 434 Συναφώς, ορθώς το Πρωτοδικείο υπενθύμισε ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η παροχή στοιχείων σχετικά με το ύψος των προστίμων των οποίων μελετάται η επιβολή, πριν παρασχεθεί στις επιχειρήσεις η δυνατότητα να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους επί των αιτιάσεων που ελήφθησαν υπόψη κατ' αυτών, θα προδίκαιε κατά τρόπον ανάρμοστο την απόφαση της Επιτροπής (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 21, και Michelin κατά Επιτροπής, σκέψη 19).

435 Το Πρωτοδικείο, επίσης ορθώς, προσέθεσε ότι, σύμφωνα με την ίδια αυτή νομολογία, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να αναφέρει, στην ανακοίνωση αιτιάσεων, την πιθανότητα ενδεχόμενης μεταβολής της πολιτικής της όσον αφορά το επίπεδο του ύψους των προστίμων, πιθανότητα που εξαρτάται από γενικές εκτιμήσεις που αφορούν την πολιτική του ανταγωνισμού και δεν έχουν άμεση σχέση με τα συγκεκριμένα περιστατικά των υπό κρίση υποθέσεων (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Musique Diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 22).

436 Βεβαίως, οι κατευθυντήριες γραμμές περιέχουν μια νέα μέθοδο υπολογισμού του ύψους των προστίμων που καθιερώνει σημαντική μεταρρύθμιση στον τομέα αυτό, ιδίως όσον αφορά τον, αν και σχετικό και εύκαμπτο, καθορισμό των βασικών ποσών που προβλέπουν ως σημεία αφετηρίας του υπολογισμού αυτού.

437 Ωστόσο, όπως προκύπτει από την απόρριψη των αιτιάσεων που αφορούν την έλλειψη νομιμότητας των κατευθυντηρίων γραμμών, σύμφωνα με όσα κρίθηκαν στις σκέψεις 250 έως 253 της παρούσας απόφασης, η νέα αυτή μέθοδος εξακολουθεί να στηρίζεται στα επιτακτικά κριτήρια της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως που προβλέπονται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, καθόσον συνίσταται ουσιαστικά στη διευκρίνιση του τρόπου κατά τον οποίο η Επιτροπή προτίθεται να χρησιμοποιήσει τα κριτήρια αυτά για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων.

438 Είναι αληθές ότι οι κατευθυντήριες γραμμές περιέχουν σημαντικές διευκρινίσεις επί του ζητήματος αυτού και ότι μπορεί να είναι επιθυμητό να παρέχει η Επιτροπή στις επιχειρήσεις τέτοιες διευκρινίσεις, στον βαθμό που αυτό δεν συνεπάγεται ότι η Επιτροπή προδικάζει κατά τρόπον ανάρμοστο την απόφασή της.

- 439 Όπως ορθώς έκρινε το Πρωτοδικείο, το δικαίωμα ακροάσεως όσον αφορά τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων δεν καλύπτει τον τρόπο κατά τον οποίο η Επιτροπή προτίθεται να χρησιμοποιήσει τα επιτακτικά κριτήρια της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων.
- 440 Όσον αφορά το επιχείρημα των ίδιων αναιρεσιόντων σύμφωνα με το οποίο είχαν δικαίωμα να ακουστούν σχετικά με την πρόθεση της Επιτροπής να εφαρμόσει αναδρομικώς τις κατευθυντήριες γραμμές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, όπως έχει ήδη κριθεί στη σκέψη 231 της παρούσας αποφάσεως, η νέα μέθοδος υπολογισμού που περιέχουν οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές μπορούσε ευλόγως να προβλεφθεί από τις οικείες επιχειρήσεις κατά τον χρόνο διαπράξεως των σχετικών παραβάσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι αναιρεσιόντες δεν μπορούν να επικαλούνται το δικαίωμα ακροάσεως όσον αφορά την αναδρομική εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών. Επομένως, η αιτίαση αυτή πρέπει επίσης να απορριφθεί.
- 441 Πρέπει εν συνεχεία να εξεταστούν ορισμένα ειδικά επιχειρήματα που προέβαλαν ορισμένοι από τους αναιρεσιόντες προς στήριξη των λόγων τους αναιρέσεως που αντλούνται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως.
- 442 Ο όμιλος Henss/Isorplus προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι ανέφερε στη σκέψη 312 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ΗFB κ.λπ. κατά Επιτροπής ότι, όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, οι επιχειρήσεις τυγχάνουν πρόσθετης εγγυήσεως όσον αφορά τα δικαιώματά τους άμυνας, στον βαθμό που το Πρωτοδικείο αποφαινεται κατά πλήρη δικαιοδοσία και μπορεί ιδίως να καταργήσει ή να μειώσει το πρόστιμο, δυνάμει του άρθρου 17 του κανονισμού 17.

443 Ο αναιρεσείων αυτός υποστηρίζει ότι είχε δικαίωμα, δυνάμει του εν λόγω κανονισμού, σε δύο βαθμούς πλήρους δικαιοδοσίας, ήτοι ενώπιον της Επιτροπής και ενώπιον του Πρωτοδικείου, και δεν μπορεί συνεπώς να στερηθεί ενός βαθμού δικαιοδοσίας με την προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως σχετικά με τον υπολογισμό του προστίμου. Η προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας κατά το στάδιο της διοικητικής διαδικασίας δεν μπορεί να νομιμοποιηθεί κατά τη διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου.

444 Η αιτίαση αυτή δεν είναι βάσιμη.

445 Όπως παρατήρησε η Επιτροπή, στη σκέψη 312 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο απλώς και ορθώς έκρινε ότι η αρμοδιότητά του πλήρους δικαιοδοσίας όσον αφορά τα πρόστιμα συνιστά μια πρόσθετη εγγύηση. Δεν έκρινε ούτε υπαινίχθηκε, όπως υποστηρίζει ο όμιλος Henss/Isorplus, ότι πρόκειται για αντικατάσταση του βαθμού δικαιοδοσίας που συνιστά η ενώπιον της Επιτροπής διοικητική διαδικασία και η οποία επιτρέπει στο Πρωτοδικείο να νομιμοποιήσει την όποια προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας σημειώθηκε κατά το στάδιο μιας τέτοιας διαδικασίας.

446 Ο ίδιος αναιρεσείων υποστηρίζει εξάλλου ότι το Πρωτοδικείο πλανήθηκε περί το δίκαιο απορρίπτοντας τον ισχυρισμό του που αντλείται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως, δεδομένου ότι, ειδικότερα, η επιβαρυντική κατάσταση που προβλέπεται στο σημείο 2, δεύτερη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών —ήτοι η παντελής άρνηση συνεργασίας ή ακόμη και απόπειρες παρεμπόδισης της έρευνας κατά τη διεξαγωγή της— ελήφθη υπόψη κατ' αυτού χωρίς να έχει πληροφορηθεί την πρόθεση της Επιτροπής να ενεργήσει κατ' αυτόν τον τρόπο και, κατά συνέπεια, χωρίς να έχει ακουστεί επί του σημείου αυτού.

- 447 Συναφώς, αρκεί να διαπιστωθεί ότι το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό, δεδομένου ότι από τη δικογραφία προκύπτει ότι η περίπτωση αυτή δεν μπορούσε προδήλως να αποτελέσει το αντικείμενο της ανακοινώσεως αιτιάσεων, καθόσον εμφανίστηκε ιδίως κατά τη φάση της διοικητικής διαδικασίας, ήτοι στην απάντηση στην εν λόγω ανακοίνωση που κατέθεσε ο όμιλος Henss/Isorplus, και κατόπιν συνεχίστηκε.
- 448 Η Brugg Rohrsysteme προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι απέρριψε, στη σκέψη 97 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής, το επιχείρημά της ότι, κατά την ακρόαση, η Επιτροπή δημιούργησε στην αναιρεσείουσα αυτή την πεποίθηση ότι το πρόστιμο θα καθοριζόταν με βάση τον σχετικό κύκλο εργασιών της. Όπως διαπίστωσε το Πρωτοδικείο στην ίδια σκέψη, η Επιτροπή ζήτησε ρητώς, κατά την ακρόαση αυτή, από την Brugg να επιβεβαιώσει τον εν λόγω κύκλο εργασιών. Η Επιτροπή ουδέποτε ανέφερε ότι θα στήριζε την απόφασή της στις κατευθυντήριες γραμμές.
- 449 Συναφώς, αρκεί να διαπιστωθεί ότι, με την αιτίαση αυτή, η εν λόγω αναιρεσείουσα επιχειρεί να θέσει εν αμφιβόλω, μέσω απλού ισχυρισμού, μια εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών εκ μέρους του Πρωτοδικείου, η οποία δεν συνιστά, εκτός αν πρόκειται για αλλοίωση των αποδεικτικών στοιχείων, νομικό ζήτημα υποκείμενο, αυτό καθεαυτό, στον έλεγχο του Δικαστηρίου.
- 450 Εφόσον όμως η ίδια αναιρεσείουσα δεν προβάλλει κανένα επιχείρημα από το οποίο να μπορεί να αποδειχθεί οποιαδήποτε αλλοίωση των αποδεικτικών στοιχείων όπως αυτά εξετάστηκαν στις σκέψεις 94 έως 97 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής, η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί.

2) Επί των λόγων αναιρέσεως που αντλούνται από παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως σχετικά με τον υπολογισμό των προστίμων

451 Με τους αντίστοιχους λόγους της αναιρέσεως, η ΚΕ KELIT (πέμπτος λόγος), η LR A/S (δεύτερος λόγος) και η LR GmbH (τρίτος λόγος) προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, αντιστοίχως στις σκέψεις 205 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης ΚΕ KELIT κατά Επιτροπής, 390 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης LR AF 1998 κατά Επιτροπής και 374 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης Lögstör Rör κατά Επιτροπής, ότι η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να διασαφηνίσει αν και για ποιους λόγους εφάρμοζε εν προκειμένω τις κατευθυντήριες γραμμές.

452 Η ΚΕ KELIT και η LR GmbH ισχυρίζονται ότι, λαμβανομένης υπόψη της σημασίας των τροποποιήσεων που επιφέρουν οι κατευθυντήριες γραμμές στη μέθοδο υπολογισμού του ύψους των προστίμων, οι λόγοι της τροποποίησης αυτής και της αναδρομικής εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών στη συγκεκριμένη περίπτωση θα έπρεπε να διατυπωθούν ρητώς στην επίδικη απόφαση. Η LR A/S υποστηρίζει ότι η απόφαση αυτή θα έπρεπε να αιτιολογηθεί όσον αφορά την αναδρομική εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών και της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία.

453 Συναφώς, πρέπει εκ προοιμίου να υπομνησθεί ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το ζήτημα που περιεχομένου της υποχρέωσης αιτιολογήσεως συνιστά νομικό ζήτημα το οποίο υπόκειται στον έλεγχο του Δικαστηρίου στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως, δεδομένου ότι ο έλεγχος της νομιμότητας μιας απόφασης που ασκείται στο πλαίσιο αυτό από το Δικαστήριο πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνει υπόψη τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίχθηκε το Πρωτοδικείο για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η αιτιολογία είναι επαρκής ή ανεπαρκής (βλ. υπό την έννοια, απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 1997, C-188/96 P, Επιτροπή κατά V, Συλλογή 1997, σ. I-6561, σκέψη 24).

- 454 Όσον αφορά την αιτίαση των εν λόγω αναιρεσειουσών, σύμφωνα με την οποία η επίδικη απόφαση θα έπρεπε να αιτιολογηθεί όσον αφορά την αναδρομική εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών, πρέπει να υπομνησθεί ότι κρίθηκε στη σκέψη 231 της παρούσας αποφάσεως ότι η νέα μέθοδος υπολογισμού που περιέχουν οι κατευθυντήριες γραμμές μπορούσε ευλόγως να προβλεφθεί από τις οικείες επιχειρήσεις κατά τον χρόνο της διαπράξεως των σχετικών παραβάσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, η αναδρομική εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών δεν απαιτούσε ειδική αιτιολογία. Επομένως, η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί.
- 455 Όσον αφορά τον λόγο αναιρέσεως που η LR A/S αντλεί από παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως σχετικά με την αναδρομική εφαρμογή της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία, και ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί.
- 456 Για τους ίδιους λόγους με αυτούς που διατυπώνονται στις σκέψεις 227 έως 231 της παρούσας αποφάσεως, η ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία, ακόμα και αν υποθεθεί ότι είχε ως συνέπεια να επιδεινωθεί το ύψος των επιβληθέντων προστίμων, μπορούσε ευλόγως να προβλεφθεί από επιχειρήσεις όπως η εν λόγω αναιρεσείουσα, κατά τον χρόνο διαπράξεως των σχετικών παραβάσεων, οπότε η εφαρμογή της ανακοινώσεως αυτής σε παραβάσεις που διαπράχθηκαν πριν από την έκδοσή της δεν συνιστά παραβίαση της αρχής της μη αναδρομικότητας.
- 457 Κατά συνέπεια, η επίδικη απόφαση δεν όφειλε να είναι αιτιολογημένη σχετικά με την αναδρομική εφαρμογή της ανακοινώσεως σχετικά με τη συνεργασία.

- 458 Στις τρεις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις ΚΕ ΚΕΛΙΤ κατά Επιτροπής, LR AF 1998 κατά Επιτροπής και Lögstöt Rör κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι δεν μπορεί να προσάπτεται στην Επιτροπή ότι δεν διασαφήνισε το νομικό πλαίσιο που εφαρμόζεται στη συγκεκριμένη περίπτωση, ειδικότερα, την εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών.
- 459 Από τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις και ιδίως από τη σκέψη 209 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασεως LR AF 1998 κατά Επιτροπής προκύπτει επίσης ότι η Επιτροπή ουδέποτε ανήγγειλε, κατά τη διοικητική διαδικασία, την πρόθεσή της να εφαρμόσει τις κατευθυντήριες γραμμές.
- 460 Από την ανάγνωση της επίδικης αποφάσεως προκύπτει ότι η απόφαση αυτή δεν περιέχει καμία ρητή αναφορά στις κατευθυντήριες γραμμές.
- 461 Πρέπει να υπομνησθεί ότι οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές συνιστούν κανόνες συμπεριφοράς γενικής ισχύος που η Επιτροπή υποχρεούται, κατ' αρχήν, να εφαρμόζει. Εντεύθεν προκύπτει ότι η νομιμότητα μιας αποφάσεως που εφαρμόζει τις κατευθυντήριες γραμμές, όπως η επίδικη απόφαση, μπορεί να εκτιμηθεί με γνώμονα τις κατευθυντήριες αυτές γραμμές, όπως κρίθηκε στη σκέψη 211 της παρούσας αποφάσεως.
- 462 Κατά πάγια νομολογία, η υποχρέωση αιτιολογήσεως μιας ατομικής αποφάσεως σκοπό έχει να επιτρέψει στο Δικαστήριο να ασκήσει τον έλεγχο του επί της

νομιμότητας της απόφασης και να παράσχει στον ενδιαφερόμενο ικανές ενδείξεις ως προς το αν η απόφαση είναι όντως βάσιμη ή αν ενδεχομένως πάσχει ελάττωμα λόγω του οποίου θα μπορούσε να αμφισβητηθεί το κύρος της (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2003, *Corus UK κατά Επιτροπής*, C-199/99 P, Συλλογή 2003, σ. I-11177, σκέψη 145).

463 Επομένως, η αιτιολογία πρέπει, κατ' αρχήν, να ανακοινώνεται στον ενδιαφερόμενο ταυτοχρόνως με την απόφαση που τον βλάπτει. Η έλλειψη αιτιολογίας δεν δύναται να καλυφθεί επειδή ο ενδιαφερόμενος πληροφορείται την αιτιολογία της απόφασης κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου (απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1981, 195/80, *Michel κατά Κοινοβουλίου*, Συλλογή 1981, σ. 2861, σκέψη 22).

464 Εντεύθεν προκύπτει ότι πρέπει να εξεταστεί αν, κατά τον χρόνο της εκδόσεως της επίδικης απόφασης, οι επιχειρήσεις γνώριζαν με επαρκή βεβαιότητα ότι ο σχετικός υπολογισμός του ύψους των προστίμων είχε πραγματοποιηθεί με βάση τη νέα μέθοδο υπολογισμού την οποία προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές προκειμένου να μπορέσουν να αμφισβητήσουν, ενδεχομένως, τη νομιμότητα της απόφασης αυτής από την άποψη των εν λόγω κατευθυντηρίων γραμμών.

465 Με τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, το Πρωτοδικείο έκρινε ορθώς ότι, η απαίτηση αιτιολογήσεως εξαρτάται κυρίως από το πλαίσιο και το σύνολο των κανόνων που διέπουν το σχετικό θέμα. Εντεύθεν συνήγαγε ότι η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να αναφέρει ρητώς ανά και για ποιους λόγους εφάρμοζε εν προκειμένω τις κατευθυντήριες γραμμές, δεδομένου ότι η εισαγωγή των κατευθυντηρίων αυτών γραμμών αναφέρει ότι «η νέα μέθοδος η οποία θα εφαρμόζεται για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων θα πρέπει στο εξής να ακολουθεί το ακόλουθο σύστημα». Η Επιτροπή δεσμεύθηκε έτσι να εφαρμόζει τις λόγω κατευθυντήριες γραμμές κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων που επιβάλλονται λόγω παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού.

- 466 Επιβάλλεται ωστόσο η διαπίστωση ότι το χωρίο της εισαγωγής των κατευθυντηρίων γραμμών που παρατέθηκε στην προηγούμενη σκέψη δεν αποδεικνύει σαφώς και αναμφίβολα ότι αποσκοπεί στον καθορισμό του διαχρονικού πεδίου των κατευθυντηρίων αυτών γραμμών, οπότε καλύπτει παραβάσεις, όπως οι επίμαχες, που διαπράχθηκαν πριν από τη θέσπιση των εν λόγω κατευθυντηρίων γραμμών.
- 467 Τουλάχιστον, το Πρωτοδικείο τόνισε στη σκέψη 375 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως *Lögstör Rör* κατά Επιτροπής, ότι, εν πάση περιπτώσει, στην αιτιολογία της επίδικης αποφάσεως σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ιδίως στις αιτιολογικές σκέψεις 163 έως 168, η Επιτροπή διατύπωσε ρητώς σκέψεις σχετικά με τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου που είναι ανάλογες με εκείνες που περιέχονται στις αιτιολογικές σκέψεις των κατευθυντηρίων γραμμών.
- 468 Από την εξέταση του συνόλου της αιτιολογίας της επίδικης αποφάσεως σχετικά με τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου, ήτοι των αιτιολογικών σκέψεων 168 έως 183, επιβεβαιώνεται ότι η εν λόγω απόφαση έπρεπε λογικά να ερμηνευθεί από τις οικείες επιχειρήσεις ως περιέχουσα εφαρμογή, καθόσον τις αφορά, των κατευθυντηρίων γραμμών και της νέας μεθόδου υπολογισμού που αυτές προβλέπουν.
- 469 Υπό τις συνθήκες αυτές, καλώς το Πρωτοδικείο κατέληξε στο ότι η επίδικη απόφαση ήταν επαρκώς αιτιολογημένη.

- 470 Επομένως, οι λόγοι αναιρέσεως που προέβαλαν η ΚΕ ΚΕΛΙΤ, η LR A/S και η LR GmbH και οι οποίοι αντλούνται από παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως σχετικά με τον υπολογισμό των προστίμων πρέπει να απορριφθούν.

VII — Επί των δικαστικών εξόδων

- 471 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, που εφαρμόζεται στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 118 του ίδιου κανονισμού, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, αν υπήρξε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε την καταδική της Dansk Rørindustri, του ομίλου Henss/Isoplus, της ΚΕ ΚΕΛΙΤ, της LR A/S, της Brugg Rohrsysteme, της LR GmbH και της ABB και αυτοί ηττήθηκαν, πρέπει να καταδικαστούν στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφασίζει:

- 1) Αποφασίζει τη συνεκδίκαση των υποθέσεων C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P έως C-208/02 P και C-213/02 P προς έκδοση κοινής αποφάσεως.
- 2) Απορρίπτει τις αιτήσεις αναιρέσεως.

- 3) Καταδικάζει την Dansk Rørindustri A/S, την Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH, την Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH, την Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, την KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, την LR af 1998 A/S, την Brugg Rohrsysteme GmbH, την LR af 1998 (Deutschland) GmbH και την ABB Asea Brown Boveri Ltd στα δικαστικά έξοδα.

(υπογραφές)